

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ»**

(22-23 липня 2022 р.)

Одеса
2022

УДК 001.2:[1+2+3+8+9+5](063)
М 58

Міждисциплінарні дослідження: гуманітарні та природничі науки. Матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 22-23 липня 2022 р.). – Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2022. – 136 с.
ISBN 978-617-8074-18-0

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Міждисциплінарні дослідження: гуманітарні та природничі науки». Розглядаються загальні питання архітектури, біологічних наук, державного управління, історичних, географічних, політичних наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001.2:[1+2+3+8+9+5](063)

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Долеско С.В. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ СИНЬОГО ТА ЖОВТОГО КОЛЬОРУ В ОДЯЗІ УКРАЇНЦІВ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022 Р.).....	7
Кюнцлі Р.В., Степанюк А.В. ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ВІДБУДОВИ ЗРУЙНОВАНИХ ВІЙНОЮ МІСТ УКРАЇНИ.....	11

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бобко Є.Д. N-АЦЕТИЛДЕГІДРОАМІНОКИСЛОТИ В ЯКОСТІ РЕГУЛЯТОРІВ РОЗВИТКУ РОСЛИН.....	14
Вагальок Л.В. ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ КРАЇНИ АГРЕСОРА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА БІОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ	18

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Коваль Р.В. ВПЛИВ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИХ ПОЖЕЖ В УКРАЇНІ.....	22
Сриберко А.А. ПЕРСПЕКТИВНІ НАУКОВІ НАПРЯМИ У РОЗВИТКУ ОКЕАНОЛОГІЇ	24

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Луцька К.П. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У НАПРЯМКАХ ЗДІЙСНЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ	29
--	----

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Басенко Р.О. ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ СИСТЕМ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС	34
--	----

Бояринова І.О.

ТЕЗИСНІ ТВЕРДЖЕННЯ Н.В. НЕРУЧЕВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
ВЧЕНЬ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.....38

Мельнікова Т.В.

УЧАСТЬ ДІТЕЙ У ПАРТИЗАНСЬКОМУ РУСІ
В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....42

Олійник А.А.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН ІВАНА ПУЛЮЯ
ТА ГАННИ БАРВІНОК ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛИСТІВ 47

Омелюх І.В.

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР РАДЯНСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ:
ЖІНКА І ПРОБЛЕМА РІВНОСТІ 51

Цубенко В.Л.

«ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ» –
У МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 90-РІЧЧЮ ОДЕСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АКАДЕМІЇ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ 56

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Дубровіна І.В.

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВІ СВЯТА ТА РОЗВАГИ
ЯК СКЛАДОВА ІГРОВОГО ДОЗВІЛЛЯ У ФОНДАХ НБУВ 61

МЕДИЧНІ НАУКИ

Шанигін А.В.

СТАТУС ВІТАМІНУ D У МЕШКАНЦІВ
ПІВДЕННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 67

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Матвійчук Н.В.

ПІДТРИМКА УКРАЇНИ ПОЛЬЩЕЮ (ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 Р.).....70

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Василяка К.М.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ Й ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧИХ ВІКОВИХ КРИЗ.....74

Гаркавенко Н.В., Доскач С.С.
ЗНАЧЕННЯ ПСИХОДРАМИ У РОЗВ'ЯЗАННІ
КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....77

Мітенко Т.М.
КОРОЛІВСЬКА КАНАДСЬКА КІННА ПОЛІЦІЯ:
ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ
ТА ОЦІНКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ.....81

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Богословська М.С., Єлісавенко Ю.А.
ПОЛЕЗАХИСНІ ЛІСОВІ СМУГИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
ЯК ЛІСОВИЙ БІОЦЕНОЗ.....85

Зеленянська Н.М., Мандич О.М.
ПРОЯВ РЕГЕНЕРАЦІЙНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ
КОМПОНЕНТІВ ЩЕП ВИНОГРАДУ ЗА УМОВИ
ЗАСТОСУВАННЯ СУСПЕНЗІЇ ЖИВОЇ ХЛОРЕЛИ.....88

**Зібцев С.В., Сидоренко С.Г.,
Сошенський О.М., Богомолов В.В., Гуменюк В.В.**
ПІДВИЩЕННЯ ГОРИМОСТІ ЛАНДШАФТІВ УКРАЇНИ
ВНАСЛІДОК ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ 92

Ковпак А.В.
ЧИННИКИ ЗАБРУДНЕННЯ
КИЇВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА 94

Смашнюк Л.В.
ГЕНЕТИЧНІ РЕЗЕРВАТИ ТА ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ
НА ВІННИЧЧИНІ 97

Strokal Vita
CAUSES OF WATER POLLUTION OF THE DNIPRO BASIN 100

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Бабенко В.С.
ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ОПТИКА МАРКЕРІВ ТІЛЕСНОСТІ
В УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА
НА ПРИКЛАДІ ЕСЕ ОКСАНИ ЗАБУЖКО
«МІЙ ТЕПЛИЙ ЛАМПОВИЙ РАШИЗМ»..... 102

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Котов С.А., Гонтова Т.М.

ФРАКЦІЙНИЙ СКЛАД КАПСУЛЬНОЇ МАСИ
КОМБІНОВАНОГО РОСЛИННОГО ЗАСОБУ
АНТИАЛЕРГІЧНОЇ ДІЇ МЕТОДОМ ЛАЗЕРНОЇ ДИФРАКЦІЇ..... 106

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Адаменко А.М.

ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ..... 111

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Вовк В.О., Здирко О.Р.

ВОЛЕЙБОЛ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ..... 116

Жорняк В.О.

ПОКРАЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ,
ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ТА ФІЗИЧНОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 120

Здирко О.Р.

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ..... 123

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Лавренюк В.В.

СОТЕРІОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ КАЛЬВІНІСТСЬКОГО ВЧЕННЯ..... 127

Об'єдков О.І.

ФІЛОСОФІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ І СВОБОДИ
НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ..... 130

Семененко А.А.

ЕКО-СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ УРБАНІСТИКИ:
ВІД БІОМІМІКРІЇ ДО ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА..... 132

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Долеско С.В.

аспірантка,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ СИНЬОГО ТА ЖОВТОГО КОЛЬОРУ В ОДЯЗІ УКРАЇНЦІВ В ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022 Р.)

В українському народному мистецтві мова кольору відіграє провідну роль. Це частина художньо-естетичного мислення народу, пов'язаного з історією, матеріальною й духовною культурою тощо. Власне, в символіці й семантиці закодований світогляд українського народу, його ментальності. В умовах глобалізаційних процесів та в умовах військової агресії Росії проти України, для українського народу вкрай необхідним є відстоювання власної самобутності через збереження національних ознак. У тому числі, й привернення уваги до синього й жовтого кольору як національної символіки, що стала патріотичним репрезентантом національної свідомості.

У цьому контексті, висвітленню питання національної ідентичності, де приділено увагу кольорам, присвятили свої праці Л. Ходанич, Я. Грицак, К. Іващенко, М. Пірен, М. Войтович, В. Сергійчук, В. Середа, О. Стегній, Н. Черниш. Питання семантики кольору в контексті вишивки українського народу вивчали Т. Домненко та Т. Зіненко [4]. Але аспекти національної ідентичності українців через синій та жовтий колір в умовах російсько-української війни досі не було досліджено.

Національна символіка – це історія становлення нації, це ті культурні смисли, цінності, образне втілення ідей та ідеалів, якими живе людина і якими зумовлюється розвиток і життєстійкість нації. Символічного значення історично набули й синій та жовтий кольори. Дослідження його смислу, формування та змін національної символіки знаходиться в постійному полі зору вітчизняних науковців. Зокрема, таких як Н. Арутюнова, А. Гречило, Т. Космеда, С. Білоконь, С. Єрмоленко, К. Гломозда, Л. Мельник, Л. Пустовіт, В. Сиротіна, М. Дмитренко, М. Філон та ін.

Тож, кольори є вагомими і значущими національними символами, оскільки акумулюють в собі історико-культурний шлях народу, формують сучасність та закладають фундамент майбутнього збереження нації. Особливо помітними кольорами на українських державницьких атрибутів в різні періоди були жовтий, блакитний, малиновий й червоний: герб міста Львова мав жовто-блакитний колір (XIII ст.), козацькі військові прапори теж були жовтого і блакитного кольору або малинового (червоного).

Однак, найбільш значущі події в становленні нації відбувалися переважно під прапором жовтого і синього кольору. 22 березня 2018 р. Українською Центральною Радою в Києві за ініціативи М. Грушевського було прийнято жовто-блакитний прапор як національний символ, але гетьман П. Скоропадський змінив розташування кольорів на блакитно-жовтий, яким він і дійшов до наших днів. Дискусії про послідовність розташування кольорів та їх значення не вщухають і по нині. Думки різняться, але переважно у суспільстві дискутують щодо розміщення кольорів та їх значення, але мова про будь-якій зміни в цій системі не йдеться [5].

Незважаючи на різні думки щодо розташування кольорів, усі українці з глибокою шаною ставляться до державного символу. Із 2004 р. в Україні започаткований День Державного Прапора. Ця подія одразу знайшла підтримку в суспільстві як можливість вшанування історії українського державотворення, державної символіки тощо.

Слід сказати, що колір завжди розкривається в аспекті суспільно-політичних та історичних процесів, до яких належить і російсько-українська війна (з 2014 р. і на момент написання даного дослідження). У моменти таких потрясінь і трагедій українці готові самостійно знайти пояснення кольорам та застосовувати їх в своєму житті, не лише як кольори прапору. Переважно в суспільстві жовтий колір сприймається як символ радості, свободи, щастя. Часто його ототожнюють із божественним сонячним світлом, кольором ниви та золотом. Синій – як небесна блакить, чисте мирне небо. А одяг – це, передусім те, що людина хоче трансливати суспільству [3].

Із початком російсько-української війни люди по всьому світу почали масово підтримувати нашу країну, одягаючись в речі кольорів національного прапора України. Першими на знак підтримки відреагували інтернет-блогери та дизайнери які в той час (особливо, з 24 лютого 2022 р.) брали участь у Тижні моди в Мілані (Італія). Велике

значення мали публікації лідерів суспільної думки з багатомільйонною аудиторією в соціальній мережі Інстаграм, які продемонстрували свою солідарність з українським народом, вдягнувши одяг синього і жовтого кольору.

Із перших днів війни символічні для України кольори – синій та жовтий як символи єдності, сили та патріотизму українського народу – стали найпопулярнішими не лише в нашій країні, але й цілому світі. Війна в Україні безперечно змінила відношення людей до речей в яких поєднується жовтий, синій колір. Це вже не данина моді, а знак підтримки Україні. Тож, синій та жовтий колір в одязі став не лише модним трендом 2022 р., але й протестом проти війни і підтримкою українського народу.

Наступною яскравою сторінкою демонстрацією підтримки українців у їх праві на мир став Канський кінофестиваль (27 травня 2022 р.). У вбранні з кольорами національного прапора України на червону доріжку вийшли світові знаменитості Тільда Свінтон, Шерон Стоун, Саша Рей та інші [1].

Данська блогерка Емілі Сіндлев з хлопцем, американсько-українська акторка Міла Йолович з донькою, румунські акторки Мара Бугарін та Мара Вікол та інші створили парні образи в стилі кольорів українського прапора. Українські бренди, особливо з початком війни в 2022 р., встигли представити чимало виробів (одяг, прикраси, сумки, взуття тощо) з елементами українського етностилю в синіх (або блакитних) та жовтих кольорах, які гармонійно поєднані між собою. Серед них – «Твоє намисто», «Мережка», «VERYNJE», «Етнодім».

Найшвидшою та найдоступнішою відповіддю на підвищений попит на одяг в жовто-блакитних кольорах стали футболки від українських виробників. Катя Осадча та Леся Нікітюк обрали їх для публікацій на своїх сторінках у соціальних мережах, а зіркова пана Потап і Настя Каменських на премію Latin American Music Awards не лише були вбрані у національні кольори, але й підсилили емоційний флеш-моб прапором України.

І якщо світові знаменитості обирають жовтий і блакитний колір виключно на публічні заходи в знак підтримки України, то в гардеробі українців такий кольоровий вибір став повсякденним. Особливо це помітно на людях, які були вимушені залишити свій дім і виїхати за кордон. Так, синій і жовтий колір став одним з основних критеріїв вибору святкових вишиванок, костюмів, хусточок, взуття, сережок, сумок та інших речей, які доповнюють образ та є дуже символічними.

Підсумовуючи все вищезазначене, стає очевидним, що українська національна символіка, до якої належать синій та жовтий кольори, динамічно розвивалася протягом історії становлення державності та утвердилася зі здобуттям незалежності України. Слід зазначити, що у векторі глобалізації та військової агресії Росії проти України постає загроза втрати національної самобутності. Тож, зростання інтересу до використання у вбранні українців синього й жовтого кольорів є закономірним, вкрай необхідним та сприяє зростанню патріотизму, згуртованості й рівня національної самоідентифікації українців у світі.

Список використаних джерел:

1. Блакитно-жовта мода в Каннах: як відомі зірки підтримали Україну на знаменитому кінофестивалі. 24 Канал. URL: https://lifestyle.24tv.ua/fashion/blakitno-zhovta-moda-kannah-yak-vidomi-zirki-pidtrimali-ukrayinu_n1989012 (дата звернення: 21.07.2022).
2. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
3. Долеско С. Народне мистецтво та сучасна мода в культурній глобалізації. Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство : матеріали Міжнар. симпоз., м. Київ, 6 черв. 2019 р. Київ, 2019. С. 403.
4. Домненко Т., Зіненко Т. Семантика кольору в контексті культури української вишивки. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2016. № 43(1). С. 141–146. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_43\(1\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2016_43(1)_22) (дата звернення: 18.07.2022).
5. Історична правда. Український парад у столиці Росії. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/08/20/156103/> (дата звернення: 21.07.2022).

Кюнцлі Р.В.

*доктор мистецтвознавства, в.о. професора,
Львівський національний університет природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5234-4903>*

Степанюк А.В.

*кандидат архітектури, доцент,
Львівський національний університет природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5030-5724>*

**ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ЩОДО ВІДБУДОВИ
ЗРУЙНОВАНИХ ВІЙНОЮ МІСТ УКРАЇНИ**

Історія містобудування знає небагато прикладів відбудови міст, що були повністю знищені.

Заново відбудовувалися середньовічний Лондон, який згорів 1666 році, Лісабон, який був зруйнований внаслідок землетрусу та пожеж у 18 ст., Варшава, Дрезден, Берлін, що були зруйновані авіацією в часи Другої світової війни, Хіросіма та Нагасакі знищені ядерними бомбами, що розірвалися над містами й майже зрівняли міста з землею. Бейрут під час громадянської війни був вщент розбомблений у кінці ХХ ст.

При відбудові міст змінювали конструктивні вирішення та будівельні матеріали, скажімо, при відбудові Лондона і Хіросіми дерево замінили на камінь, удосконалювали планування. Після пожеж у Лісабоні переглянуто планування міста: розширено вулиці, використано перпендикулярну сітку забудови. Відбудова Лондона відбувалася фактично за старим плануванням вулиць, проте з врахуванням норм протипожежної безпеки: ширші вулиці, відкриті причали вздовж Темзи.

Відбудовані міста змінювали свій вигляд. Західна частина Берліну після війни була забудована модерновою архітектурою, тоді як східна – в основному «радянськими» панельними житловими будинками та громадськими будівлями в монументальному стилі. Дрезден був відбудований зі збереженням довоєнного архітектурного стилю, так був відбудований і центр Варшави. Хіросіма завдяки відбудові отримала великі масиви озеленення у вигляді парків та Меморіальний музей миру.

У ХХ ст. з'являються нові бачення розвитку міст. У японського архітектора-метаболіста Кензо Танге місто порівнюється до дерева

«в повному розквіті, зі стовбуром, гілками та листям. Стовбур – це інженерні комунікації міста, його основа – портові споруди, дороги та всі елементи благоустрою. Ці споруди повинні, як правило, будуватися урядом та проектуватися з розрахунком на тривалий термін експлуатації. Гілкам на дереві відповідають індивідуальна житлова забудова, яку можна розглядати як основний структурний елемент» [2, с. 83].

Ле Корбюзьє вважав, що планування міста починається з житлового будинку, все інше в місті: транспорт, громадська забудова, зони рекреації – повинні бути спрямовані на забезпечення комфортного життя і праці жителів міста. Його ідея сонячного міста базувалася на принципах сонця, зелені і повітря. Ідею сонячного, «променистого» міста Ле Корбюзьє вдалося частково реалізувати у побудові марсельської «житлової одиниці» та при будівництві міста на півночі Індії – Чандигарха.

Відомий вислів Ле Корбюзьє про людину, яка має ціль і іде до неї прямо на відміну від віслюка, який петляє зигзагами і стежки якого пізніше стали дорогами людей та вулицями міст. При розбудові міст Ле Корбюзьє пропонує застосувати концепцію «лінійного міста»: «У сучасному місті має панувати пряма лінія. Житлові будинки, водопровідні та каналізаційні лінії, шосе, тротуари – все має будуватися по прямій. Пряма лінія оздоровлює місто. Крива несе йому руйнування, різного роду небезпеки та ускладнення, паралізує життя» [4, с. 29].

Архітектурно-просторові та планувальні принципи сонячного міста Ле Корбюзьє: житлові квартали відділені від промисловості, транспортних магістралей, наповнені сонячним світлом, повітрям та зеленими насадженнями розвинув та застосував бразильський архітектор Лусіо Коста при проектуванні та будівництві столиці країни міста Бразилія [5].

Планувальна структура при відбудові зруйнованих міст України має бути для кожного міста індивідуальна в залежності від частки зруйнованого житлового фонду міста, його інфраструктури та промислового потенціалу. Так наприклад для міста Маріуполя можлива «віялова» система планування, половина радіально-кільцевої системи. Основним об'єктом Маріуполя є порт, у міру розширення міста утворюються напівкільцеві вулиці. Віялова система характерна для приморських портових міст, що розташовані на водних берегах.

Три (п'ять) головних осей Маріуполя розширюються по мірі віддалення від порту та утворюють транспортні вузли поздовжніх та поперечних осей.

При розробці генеральних планів розбудови зруйнованих українських міст необхідно врахувати світовий досвід відбудови міст після другої світової війни: Варшави, Берліна, Дрездена, Хіросіми, а також будівництва нових міст таких як Бразіліа, Чандигарх. Принципи сонячного міста, де все спрямоване на комфортне проживання людини в гармонії з природою повинні бути пріоритетними у проєктах розбудови українських міст.

Список використаних джерел:

1. Фарба О. 7 міст, що були повністю зруйновані, але постали з попелу закордон 18.04.2022. URL: <https://veterdoit.com/7-mist-shcho-buly-povnistiu-zruynovani-ale-povstaly-z-popelu/>
2. Kenzo T., Noboru K. Ise: Prototype of Japanese Architecture. 1965. 212 p.
3. Кендзо Т. Архитектура Японии. Традиция и современность / под ред. А. Иконникова. Сб. Статей / перевод с английского. Москва : Изд. «Прогресс», 1975. С. 14–18, 50–51.
4. Ле Корбюзье Ш. Э. Архитектура XX века / Перевод с французкого К.Т. Топуридзе. Москва : Изд. «Прогресс», 1977.
5. Ярмоленко А.Д. Бразилиа и Чандигарх: архитектурные портреты двух столиц (К 100-летию О. Нимейера и 120-летию со дня рождения Ле Корбюзье). *Общество. Среда. Развитие (Terra Humana)*. Москва, 2007. С. 130–141.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бобко Є.Д.

студентка,

Науковий керівник: Просяник О.В.

доктор хімічних наук, професор,

Український державний хіміко-технологічний університет

N-АЦЕТИЛДЕГІДРОАМІНОКИСЛОТИ В ЯКОСТІ РЕГУЛЯТОРІВ РОЗВИТКУ РОСЛИН

Пошук нових засобів хімічного регулювання розвитку рослин є одним із найважливіших завдань сучасної агрохімії. Широке застосування регуляторів розвитку рослин здатне підвищити врожайність сільськогосподарських культур і якість продукції без використання пестицидів – практично до рівня «органічної», знизити екологічне навантаження на навколишнє середовище.

Відомо, що похідні 2,3-дегідроаспарагінової кислоти (естери, аміди, калієві солі) є ефективними стимуляторами розвитку рослин. Вони покращують фотосинтез, підвищують морозостійкість, прискорюють регенерацію пошкоджених рослин, збільшують опірність до захворювань, покращують якість продукції культур і не спричиняють додаткового екологічного навантаження на довкілля [1–4]. Найбільш ефективними стимуляторами розвитку кореневої системи рослин є естери 2,3-дегідроаспарагінової кислоти та відповідні моноаміди при концентраціях робочих розчинів $10^{-4}\%$.

Істотним недоліком досліджених похідних 2,3-дегідроаспарагінової кислоти є їх підвищена здатність до дезамінування у водних розчинах. Остання обумовлена ефективним спряженням аміно- та естерних груп, що приводить до локалізації позитивного заряду на атомі нітрогену у відповідній імонієвій солі. Зниження π -донорної здатності аміногрупи внаслідок її ацетилювання повинне зменшувати схильність похідних 2,3-дегідроаспарагінової кислоти до дезамінування у водних середовищах. Але нічого не відомо про рістрегулюючі властивості інших дегідроамінокислот і, тим більше, їх N-ацетильних похідних.

В якості досліджуваних речовин використовували диметиліві естери амінофумарової (I) і N-ацетил-2,3-дегідроаспарагінової кислот (II), N-ацетилпохідні метилових естерів 2,3-дегідроаланіну (III), 2,3-дегідроваліну (IV), 2,3-дегідролейцину (V) і α -амінокоричної кислоти (VI); N-ацетил- α -амінокоричну кислоту (VII), метиловий естер N-ацетил-2,3-дегідротірозіну (VIII), N-ацетилпохідні етилових естерів 2,3-дегідротреоніну (IX), β -амінокоричної (X) та п-метокси- β -амінокоричної кислот (XI).

В якості еталонів порівняння обрані відомі регулятори розвитку рослин – N-оксид-2,6-диметилпіридину (івін), що підвищує врожайність овочевих культур; індоліл-3-оцтова кислота (ІОК), стимулятор розвитку кореневої системи; 2-хлоретилфосфонова кислота (етрел), що прискорює розвиток кореневої системи; N,N-диметилпіперидиніхлорид (ПКС), інгібітор лінійного росту злакових культур; хлорхолінхлорид (ТУР), ретардант злакових культур.

Випробування рістрегулюючої активності сполук I-XI проводили наступним чином. У чашки Петрі на фільтрувальний папір вносили по 5 мл водних розчинів досліджуваних сполук певної концентрації і рівномірно розподіляли насіння по поверхні фільтрувального паперу таким чином, щоб у чашці знаходилося 10-30 насінин. В якості контролю був дослід у воді. Повторність дослідів трьохкратна. Облік результатів проводили на сьому добу після закладення дослідів. В якості тест-об'єктів обрані овес і буряк (таблиця 1).

Аналіз даних таблиці показує, що всі випробувані сполуки виявляють рістрегулюючу активність, яка істотно залежить від концентрації та структури сполук, а також від виду культури. Зменшення концентрації сполук від 10^{-2} % до 10^{-4} %, як правило, сприяє підвищенню їх стимулюючого впливу на розвиток рослин.

Загалом, найбільш ефективними стимуляторами розвитку рослин є N-ацетилпохідні 2,3-дегідроаспарагінової кислоти (II), 2,3-дегідроаланіну (III) та 2,3-дегідролейцину (V) у концентрації 10^{-4} %. Інші N-ацетилпохідні 2,3-дегідроамінокислот у концентрації 10^{-2} % є інгібіторами розвитку рослин, а в концентрації 10^{-3} % можуть виявляти різноспрямовану дію на розвиток, як кореневої, так і стеблової систем рослин.

**Рістрегулююча активність похідних
N-ацетилдегідроамінокислот I-XI на рослинних тест-об'єктах ^a**

Конц., %	0,01		0,001		0,0001	
Довжина частин рослин, % до контролю						
№ спол.	корінь	стебло	корінь	стебло	корінь	стебло
Овес (буряки)						
I	106 (205)	102 (77)	120 (214)	112 (78)	133 (250)	136 (85)
II	229 (100)	290 (188)	271 (300)	300 (188)	343 (400)	340 (263)
III	112 (121)	94 (151)	142 (144)	108 (134)	153 (182)	112 (212)
IV	57 (86)	52 (34)	68 (88)	54 (67)	68 (99)	68 (87)
V	250 (20)	270 (100)	257 (40)	250 (125)	364 (100)	330 (250)
VI	59 (66)	70 (79)	70 (77)	79 (83)	98 (99)	88 (112)
VII	68 (56)	85 (78)	87 (68)	89 (78)	110 (108)	120 (103)
VIII	81 (116)	100 (102)	87 (124)	102 (107)	95 (125)	105 (108)
IX	122 (46)	78 (64)	107 (98)	105 (76)	107 (98)	112 (92)
X	- (56)	- (67)	- (88)	- (83)	- (96)	- (103)
XI	82 (94)	91 (92)	90 (99)	90 (100)	111 (104)	102 (110)
Івін	89 (96)	78 (88)	107 (105)	105 (99)	107 (128)	112 (122)
ЮК	23 (19)	26 (43)	30 (26)	51 (52)	80 (70)	93 (84)
Етрел	42 (35)	46 (46)	31 (43)	70 (60)	93 (54)	76 (71)
Пікс	77 (98)	132 (79)	76 (200)	134 (82)	81 (248)	136 (97)
Тур	82 (57)	143 (73)	87 (138)	168 (76)	88 (176)	168 (94)

Примітка: ^a експериментальна похибка менша за 1%.

Висока стимулююча активність похідних 2,3-дегідраспарагінової кислоти, можливо, обумовлена тим, що остання є прямим і найбільш доступним попередником щавлевооцтової кислоти – ключової сполуки в процесі аеробного дихання рослин (циклі трикарбонних кислот Кребса), що безпосередньо реагує з коферментом ацетил-КоА. Збільшення концентрації щавлевооцтової кислоти, у свою чергу, додатково каталізує метаболізм (окиснення) залишків оцтової кислоти в тканинах вищих рослин. Можливо, саме цей процес і зумовлює наднизькі діючі концентрації похідних 2,3-дегідраспарагінової кислоти як стимулятори розвитку рослин.

Список використаних джерел:

1. Новые высокоэффективные экологически чистые регуляторы роста растений широкого диапазона действия / А.В. Просяник, Н.Ю. Кольцов, О.В. Зеленская, А.С. Москаленко, Т.В. Хохлова и др. // Химический мутагенез и задачи сельскохозяйственного производства. – М.: Наука, 1993. – С. 215–223.
2. Пат. 103397 Украины, МПК А01N 35/08, А01N 35/06, А01P 23/00. Применение производных дегидроаминокислот в качестве средств повышения морозо- и холодоустойчивости растений // А.В. Просяник, Т.В. Хохлова, М.В. Бурмистр – № а201200478; Заявл. 16.01.2012; Оpubл. 10.10.2013, Бюл. № 19. – 7 с.
3. Пат. 103398 Украины, МПК А01N 35/08, А01N 35/06, А01P 23/00. Применение производных дегидроаминокислот в качестве средств повышения морозо- и холодоустойчивости растений // Т.В. Хохлова, А.В. Просяник, М.В. Бурмистр. – № а201200478; Заявл. 16.01.2012; Оpubл. 10.10.2013, Бюл. № 19. 7 с.
4. Производные аминифумаровой кислоты: синтез и влияние на развитие растений / Т.В. Хохлова, Ю.А. Чертихина, Б.Ж. Муталиева, Д.Е. Кудасова, К.В. Янова и др. // Вопр. химии и хим. технологии. – 2018. – № 6. – С. 91–98.

Вагалюк Л.В.

*кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5023-3919>*

ЕКОЛОГІЧНІ ЗЛОЧИНИ КРАЇНИ АГРЕСОРА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА БІОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Внаслідок воєнних екологічних злочинів 2022 року держава зазнала суттєвого антропогенного тиску на природні ресурси. Постійні обстріли українських територій завдають серйозної шкоди навколишньому середовищу: вибухи, пожежі, бомбардування, руйнування промислових об'єктів призводять до забруднення повітря, води, землі, скороченню природних екосистем, а також знищенню біологічного різноманіття країни.

Так, з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, було задокументовано 231 екозлочин з боку російської армії на території України та в акваторії Чорного моря і з кожним днем фіксуються нові екологічні злочини. Це справжні прояви прояви *екоциду* у відповідності до основних положень українського законодавства та міжнародного права.

Адже, у статті 441 Кримінального кодексу України визначено дане поняття «екоцид» – масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, а у статті 241 КК України визначено відповідальність за забруднення атмосферного повітря або інша зміна природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Ці ж діяння агресора підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, діяльність якого ґрунтується на Римському статуті, у якому визначено такі злочини: геноцид, проти людяності, військові злочини, агресії [1].

Найбільше випадків екоциду було виявлено на Київщині – 34, Донеччині – 27 та Дніпропетровщині – 22. Ракетні обстріли спричиняють масштабні пожежі на об'єктах критичної інфраструктури, передусім нафтоеховищ та хімзаводів. Це завдає суттєвої шкоди екосистемам,

призводить до забруднення довкілля, зменшення популяцій видів рослин та тварин. Під обстріли військ РФ в Україні часто потрапляють об'єкти, де зберігаються небезпечні для навколишнього середовища речовини. Також зафіксовані факти обстрілу складів з міндобривами, аміаком тощо, що становить надзвичайну небезпеку.

В нашій країні, з кожним днем війни збільшуються прояви екоциду, зокрема екологічні злочини щодо знищення біологічного різноманіття. Так, наприклад внаслідок у Харкові росіяни знищили єдиний в Україні генетичний банк рослин. Снаряд влучив у будівлю Інституту рослинництва ім. Юр'єва, де зберігалися зразки більш ніж 160 тисяч сортів рослин з усього світу, які збиралися десятиліттями. Таких банків існує лише кілька у світі. Багато видів рослин вже неможливо буде відновити.

Росія веде бойові дії на заповідних територіях міжнародного та європейського значення і знищує середовища існування рідкісних і ендемічних видів, деякі унікальні осередки ендемічних видів можуть просто зникнути назавжди. Станом на 1 березня 2022 року, в зоні бойових дій знаходились території 900 об'єктів природно-заповідного фонду України площею 1,24 млн. га, а також близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн. га. Території, які завжди були під особливою охороною держави, зазнають варварського використання або прямого знищення. Наприклад, на території Чорнобильського радіаційного екологічного біосферного заповідника, який віднесено до території Смарагдової мережі (Chornobylskyi Biosphere Reserve, UA000046), було виявлено 31 осередок пожеж на площі 10111 га. Внаслідок пожеж на цій території пошкоджено цінні оселища на відтворення яких потрібно час [2].

У районі Херсону окупанти підпалили Дніпровські плавні, які також входять до територій Смарагдової мережі – Нижній Дніпро (Lower Dnipro, UA0000192). Всі ці дії призводять до порушення спокою диких тварин, зменшення біорізноманіття, пошкодження або знищення цінних біотопів, оселищ, які занесено до Резолюції 4 та 6 Бернської конвенції – конвенції про охорону дикої флори і природних середовищ існування в Європі [3].

Природно-заповідний фонд найвищого рангу охорони (національні парки, природні і біосферні заповідники, національні природні парки) охоплює 1 236 366 га. 44% з них опинилися в зоні бойових дій, під тимчасовим контролем російських загарбників або є недоступними для України [3; 4].

Відповідно до розрахунків Української природоохоронної групи, загальна площа лісів, що опинилась у зоні бойових дій, під тимчасовим

контролем російських загарбників або яка є недоступною для України, становить понад 3 млн га. Це приблизно 22% усіх лісових територій України [3; 4].

В березні 2022 року були зафіксовані перші випадки умисного підпалювання лісових масивів, коли росіяни запалювали ліси в Зоні відчуження Чорнобильської АЕС. Пожежа, знищила 15 тисяч га лісів (в т.ч. заражених радіацією) на ділянці від Ірпеня до Чорнобиля відбулася в дні, коли вітри були спрямовані в бік Києва. Не менш масштабні пожежі вирували на Херсонщині (у Чорноморському біосферному заповіднику й Національному природному парку «Білобережжя Святослава») та в Національному природному парку «Святі гори» на Донеччині. Це переважно штучно створені лісові насадження на піщаних arenaх великих річок – Дніпра і Сіверського Дінця. За роки існування цих лісів на Сіверському Дінці в них дійсно утворились екосистеми, близькі до природних, і навіть рідкісні типи природних оселищ, потреба охороняти яких була визнана на рівні Ради Європи. Зокрема йдеться про так звані сарматські бори – задерновані соснові ліси лівого берега Сіверського Дінця на Харківщині, Донеччині та Луганщині. Та за останнє століття клімат значно змінився і в сучасних умовах відновлення лісів тут практично неможливе. Їхнє згоряння фактично означає безповоротне знищення. На місці таких спалених лісів на довгий час можуть залишитись піщані бархани, які подібні до тих, що є в Олешківських пісках. Наслідки масштабних пожеж у лісах матимуть довгостроковий ефект не тільки для України, а й для багатьох країн світу. В першу чергу це будуть такі прояви: як зміна клімату, забруднення атмосфери, поглиблення процесів опустелювання, а також – глобальних втрат біорізноманіття країни [2; 4].

На жаль під час війни, немає можливості запобігти шкоді природі. Отже, у підсумку можна сказати, що на сьогодні війна зачепила близько третини всього природно-заповідного фонду України. Декілька десятків природних і біосферних заповідників, національних і регіональних природних парків зазнали і надалі зазнають суттєвої шкоди внаслідок агресії рф. Під загрозою знищення перебувають близько 200 територій земель Смарагдової мережі, яка захищає бурого ведмеда, чорного лелеку, рись, орлана-білохвоста та сотні інших видів тварин і рослин. Це природоохоронні території, визначені Бернською конвенцією.

Екокоридори – це фактично шляхи життя для флори та фауни країни. Бойові дії могли частково або повністю порушити їх, а тварини могли

«відступити» налякані запахами та звуками жажливої війни. Тепер їм треба пристосовуватися до нових умов. Порушений ґрунт та спалені ліси дуже швидко заростають чужорідними інвазійними видами. Важливим аспектом також є руйнування або зміна ареалів та міграційних коридорів для рідкісних видів тварин. Воєнні дії відбуваються у найбільш чутливий період року, коли тварини шукають собі пари, їжу та приводять дитинчат.

Відомо, що Україна лежить на перетині важливих міграційних шляхів птахів у західно-палеарктичному та афро-євразійському регіонах, від яких залежать понад 400 видів птахів. Через бойові дії птахи можуть змінити свої міграційні шляхи, які пролягають через Україну. У результаті воєнних дій під загрозою 30 тисяч пар білих лелек та близько 500 пар рідкісних чорних лелек, які прилітають у цей час в Україну для гніздування.

У зв'язку із цим постають задачі термінового аналізу ступеню шкоди заподіяної для природних ресурсів та необхідність розробки і впровадження ефективних заходів відновлення біологічних ресурсів країни. Оцінка знищених та частково порушених екосистем та біологічних ресурсів внаслідок екоциду є надзвичайно актуальним на сьогоднішній день.

Список використаних джерел:

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39028.html>
2. Екорайон. [Електронний ресурс]. URL: <https://eco.rayon.in.ua/topics/506221-ekotsid-naslidki-i-tsina-rosiyskoi-agresii>
3. Українська природоохоронна група (UNCG) – природоохоронна громадська організація. URL: <https://uncg.org.ua/44-najtsinnishykh-pryrodnykh-terytorij-ukrainy-okhopleni-vijnoi-u-doluchajtesia-do-initsiatyvy-riatuiemo-pryrodu-u-dni-vijny-razom>
4. Російський екоцид в Україні – умисне знищення лісів. URL: <https://uncg.org.ua/rosijskyj-ekodyd-v-ukraini-umysne-znyshchennia-lisiv/>

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Коваль Р.В.

аспірант,

Науковий керівник: Семенова І.Г.

доктор географічних наук, доцент,

Одеський державний екологічний університет

ВПЛИВ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ НА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИХ ПОЖЕЖ В УКРАЇНІ

Щороку Україна страждає від природних пожеж, які можна класифікувати на такі основні види: лісові, степові, торф'яні, підземні. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій за десять місяців 2021 року в Україні було зареєстровано 69 923 пожежі. У природних екосистемах виникло 507 пожеж, що становить 0,7 % від загальної кількості пожеж. Прямі збитки становлять 11 млн. 432 тис. грн., що становить 0,4 % від усіх пожеж [1].

Метеорологічні умови є одними із основних чинників, що сприяють виникненню і поширенню природних пожеж, серед яких є найбільш значимими: температура повітря, вологість повітря, ґрунту та лісової підстилки, кількість опадів, швидкість вітру. Для опису пожежо-небезпечних умов погоди використовують кількісні показники [2].

З 1949 року на території України для кількісного відображення пожежної небезпеки почали використовувати запропонований та розроблений В.Г. Нестеровим комплексний показник пожежної небезпеки за метеорологічними умовами, який враховує сумісний вплив температури повітря та дефіциту вологи на висихання лісових горючих матеріалів протягом бездощів'я й характеризує ступінь посушливості погоди. Проте, цей метод має очевидні недоліки по відношенню до оцінки горимості лісу. Зокрема, не були враховані кліматичні особливості території, швидкість вітру і внесено відносно грубу поправку на кількість опадів, що приводить до похибок при оцінці початку та закінчення пожежонебезпечного періоду та, відповідно, класу і ступеню пожежної небезпеки, але деякі країни, наприклад Португалія по теперішній час використовують показник Нестерова з деякими модифікаціями [3].

Велика кількість індексів розрахунку кількісних показників пожежної небезпеки, які використовують в країнах Європи, призвела до труднощів оцінки пожежної небезпеки в кожній окремій країні або загалом в регіоні. Тому в 1992 році Європейський Союз видав грант на дослідження, метою якого було порівняти найпоширеніші методи розрахунку пожежної небезпеки. Для дослідження було обрано методи, що використовуються в Португалії, Іспанії, Франції та Італії, а також у Канадській системі оцінки пожежонебезпеки CFFDRS. Для тестування відносної ефективності кожного методу оцінки пожежонебезпечності використовувалися різні параметри такі, як кількість пожеж, площа, що вигоріла та інші.

У результаті дослідження дійшли висновку, що ефективність використання FWI вища за кожен з інших методів практично за всіма параметрами, навіть для зимових пожеж. У зв'язку з цим Європейська комісія в 1997 році рекомендувала прийняти CFFDRS як стандартний метод оцінки пожежонебезпеки в країнах Європейського Союзу [4].

Враховуючи Європейський досвід для України в якості заміни застарілого кількісного індексу пожежної небезпеки Нестерова є два кандидати, індекс FWI та індекс HDW. Перевага сучасного індексу HDW в простоті, його можна розрахувати множенням максимальної швидкості вітру та максимального дефіциту тиску пари (VPD) у найнижчих 50 або близько того мілібар в атмосфері. Оскільки на HDW впливають тепло, вологість і вітер, порівнюючи значення HDW в різних місцях і в різні часи, можна знайти сезонну та регіональну мінливість [5]. Індекс FWI (Fire Weather Index) описує рівень ризику пожежної небезпеки для даного регіону або субрегіону, залежно від метеорологічного контексту. Але в більш тонкому та локальному масштабі, в масиві, визнаному вразливим до пожеж, вразливість до вогню є, за деякими винятками, сильною просторовою мінливістю, пов'язаною з характером і структурою насаджень, впливом вітру, сонця, та запасу вологи ґрунту. Його перевагою є перевірена світовим досвідом ефективність [6].

Список використаних джерел:

1. Аналітичні матеріали по пожежам що сталися в Україні.
URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/Analitichni-materiali.html> (дата звернення: 08.07.2022).
2. Балабух В. Прогнозування пожежної небезпеки.
URL: https://www.researchgate.net/publication/326300908_PROGNOZUVANNA

_POZEZNOI_NEBEZPEKI_ZA_UMOVAMI_POGODI_V_UKRAINI_NEDOLIKI_TA_PERSPEKTIVI_ROZVITKU (дата звернення: 08.07.2022).

3. Івус Г.П. Спеціалізовані прогнози небезпечних явищ погоди. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/609/1/IvusGP_Spetsializovani_prohnozy_pohody_2012.pdf (дата звернення: 08.07.2022).

4. Ходаков В.Е., Жарикова М.В. Лесные пожары: методы исследования. Х. : Гринь, 2011. 230–430 с.

5. Srock, A.F., Charney, J.J., Potter, V.E., and Goodrick, S.L., 2018: The Hot-Dry-Windy Index: A new fire weather index. Atmosphere, 9, 279. DOI: <https://doi.org/10.3390/atmos9070279> (дата звернення: 28.11.2021).

6. Fujioka, F.M. A method for designing fire weather network. Journal of atmospheric and oceanic meteorology, 1986. 564–570 p.

Сриберко А.А.

студентка,

Одеський державний екологічний університет

ПЕРСПЕКТИВНІ НАУКОВІ НАПРЯМИ У РОЗВИТКУ ОКЕАНОЛОГІЇ

На сьогоднішній день для галузі наукових досліджень характерний стрімкий розвиток технологій, наприклад високоточного обладнання та пристроїв, дуже потужних комп'ютерів, швидкісних систем передачі великого обсягу даних тощо. Завдяки чому науковці мають змогу отримувати високоточні дані вимірювань та на їх основі проводити наукові експерименти, розраховувати й аналізувати мінливість різноманітних характеристик та моделювати процеси, які протікають у геосферах Землі.

Одним із найперспективніших наукових напрямів в океанології є оперативна океанографія. EuroGOOS (European Global Ocean Observing System) надає таке визначення [1]: Оперативна океанографія – це систематичні та довгострокові регулярні виміри параметрів морів, океанів та атмосфери, а також їх швидка інтерпретація та поширення. Прогнозування стану океану як частина оперативної океанографії засноване на зборі даних спостережень океану в режимі, близькому до реального часу, і здійснюється шляхом швидкої передачі даних

спостережень до центрів обробки даних, які здійснюють контроль якості та надають дані до центрів прогнозування. Там потужні комп'ютери, що використовують чисельні моделі прогнозування океану, асимілюють спостереження моделі, щоб поліпшити і створити початкові умови для прогнозів океану, причому прогнози зазвичай становлять до 10 днів. Центри аналізу даних та прогнозування стану океану працюють у штатному режимі, що повністю підтримують рівень виробництва та надання послуг на рівні, що визначається користувачем. На сьогодні центри прогнозування стану океану досліджують фізичні та біогеохімічні властивості морського середовища у глибоководних та прибережних його районах. Аналіз та прогнозування екосистем є активними напрямками досліджень [1; 2, с. 1–2].

Оперативна система моніторингу та прогнозування стану океану складається з різних складових. Основними з яких є спостереження параметрів стану океану, чисельні моделі та процес, який називається «асиміляція даних». Ряд даних спостережень за станом океану збирається з різних платформ, включаючи супутникові та контактні виміри. Ці дані вводяться у числові моделі океану, які роблять розрахунки на високопродуктивних комп'ютерах. Моделювання базується на рівняннях, які описують фізичні закони мінливості параметрів океану, наприклад, гідродинамічні рівняння визначення мінливості температури води, висот хвиль тощо. Потім відбувається асиміляція даних, яка об'єднує дані спостережень з результатами моделювання для оптимізації якості прогнозів, тобто здійснюється зіставлення результатів моделювання з реальними даними параметрів стану океану [3].

У таблиці 1 наведено основні види контактних вимірів параметрів океану.

Основні види супутникових вимірів параметрів океану наведено у таблиці 2.

Автори [6] роблять висновки, що передача в оперативному режимі океанографічної інформації, створення прогностичної продукції та доведення її до споживача з використанням сучасних технологій дозволяє оптимізувати господарську діяльність на морі та прилеглих узбережжях. Інформаційною основою підготовки різних видів оперативної океанографічної продукції є моніторинг параметрів морського та повітряного середовища, на основі якого надалі становлять прогнози характеристик морського середовища океану. Для забезпечення потреб оперативної океанографії необхідним є створення систем безперервного та ефективного моніторингу як усього океану, і його морів [6, с. 99].

Таблиця 1

Основні види контактних вимірів параметрів океану

Тип платформи для досліджень	Вимірюваний параметр океану
Поплавці Argo	Температура, солоність, тиск, завислі частинки, рН, кисень, нітрати, хлорофіл.
Дослідницькі судна	Температура, солоність, течії, кисень, поживні речовини, вуглець, хлорофіл-а.
Планери (Gliders)	Температура, солоність, течії, рН, хлорофіл-а, кисень, поживні речовини.
Дрейфуючі буї	Поверхневі течії, температуру поверхні моря, солоність поверхні моря.
Поромні бокси	Температура, солоність, мутність, хлорофіл, поживні речовини, кисень, рН, типи водоростей.
Вимірювачі рівня моря	Рівень моря
Заякрні буї	Температура, солоність, течії, поживні речовини, кисень, рН, вітер.
Морські тварини	Температура, солоність.
Вітрильні дрони	Температура, солоність, течії, рН, хлорофіл-а, кисень, CO ₂ .
ВЧ радари	Течії

Джерело: [4]

На думку автора [7], щоб задовольнити зростаючі потреби оперативної океанографії та кінцевих користувачів МСЗ (Моделювання Системи Земля), моделі циркуляції океану повинні будуть мати можливість явно враховувати широкий діапазон фізичних масштабів через багатомасштабний характер океанічних течій. Підвищення продуктивності моделей циркуляції океану на сучасних високопродуктивних комп'ютерах дозволить розширити спектр масштабів у моделях. На даний час спостерігається тенденція до масово-паралельних комп'ютерів з гетерогенними багатоядерними процесорами. Швидкий пошук в Інтернеті на запит «роботи з моделювання океану» показав, що існує великий попит на навички роботи з комп'ютерами в області моделювання океану. Це зумовлено кількома чинниками. В академічних колах упор на дослідження клімату має на увазі не лише тісне міждисциплінарне співробітництво, а й потребу у студентах та докторантах із високими навичками програмування. Основна проблема, з якою стикаються академічні кола при залученні молодих та талановитих програмістів, полягає у несумісності між розробками моделей, які можуть вимагати багато років для досягнення результатів, та високими показниками публікацій, які нині стають нормою для просування молодих вчених.

Таблиця 2

Основні види супутникових вимірів параметрів океану

Тип інструменту	Вимірюваний параметр океану	Назва інструменту	Супутник
Спектрорадіометр	Вміст хлорофілу; Органічний та мінеральний склад; Температура поверхні моря (ТПМ); Морський крижаний покрив.	OLCI VIIRS MERIS MODIS SeaWiFS	Sentinel-3 A/B SNPP; NOAA-20 ENVISAT AQUA SeaStar
Інфрачервоні радіометри	Температура поверхні моря (ТПМ)	AVHRR MODIS VIIRS AATSR SLSTR SEVIRI GOES	NOAA, METOP-A AQUA SNPP; NOAA-20 ENVISAT Sentinel-3 MSG GOES
Мікрохвильовий радіометр	Концентрація морського льоду, тип, протяжність; Температура поверхні моря (ТПМ); Солоність; Вміст водяної пари в атмосфері; Вміст рідини в атмосфері (хмари); Дощ.	SSM/I TMI AMSR-E AMSR2 MWR JMR, AMR, AMR-2 TMR WindSat MWI	DMSP TRMM AQUA GCOM-W1 ENVISAT, Sentinel-3 Jason-1/2, Jason-3 Topex/Poseidon Coriolis HY-2
Супутникові альтиметри	Висота поверхні моря; Швидкість вітру біля поверхні океану; Висота хвилі; Морський лід.	Poseidon-3B Poseidon-3 SRAL SIRAL ALTIKA RA Poseidon-2 RA-2 RA GFO-RA NRA/SSALT	Jason-3 Jason-2 Sentinel-3 Cryosat-2 Saral HY-2 Jason-1 ENVISAT ERS-1/2 GFO Topex/Poseidon
Супутниковий скаттерометр	Вектор вітру; Концентрація морського льоду; Дощ.	ASCAT OSCAT HSCAT QuickSCAT AMI-SCAT	METOP-A/B OceanSat2 HY-2 SeaWinds ERS-1/2
Радар із синтезованою апертурою (SAR)	Моніторинг морського льоду; Поверхневі хвилі; Вітер.	C-Band SAR X-Band SAR	Sentinel-1; Radarsat-2; ENVISAT; RCM TerraSAR-X; CosmoSkyMed

Джерело: [5]

Можливості працевлаштування у сфері моделювання океану у приватному секторі поділяються на дві категорії: одна тісно співпрацює з державними установами як підрядники, інша надає зацікавленим особам продукти оперативної океанографії та океанографічні послуги. Швидкі успіхи означають, що потенціал зростання для цього сектора високий, і в майбутньому буде багато можливостей для навчання та працевлаштування. Міждисциплінарний характер оперативної океанографії робить її цікавою науковою кар'єрою, особливо для тих, хто цікавиться дослідженнями чи освоєнням нових технологічних досягнень та методів [7, с. 56–58].

Список використаних джерел:

1. EuroGOOS. URL: <https://eurogoos.eu/about-eurogoos/what-is-operational-oceanography/> (дата звернення: 22.05.2022).
2. Schiller, A., Moure, B., Drillet, Y., Brassington, G. (2018). An overview of operational oceanography. *New Frontiers in operational oceanography*, GODAE OceanView, pp. 1–26.
3. Copernicus. Architecture of an Ocean Monitoring and Forecasting System. URL: <https://marine.copernicus.eu/explainers/operational-oceanography/monitoring-forecasting> (дата звернення: 31.05.2022).
4. Copernicus. In situ platforms. URL: <https://marine.copernicus.eu/explainers/operational-oceanography/monitoring-forecasting/in-situ/platforms> (дата звернення: 31.05.2022).
5. Copernicus. Satellites and their Instruments. URL: <https://marine.copernicus.eu/explainers/operational-oceanography/monitoring-forecasting/satellites/instruments> (дата звернення: 31.05.2022).
6. Урум Н. С., Іваненко В. М., Федунів В. М. Оперативні системи моніторингу і прогнозування океану – актуальність та тенденції розвитку. *Водний транспорт*. Київ : ДУІТ, 2022. Випуск 1(35). С. 94–101. DOI: <https://doi.org/10.33298/2226-8553.2022.1.35>
7. Chassignet, Eric P. (2021). Ocean modeling. *Preparing a Workforce for the New Blue Economy*. Elsevier, pp. 47–61. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821431-2.00055-X>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Луцька К.П.

аспірантка,

*Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2192-2955>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У НАПРЯМКАХ ЗДІЙСНЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ

Корупція завдає серйозної шкоди економіці, іміджу країни та суспільству в цілому. Багато країн у всьому світі страждають від глибоко вкоріненої корупції, яка перешкоджає економічному розвитку, підриває демократію та завдає шкоди соціальній справедливості та верховенству права. Україна також не застрахована від цієї реальності. Корупція різниться за своєю природою та масштабами від однієї країни до іншої, але вона значно впливає на всі держави. Присутність корупції у публічному управлінні завдає шкоди раціональному управлінні державою. Як соціальне явище, корупція підриває довіру громадян до демократичних інститутів і процесів. Сьогодні, корупція, як негативне явище присує у державному управлінні з яким триває боротьба.

Потреба прискорити боротьбу з корупцією є однією з найголовніших завдань України до шляху приєднання до Європейського Союзу. Таким чином, ми також зупинимо порушення прав людини та занепад демократії. Тому першочерговими заходами на рівні регіонального чи міжнародного співробітництва є дія у рамках міжнародно-правових актів [5]:

– конвенції ООН проти корупції, Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 16 березня 2005 року № 2476-IV);

– кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 252-V);

– додатковий протокол до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 року № 253-V);

– статут Групи держав по боротьбі з корупцією. The Group of States against Corruption (GRECO);

– багатостороння угода (не СНД)|Статут від 05.05.1998;

– угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO).

Технічна співпраця може відігравати важливу роль у розширенні можливостей держави. Через посилення організаційно-технічної підтримки механізму обробки повідомлень про корупцію із застосуванням кращих практик та сучасних технологій. Наприклад, створення спеціальної телефонної лінії Національного агентства, інтернет-канали отримання й обробки повідомлень тощо [7].

Стратегічне планування відповідних програм, реформ законодавства, судової і правоохоронної систем, підготовка кадрів державних службовців, митниці, імміграційних служб і трудові ресурси.

Підтримка інших держав та інститутів боротьби з корупцією, розробка детальної концепції, реформ та їх застосування. Найбільш фінансова підтримка України у формуванні політики запобігання та протидії корупції є Європейський Союз, ООН, Світовий Банк, а також спеціальні фонди [8].

Треба зазначити, що постійні наукові розробки та дослідження спрямовані на удосконалення протидії корупції є актуальною сферою діяльності та сприяють зниженню рівня корупції в Україні.

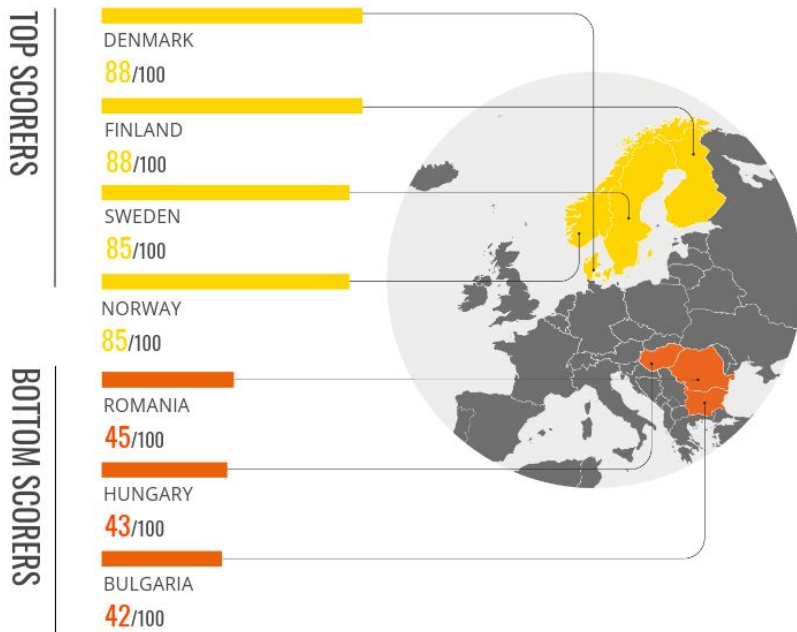
Удосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства неможливе без його гармонізації до відповідного законодавства розвинутих країн світу. Одним із важливих пунктів до шляху долучення України до країн Європейського Союзу, є виконання антикорупційної реформи. Реформа, яка почалась ще з початку 2014 року і якої спряла ініціатива з боку Europe Union Anti-Corruption Initiative (EUACI), проєкту USAID та підтримка організацій-лідерів у протидії корупції Support to Anti-Corruption Champion Institutions (SACCI) в Україні «ВзаємоДія» [1].

Протидія корупції зумовлює як розробку і забезпечення реалізації досконалого законодавства й узгодження його з міжнародно-правовими актами з цих питань, так і встановлення практичного міжнародного співробітництва. Така боротьба з різних ініціатив, декларацій зобов'язана перетворитися в постійні ефективні заходи з їх виконання на

національному і світовому рівнях. Тільки скоординовані дії країн можуть дати позитивні результати у боротьбі з корупцією, особливо щодо «відмивання» незаконно отриманих капіталів, у боротьбі з незаконним бізнесом тощо. Використання позитивного іноземного досвіду сприятиме усуненню недоліків чинного законодавства, дасть змогу озброїти працівників правоохоронних органів сучасними ефективними заходами, іншими механізмами [2].

Досвід боротьби з корупцією у країнах є різноманітним, адже він залежить від значної кількості взаємопов'язаних факторів і враховує соціальні умови, рівень економічного розвитку, політичної культури. Так, наприклад, світова агенція Transparency International зазначає, що лідери по показниках у подоланні корупції у державах Європейського Союзу є Данія, Фінляндія Норвегія та Швеція [3]. Хоча навіть і ці держави демонструють тривожні ознаки регресу, а регіон продовжує страчатися викриттями корупції. Довгострокові наслідки неадекватної боротьби з корупцією вже очевидні в Угорщині, Польщі, Словенія та Болгарія [3]. Дивлячись на Рис. 1 можливо побачити країни, які є успішними прикладами щодо подолання корупції. Аналізуючи дослідження даних Transparency International, результати за 2021 рік показують, що країни з добре захищеними громадянськими та політичними свободами загалом краще контролюють корупцію. Фундаментальні свободи асоціації та вираження поглядів є вирішальними в боротьбі за світ, вільний від корупції.

Ще один вагомий внесок з боку міжнародних партнерів це пілотний проєкт Anti-Corruption Plan, який зараз допомагає Україні, був розроблений організацією Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) у 2022 році. Це п'ята програма, яка націлена на сфери високого корупційного ризику. Різноманітні дослідження показали, що в Україні найбільш вразливими до корупції сферами є судова система, охорона здоров'я, поліція та прокуратура, державні закупівлі на місцевому та регіональному рівнях, приватизація та оренда державного та комунального майна, державні підприємства, органи кримінальної юстиції та фінансування політичних партій [3].

Рис. 1. Регіональний стан корупції у країнах ЄС, 2021 р.

Джерело: [3]

Проект містить конкретні заходи, спрямовані на ці сфери та сектори. Особливу увагу приділяють судовій реформі. Відсутність незалежного формування та функціонування органів судової влади залишалася основною перешкодою для незалежності та доброчесності судової влади в Україні. Відсутність довіри до судової влади залишається основною перешкодою для іноземних інвестицій [4]. Також зміни стосуються у роботі з прозорістю бізнесу, прокуратури та її структури, законодавчої бази. Ефективну діяльність показую спеціально створені органи протидії корупції такі як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціальна антикорупційна прокуратура (САП).

Побудова цілісної інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам. Зокрема, конвенціям ООН і Ради Європи проти корупції, рекомендаціям GRECO, Стамбульського плану дій антикорупційної Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) та світовій практиці [7].

Таким чином, міжнародна співпраця відіграє суттєву роль у боротьбі з корупцією в Україні. Головною метою якої є створення дієвої системи запобігання проявам корупції та корупційних схем. Для України є важливим досвід подолання корупційних проявів у європейських країнах, а також підтримка ЄС країн та партнерів.

Вагомим внеском є міжнародна співпраця з організаціями, які показують свій досвід та надають свої рекомендації. Наразі, спеціальні державні інститути протидії корупції працюють з метою покращення інвестиційного клімату та довіри суспільства до державної влади. Подолання корупції є основним фактором євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Сім років антикорупційної реформи. Конференція НАЗК. 2021. URL: <http://www.fssu.gov.ua>
2. Камінська Н. В. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання корупції проблеми теорії та практики. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua>
3. Corruption Perceptions Index. International Transparency. 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
4. Anti-Corruption Reforms in Ukraine. Pilot 5th Round of Monitoring Under the Istanbul Anti-Corruption Action Plan. 2022. URL: <https://www.oecdilibrary.org/docserver/b1901b8c-en.pdf?expires=1657202818&id=id&accname=guest&checksum=66257AE2CBB7055AE904D57D5B55F8D5>
5. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції. Державна податкова служба. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/mijnarodne-spivrobitnistvo/>
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2007. № 49. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
7. Національне Агентство з Питань Запобігання Корупції. «Проекти Міжнародно-технічної допомоги». URL: https://nazk.gov.ua/uk/departament-koordinatsiyi-antikorupciynoyi-polityky__trashed/mizhnarodna-spivpratsya/proekty-mizhnarodno-tehnichnoyi-dopomogy/
8. Урядовий Портал. Єдиний веб-портал виконавчої влади. «Боротьба з корупцією». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/borotba-z-korupciyeyu>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Басенко Р.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка;
заступник директора з науково-педагогічної роботи,
міжнародної та грантової діяльності,
Полтавський інститут економіки і права*

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ СИСТЕМ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС

Витоки сучасного суспільства, без сумніву, належать епосі раннього Нового часу. Саме в XVI столітті у процесі взаємодії та взаємовпливів різних світських і релігійних трансформацій вибудувалися основні напрями розвитку сучасного суспільно-політичного та соціокультурного життя, завершилося формування європейської ідентичності та основних моделей державності. З-поміж тогочасних магістральних змін передусім слід назвати дослідження континентів та географічні відкриття; зародження політики та формування нових держав; європейське Відродження та поширення ренесансного та християнського гуманізму; широкі релігійні рухи та релігійні революції – Реформація та Католицьке Відродження, а також формування оновленої католицької доктрини у душі посттридентської духовності; піднесення філософської думки та інтелектуальний «бум» (М. Монтень, Еразм Роттердамський, Ж. Боден, Т. Кампанелла та інші); розвиток міського та громадського життя. Суспільний та соціокультурний ландшафт на східнослов'янських землях позначався унійними процесами, впливом гуманістичного вчення, релігійних рухів і як наслідок – активною полемікою православних ідей та протестантизму, що намагався завоювати своє місце поміж русько-українського суспільства. Загалом суспільство відчувало глибоке прагнення до оновлення усіх сфер життя, насамперед політичної, духовно-релігійної, соціально-культурної.

Динаміка та інтенсивність таких суспільно-політичних і соціокультурних перетворень цілком закономірно позначалася на усіх сферах життя ранньомодерної людини. Особливо відчутним такий вплив виявився в освітній сфері. Активно відкриваються нові заклади освіти, як релігійного, так й світського характеру. Італійський вчений У. Еко підкреслював: «У середині XVI століття було засновано чимало університетів. Їх кількість просто дивовижна: спостерігався справжнісінький бум вищої освіти... Поширення університетів переважно зумовлене тим, що католики і протестанти однаково не бажають відвідувати академії, що належать до чужої конфесії, тож охоче засновують власні» [2, с. 261]. Загалом розпочалося формування низки освітньо-педагогічних систем, які, попри ідейну (ідеологічну) розрізненість, були об'єднані спільною стратегічною метою – формуванням «нової людини» для «нового часу» [1, с. 27].

Освітню філософію, яка була спільною ідейно-сміисловою платформою для різних освітніх систем становила гуманістична культура – спочатку християнський (релігійний), згодом – ренесансний (світський) гуманізм. Попри ідейну розрізненість усіх основних тогочасних освітніх систем – ренесансної, реформаційної, католицької (посттридентської), східнослов'янської (православної), спільною ідейною траєкторією виступив гуманізм, який зазнав найрізноманітніших трансформацій.

Ренесансно-гуманістична освітня система сформувалася найпершою, адже її витoki слід шукати у європейському Відродженні середини XIV століття. Центральною ідеєю став гуманізм, а освітнім ідеалом – всебічний і гармонійний розвиток особистості. Антропоцентризм ренесансного гуманізму дозволив вперше реабілітувати особистість, відродити античні уявлення про людину як центр світу та міру усіх речей. Як зазначав дослідник європейського Ренесансу Б. Год «Новим і прогресивним був виховний ідеал – розумна, освічена, культурна, гармонійно розвинена особистість, активна й діяльна в земному бутті, пристосована до життя в соціумі. Визнавалося значення цілеспрямованого виховання (по суті, вирішальне) для соціального поступу» [1, с. 415].

Реформаційна освітня система була заснована в межах європейської Реформації. Вчення М. Лютера, Ж. Кальвіна, У. Цвінглі дали можливість розпочати духовне оновлення, поступово зламати засилля католицької церкви та її монополію на духовність як таку. Формується й відповідна нова освітня доктрина основу якої становив синтез античної спадщини та

християнського раціоналізму. Сучасний дослідник П. Котляров зазначав, що основною ідеєю протестантської освітньої системи було «послання базових християнських цінностей зі світською вченістю», а основним змістом освітньої реформації було «створення узгодженої освітньої системи, яка б органічно пов'язувала набуті знання та забезпечувала поступальний рух у вивченні від елементарного до складного» [4, с. 108]. У межах Реформації вдалося обґрунтувати ідею про те, що здобуття знань та освіта є основним шляхом пізнання Бога, а відтак розбудова освітніх закладів є одним з-поміж основних завдань реформаторів.

Натомість *католицька (посттридентська) освітня система* сформувалася в межах Католицького Відродження, яке з одного боку було спрямоване на протидію Реформації, з іншого – забезпечило глибоку внутрішню реформу католицької церкви, якій вдалося суттєвого оновитися та знайти відповідні історичним реаліям нові підходи до реалізації духовного служіння. Якщо Реформація започаткувала освітні реформи, то католицька церква та створений нею орден єзуїтів змогли значно розширити освітнє реформування, виборовши роль «шкільного ордену». Єзуїти, значно трансформувавши гуманістичне вчення, поклали в основу нової освітньої системи ідею «освіченого благочестя» та розгорнули широку молодіжну політику, залучивши до своїх закладів освіти молодь у багатьох країнах Європи [5].

Східнослов'янські землі, цілком закономірно, відчули вплив усіх трьох європейських рухів – Відродження, Реформації та Католицького Відродження. Перед новими викликами постало не лише релігійне життя (Київська митрополія), але й освіта [3]. Сформувалася й суттєво нова та оригінальна *освітня система – русько-православна*. В її основі – європейська гуманістична традиція, синтез Західної (передусім єзуїтської) та Східної (місцевої) педагогічної традиції. Західні впливи дали змогу східнослов'янським землям долучитися до ранньомодерної вченості, гуманістичних ідей та нових підходів до організації освіти і виховання. Сформувалася нова освітня система, що успішно поєднала грецьку та латинську освітні традиції. Її взірцем, без сумніву, стала освітня модель Києво-Могилянської академії, яка швидко здобула статус центру освітнього та духовно-культурного життя тогочасної України.

Як бачимо, історичні трансформації, що бурхливо розгорнулися в XVI столітті, дали змогу не лише радикально реформувати суспільно-політичне життя, здійснити переоцінку цінностей та культурних пріоритетів, але й викликали до життя істотне реформування освітньої

галузі. Було не лише кардинально переглянуто тогочасну традиційно-релігійну схоластичну освітню модель, але й вдалося вибудувати нові освітні системи, центральним лейтмотивом яких стали гуманізм та віра в суттєву силу знання, а відтак освіти. По-різному розвивалися сформовані ранньомодерні освітні системи, однак спільним знаменником їхніх педагогічних стратегій стала цілісна освіта у різних її смислових вимірах: і як прагнення забезпечити всебічний розвиток особистості, і як орієнтація на побудову повноцінного та поступового навчання. Сформовані ранньомодерні стратегічні й тактичні підходи до впорядкування освітнього простору не втрачають своєї актуальності й сьогодні, потребують реінтерпретації та нового прочитання.

Список використаних джерел:

1. Год Б. В. Виховання в епоху європейського Відродження (середина XIV – початок XVII століття). Полтава : АСМІ, 2004. 464 с.
2. Історія європейської цивілізації. Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка / пер. з італ. ; за ред. У. Еко. Харків : Фоліо, 2020. 523 с.
3. Зема В. Київська митрополія перед викликами Ренесансу та Реформації. Київ : Критика, 2021. 464 с.
4. Котляров П. Філіп Меланхтон. Фенікс Реформації. Київ : Дух і Літера, 2020. 328 с.
5. Лакутюр Ж. Єзуїти : у 2 т. / пер. з фр. І. Дух. Львів : Свічадо, 2011. Т. 1. Завойовники. 2011. 552 с.

Бояринова І.О.

*кандидат економічних наук, доцент, докторант,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії наук України*

**ТЕЗИСНІ ТВЕРДЖЕННЯ Н.В. НЕРУЧЕВА
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВЧЕНЬ
В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.**

В процесі вивчення питання становлення та поширення наукових вчень та досліджень у галузі сільськогосподарської економіки другої половини ХІХ ст., необхідно звернути увагу на роль непересічного представника наукової еліти аграрної галузі того часу М.В. Неручева (1835–1922). Його науковий доробок не є популярним об'єктом дослідження в даній сфері знань, хоча вчений безпосередньо пов'язаний із формуванням і становленням цієї науки. Окрім того, що він був дослідником на теоретико-методологічному рівні, М.В. Неручев зарекомендував себе ще й безпосереднім практиком. Ним застосовувалися у господарській справі набуті знання та навички під час закордонного відрядження до провідних країн Європи (червень 1866 р. – листопад 1867 р.). Яскравим прикладом його таланту як вченого аграрного економіста, стало значне збільшення прибутковості господарства навчальної ферми, яку він очолював в Петровській сільськогосподарській академії (з січня 1868 р.) [1, с. 202; 6].

Окрім того, науково-педагогічна діяльність М.В. Неручева безпосередньо пов'язана з викладанням лекційного курсу саме з сільськогосподарської економіки у вищезгаданому навчальному закладі (травень 1869 р.). Не дивно, що в багатьох своїх напрацюваннях вченим вказувалося на необхідність навчально-наукової підготовки в організації ефективного ведення сільськогосподарського виробництва серед власників господарств у галузевих освітніх закладах [9].

М.В. Неручев займався публіцистичною діяльністю, яскраво себе проявивши саме головним редактором журналу «Руське господарство» (1869 р.) [8, с. 60]. За рахунок даної діяльності, дослідник ще активніше займався поширенням наукових знань та інноваційних аспектів сільськогосподарської діяльності. Зазначав при цьому в своїх

твердженнях, що це – необхідна умова досягнення економічного ефекту від організації господарства. Поділяємо думку О.В. Чаянова, що саме цей журнал відіграв велике значення для поширення та популяризації успіхів сільськогосподарської науки серед широкого кола користувачів [10].

Проводячи бібліографічний аналіз фундаментальних наукових праць М.В. Неручева, виокремили наступні виділені ним фактори формування ефективного ведення господарства, як основи сільськогосподарської економії: землю та покращення її властивостей; працю; капітал; державний вплив (аграрна політика) на ведення особистого сільського господарства; науковий підхід у веденні сільського господарства власниками; інноваційно-інтенсивні системи господарювання та підприємницькі засади діяльності власників; пасивний кліматичний чинник [2, с. 62; 3, с. 333; 4, с. 155; 5].

Причинами низького рівня розвитку сільськогосподарської економіки в пореформений час після 1861 р. та зменшення прибутковості господарств, М.В. Неручев вважав такими: нераціональне використання ресурсу праці; відсутність системи рахівництва в аграрній сфері та чіткого контролю за витратами виробництва; обмеженість науково-обґрунтованого підґрунтя у веденні сільського господарства; низький рівень особистого вміння власників ведення підприємницької діяльності; існування пережитків кріпосного права в аграрній сфері [7, с. 3].

Визначивши вище окреслені основні теоретико-методологічні засади сільськогосподарської економіки як науки за М.В. Неручевим (табл. 1), дійшли висновку щодо трактування цілі даної науки згідно наукового-практичного доробку вченого. Відповідно, визначили, що вона полягає в організації ефективної (прибуткової) діяльності господарства у синтезі підприємницьких та наукових засад ведення сільського господарства власником.

О.Ф. Фортунатов зазначає, що не існує такої галузі в агрономічному суспільствознавстві, тему якої б не торкнувся у своїх дослідженнях М.В. Неручев [1, с. 219]. Погоджуємося з даним твердженням щодо вагомості наукового доробку даного вченого, який становить близько 330 публікацій. В його працях піднято ряд важливих питань із галузі сільськогосподарської економіки щодо проблематики її розвитку, які залишаються актуальними і до нині. Власними дослідженнями М.В. Неручев, як один із яскравих представників наукової еліти в своїй галузі другої половини XIX ст., реалізовував важливі поставлені завдання перед вченими: поширення науково-обґрунтованих знань з аграрної

економіки за для збільшення прибутковості сільського господарства та виходу його з пореформеної кризи 1861 р.

Таблиця 1

Теоретико-методологічні засади сільськогосподарської економії в наукових працях М.В. Неручева другої половини ХІХ ст.

№ п/п	Наукові праці (рік)	Основні твердження і напрацювання
1	«Загальні умови покращення господарств» (1869 р.)	<p>Характеристика умов ведення економічно прибуткового господарства.</p> <p>Трактування гіпотези про «єдиний організм» з різними взаємозалежними розвиненими галузями в ньому на основі науково-обґрунтованих економічних та організаційних методів діяльності.</p> <p>Виділення основних факторів ефективного ведення господарства, як основи сільськогосподарської економії.</p>
2	«Огляд сільськогосподарської економії» (1870 р.)	державний галузевий вплив – як необхідний фактор формування та ведення ефективної сільськогосподарської економіки.
3	«Теорія ренти і сільськогосподарська практика» (1869 р.)	Землеробство та родючий ґрунт – один із факторів ведення раціонального сільського господарства та формування ефективної галузевої економіки.
4	«Характеристика наших господарств до 1861 р., і зміни які слідували в їх організації після 1861 р». (1866 р.)	<p>Характеристика основних причин низького рівня розвитку сільськогосподарської економіки в пореформений час після 1861 р. та зменшення прибутковості суб'єктів діяльності аграрної сфери.</p> <p>Виокремлення суб'єктивного фактору у формуванні економічно вигідного господарства – підприємницької діяльності власника.</p>

Джерело: розроблено автором на основі [2–7]

Список використаних джерел:

1. Козлов С.А. Российские ученые-аграрники XIX-XX века: Историко-биографические очерки / С.А. Козлов. – М.: Политическая энциклопедия, 2019. – 967 с.
2. Неручев М.В. Теория ренты и сельскохозяйственная практика // Русское сельское хозяйство. – 1869. – № 5. – С. 61–64.
3. Неручев М.В. Обзорение по сельскохозяйственной экономии // Российское сельское хозяйство. – 1870. – Т. 6. – № 6. – С. 323–339.
4. Неручев М.В. Обзорение правительственных распоряжений, касающихся русского сельского хозяйства // Российское сельское хозяйство. – 1870. – Т. 4. – № 1. – С. 152–167.
5. Неручев М.В. Общие условия улучшения хозяйств // Российское сельское хозяйство. – 1869. – Т. 1. – № 1. – С. 9–18.
6. Неручев М.В. Сообщение с фермы Петровской академии и способы улучшения скотоводства в русском хозяйстве // Русское сельское хозяйство. – 1870. – Т. V. – № 3. – С. 18–26.
7. Неручев М.В. *Характеристика наших хозяйств* до 1861 года и изменения, последовавшие в их организации после 1861 года // Сельское хозяйство и лесоводство. – 1866. – № 9. – Отд. II. – С. 2–4.
8. Нохрина В.А. Из истории сельскохозяйственной печати. Журнал «Русское сельское хозяйство» (1869–1876 гг.) / В.А. Нохрина // Библ.-информ. Дискурс, 2022. – Т. 2. – № 1. – С. 57–62.
9. Центральный государственный архив города Москвы. Отдел хранения документов до 1917. Ф.228. ОП.2. Д.158. ст. 12–15.
10. Чайнов А.В. Галерея деятелей МОСХ / А. В. Чайнов // Вестн. сел. х-ва, 1920. – № 4.

Мельнікова Т.В.

вчитель історії, правознавства та громадянської освіти,

Комунальний заклад освіти

«Навчально-виховний комплекс № 70

*«Середня загальноосвітня школа – дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок)» Дніпровської міської ради*

УЧАСТЬ ДІТЕЙ У ПАРТИЗАНСЬКОМУ РУСІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Гітлерівські загарбники розраховували, скориставшись раптовістю удару, жорстоким ставленням до мирного населення, зламати волю і здатність армії і народу чинити опір. Але вони прораховувалися і зустрілися з масовим героїзмом українського народу. Партизани і підпільники були людьми особливої відваги. В їхніх рядах боролись і діти. Юні підпільники і партизани дивували дорослих своєю мужністю, витримкою, неабиякою вигадливістю, жертовністю у боротьбі з гітлерівськими загарбниками, вірністю бойовим побратимам, взаємовиручкою. І все ж вони залишалися дітьми. І часто через свою поспішність, недосвідченість потрапляли до рук підступного ворога і гинули. Скільки юних месників було у партизанських загонах і підпіллі достеменно невідомо. Дослідники подають дані – більше трьох з половиною тисяч підлітків.

Вони були членами підпільних організацій і груп, бійцями партизанських загонів, ставали учасниками спонтанних форм руху опору, всіляко сприяли допомозі військам.

Як правило, вони виконували рутинну і небезпечну підпільну роботу, а в партизанських загонах служили зв'язковими, розвідниками, бійцями господарських підрозділів, забезпечували облаштування побуту партизанів [1, с. 14].

Більшість дівчаток і хлопчиків ще на початку війни мріяли потрапити на фронт і стати в ряди захисників Батьківщини. Проте підліткам, яким не минуло сімнадцяти років, категорично заборонялося з'являтися поблизу лінії фронту. Не зважаючи на це, дівчатка і хлопчики долали всі перепони, вдавалися до найрізноманітніших хитрощів, щоб потрапити на фронт [2, с. 11].

Війна брала свою криваву данину, і не одне юне життя обірвалося в ході боротьби з окупантами. Про це свідчать численні факти загибелі юних підпільників та партизан на території України.

Декілька подвигів дітей-партизан пропоную вашій увазі.

В історії назавжди залишиться ім'я Володі Саморухи, уродженця села Коритні, що на Монастирищині.

13-річний Володя був членом місцевої підпільної організації, керівництво якої послало його на Рівненщину для налагодження зв'язків із партизанським загonom Дмитра Медведєва. Юний зв'язковий здолав понад 500 км небезпечного шляху. Він став бійцем партизанського загону Д. Медведєва і, як засвідчують спогади командира, проявив неабиякий героїзм.

За подвиги юного месника було нагороджено орденом Червоної Зірки і медаллю «Партизану Вітчизняної війни» I ступеня [4, с. 34].

До складу розвідувально-диверсійної групи «Миколаївський центр» увійшла й підпільна група Анатолія Палагнюка (псевдонім Володимира Івановича Андрєєва). До її складу увійшли і миколаївські школярі Шура Кобер і Вітя Хоменко. Становище в групі ускладнювалося, не вистачало зброї, вийшов з ладу радіопередавач. Встановлення зв'язку з Центром було доручено Шурі і Віті. Двоє підлітків з торбинками за плечима мали подолати далекий та нелегкий шлях у розпал війни: Миколаїв – Луганськ – Ростов – Краснодар – лінія фронту – Москва. Вони добирались попутними машинами, возами, інколи потягами, але найбільше – пішки. По ворожих тилах хлопці пройшли понад 1000 км і 17 серпня 1942 року Віктор і Олександр підійшли до річки Кубань поблизу Краснодара. Вночі на старому рибальському човні перепливли річку і незабаром опинилися серед червоноармійців, які негайно доставили зв'язкових до штабу [3, с. 9].

Після виконання завдання та навчання на короткострокових розвідувальних курсах, 9 жовтня 1942 року, вони були висаджені парашутним десантом поблизу Миколаєва (с. Себіно). Повернувшись в рідне місто, хлопці приступили до виконання нових завдань. Невдовзі вони були заарештовані нацистами. Десять днів гестапівці жорстоко катували дітей, але нічого від них не дізналися. 5 грудня 1942 року юні патріоти в числі інших підпільників були страчені нацистами на Базарній площі [3, с. 10].

Батьківщина високо оцінила подвиг героїв: Шура Кобер і Вітя Хоменко нагороджені (посмертно) орденами Вітчизняної війни I ступеня «...за мужність та відвагу, проявлені у боротьбі проти німецько-

фашистських загарбників під час Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр». На вулиці адмірала Макарова знаходиться Піонерський сквер. На центральній алеї 5 листопада 1959 року встановлено пам'ятник героям-розвідникам Шурі Коберу і Віті Хоменку. Його споруджено на кошти, одержані за зібраний школярами України металобрухт. На честь героїв названа міська дитяча бібліотека [3, с. 12].

Розвідниками Чигиринського партизанського загону під командуванням П.А. Дубового були підлітки: Коля Печененко, Вася Хільченко й Толя Ткачук.

Восени 1943 року, під час чергової розвідки, Толю Ткачука було вбито, а Колю Печененка й Васю Хільченка схопили карателі. Васі вдалося втекти, Колю ж гестапівці, прагнучи вибити з нього відомості про партизанський загін, піддали жорстоким тортурам, але юний патріот не видав військової таємниці. Партизани зуміли визволити Колю Печененка з нацистської катівні й урятували його від неминучої смерті. Пізніше він став вихованцем 155-ї армійської бригади. За мужність у боях Колю Печененка було нагороджено орденом Червоної Зірки й медаллю «За відвагу» [1, с. 45].

Відомий український поет, автор загальновідомої пісні «Степом, степом» Микола Негода 14-річним хлопчиком прийшов у Чигиринський загін П.А. Дубового.

Його літературний хист, котрий ще до війни помітив сам П.Г. Тичина, став у пригоді, коли випускали партизанську газету «На бойовому посту». Її редактором був Коля Негода [2, с. 19].

Також бійцем партизанського загону була і 15-річна Валя Загуба.

Разом зі своєю мамою вона виконувала скромну, на перший погляд, проте не менш важливу роботу – випікала смачні буханці для партизанів. Від утоми в неї підкошувалися ноги й темніло в очах, та Валя не залишала свій гарячий цех, бо знала, що без його продукції не буде й бойових успіхів.

Командування загону нагородило дівчинку медаллю «За бойові заслуги» [4, с. 54].

Серед дітей – партизанів були також і неповнолітні: Ваня Назаренко, Аня Балох, Петя Костенко, Боря Борженко, Ізосім Торжкін та ін. Вони виконували обов'язки зв'язкових, розвідників, облаштовували партизанський побут.

12-річна Аня Резниченко була зв'язковою партизанського загону ім. Щорса, який діяв на Лисянщині.

Мужня дівчинка, ризикуючи своїм юним життям, була надійним «містком» для зв'язку лисянських партизанів [2, с. 24].

Наймолодшим членом підпільного «Комітету – 103», що діяв у Надроссі, був 14-річний Петя Нікітін. Хлопчику доручали відповідальні завдання, які він з успіхом виконував: розклеював листівки, псував лінії ворожого зв'язку, попереджував молодь про чергові відправки невільників у Німеччину. Влітку 1943 р. Петю заарештували окупанти. Він загинув у гестапівських застінках як герой [2, с. 27].

Діти і підлітки демонстрували беззавітну мужність, а часом і здатність до самопожертви.

Наймолодшим членом підпільної організації на Уманщині був Вася Демидюк. 29 листопада 1943 р., під час виконання чергового завдання, Вася, натрапив на засідку. Підпустивши до себе поближче карателів, він підірвав гранату і героїськи загинув, знищивши кілька ворогів [1, с. 34].

Чимало підлітків були бійцями партизанського з'єднання «Рудого» (командир – В.К. Щедров), яке діяло на території Канівського та Корсунь-Шевченківського районів.

Серед них: Мишко Гончаренко, Вітя Гоненко, Яша Яремчук, Льоня Литвиненко, Сергійко Мачульський, Жора Дударенко та ін. Цим юним месникам було всього по 14-15 років [2, с. 27].

Передсмертна записка юного одеського підпільника Яші Гордієнка, який був закатований фашистами у 1942 р.

«Дорогі батьки! Пишу вам останню свою записку. Помилування не чекаю... На слідстві я тримався спокійно... Протягом чотирьох з половиною годин били тричі. Били гумою, грабовою палицею, залізною палицею по жилах. Після цього я погано чую. Ті, хто був у моїй групі, зараз на волі. Ніякі тортури не примусили назвати їхні прізвища. Я не боюся смерті, помру, як належить патріоту Батьківщини. Перемога буде за нами. Яша» [4, с. 45].

Юні месники мужньо переносили разом із дорослими незручності і випробування суворого партизанського побуту. Жити доводилось у куренях, влаштованих з гілок і трави, інколи робили землянки.

Але далеко не всі партизанські формування мали навіть такі скромні умови. Поряд з холодом постійно дошкуляв і голод, не говорячи вже про смертельну небезпеку, яка чатувала на кожному кроці

В роки Другої світової війни всього загинуло 13 млн дітей. У всі часи, в усіх війнах були вбиті і полонені, але в жодній війні так не страждали діти.

На окупованих територіях вони терпіли голод, приниження, жорстке поводження гітлерівців. Вони брали на свої худенькі плечі турботу про старих і ще менших за себе, понад свої сили працювали в полі, допомагали в домашньому господарстві. А коли траплялася нагода, ризикуючи життям, рятували поранених бійців та партизанів, ділилися останнім крайцем хліба [4, с. 65].

Отже, великі подвиги творили юнці в роки війни. Багато дітей удостоєні високих урядових нагород. Але найбільша нагорода для них це наша пам'ять. Доки ми їх пам'ятаємо, вони живуть в наших серцях, адже вони загинули, щоб ми жили. Ось так боролися з окупантами діти, втрачаючи життя на його світанні.

Список використаних джерел:

1. Загайна Н. В. В роки війни вони були дітьми : (про дітей України в роки Німецько-радянської війни) : рек. бібліогр. покажч. для учнів 7-9 кл. / Нац. б-ка України для дітей ; авт.-уклад. Н. В. Загайна. – Київ, 2014. – 56 с.
2. Маленькі герої Великої війни : біобібліографічний покажчик / уклад. Т. І. Бурятова. – Суми, 2010. – 32 с., портр.
3. Петраш О. П. Пам'ятник піонерам-розвідникам / О. П. Петраш. – Одеса : Маяк, 1974. – 20 с. : фот.
4. Ташлай Л. Б. Війна і діти : [істор.-докум. вид.] / Л. Б. Ташлай. – Миколаїв : Вид-во Ірини Гудим, 2014. – 76 с. : іл.

Олійник А.А.

бакалавр історії,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМВІДНОСИН ІВАНА ПУЛЮЯ ТА ГАННИ БАРВІНОК ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛИСТІВ

У характеристиці діяльності та особистісних рис персоналій, які творили українське національне відродження XIX ст. чільне місце займають джерела особового походження – листи та мемуари. У даному дослідженні зосередимо увагу на листуванні Івана Пулюя та Ганни Барвінок (Олександри Куліш), яке органічно доповнюється спогадами. Метою цієї праці є необхідність прослідкувати особливості взаємовідносин І. Пулюя та Г. Барвінок, а також оцінити результати спільної праці (на основі листів, що опубліковані на сторінках збірника листів та спогадів за редакцією В. Шендеровського, книги Л. Зеленської та в зібранні матеріалів і статей, присвячених П. Кулішу, упорядкуванням яких займався К. Студинський).

Олександра Куліш (1828–1911 рр.) (в дівочтві Білозерська), що мала псевдонім Ганна Барвінок, була дружиною визначного діяча українського національного відродження XIX ст., письменника та перекладача Пантелеймона Куліша, крім того і сама була однією з перших українських письменниць [1, с. 39–42]. Іван Пулюй (1845–1918 рр.) також був непересічною особистістю: він поєднав у собі фізика-винахідника, письменника, філософа та перекладача, до того ж відіграв значну роль у громадсько-політичному житті [2]. Знайомству та зближенню цих двох постатей сприяло видання у 1869 р. «Молитовника» І. Пулюя, який викликав значне зацікавлення у громадськості та привернув увагу Пантелеймона Олександровича, який також займався перекладами релігійних текстів [5, с. XI–XXV]. Навесні 1869 р. П. Куліш та І. Пулюй зустрілися у Відні і з того почалося їхнє товаришування. Згодом вони разом почали активно працювати над перекладом біблійних текстів. Пантелеймон Куліш вбачав у виданні Святого Письма велику місію – нагадати усьому християнському світові про український християнський народ, що має Біблію власною мовою [3, с. 294–297].

Листування між І. Пулюєм та Ганною Барвінок за життя Пантелеймона Куліша переважно обмежувалося приписками Олександри до листів

чоловіка та нечастими самостійними листами. У них бачимо, що відносини між ними були теплими та приязними, про що свідчать навіть звертання: «Високоповажний Добродію», «Високоповажний пане Докторе», «Дорогий наш пане Докторе», «Щиро до Вас прихильна А. Куліш». Натомість І. Пулюй у листах до Олександри Куліш починав мову з «Ласкава и дорога Пані», «Дорога Беатріче» та завершував словами «Щиро прихильний Ив. Пулюй» і «Ваш Ив. Пулюй» [6, с. 268–274].

У лютому 1880 р. І. Пулюй видав книгу «Непропаша сила», яку присвятив подружжю Кулішів. У відповідь на такий приємний дарунок Олександра написала листа: «Спасибі Вамь, Високоповажний Добродію за честь, яку Ви мені зробили своїм дорогим гостинцем» [5, с. LI]. Подружжя неодноразово запрошувало І. Пулюя відвідати їхній хутір Мотронівку, на що він, зрештою, погодився влітку 1880 р., і згодом щиро відгукувався про гостини, називаючи господиню ласкаво «Беатріче» та «ідеальна дружина», а також захоплюючись тим, що «в розмовах наших брала участь й дружина Куліша, та все з ніжністю і розвагою, кладучи кожне своє слово на золоті терези. Я любувався її, незвичайним у жінок, патріотизмом і благородним почуттям до літературної праці свого чоловіка» [6, с. 132–134].

Іншою подією, яка свідчила про велику приязнь між Кулішами та Іваном Павловичем, було те, що під час візиту П. Куліша до Відня у тому ж 1880 р. він жив у свого друга. На знак вдячності Ганна Барвінок вишила сорочку, а також дякувала у листі: «Немає такого слова на устах нашого народу, щоб виявити Вам дяку мою за Віденську гостину мого чоловіка» [5, с. 52].

Варто відзначити, що 1882 р. Іван Павлович назвав на честь кулішевої дружини молекулу, давши їй назву Беатріче. У листі від 30 березня Ганна відповіла Пулюєві на таку честь із вдячністю та ніяковістю [5, с. 66]. Крім того, у цьому ж листі бачимо розповідь про буденні справи, як от приїзд сестри із небогами та онуком, а отже, можна стверджувати, що листування не обмежувалися формальними вітаннями та подяками, а й містило описи домашніх справ, візитів тощо.

Як могло, підтримувало подружжя Кулішів Івана Пулюя, коли він втратив свою матір. У листі щодо цієї звістки Олександра писала: «Дуже мене вразила ваша втрата. Ви мені розказували не раз про ніжне, чуле серце Вашої Матусі... И в нас серце замліло од Вашої звістки, бо и ми дуже любили и поважали Вас. Бережите себе для спасенних діл просвіти и не забудьте щиро до Вас прихильної» [5, с. 62]. Так само згодом своїми

листами і допомогою Пуллой розраджував Олександрю по смерті чоловіка. У листі від 14 березня 1897 р. Іван Павлович, окрім слів співчуття висловив запрошення: «Прошу вельми від себе...приїхати до Праги и жити як довго Вам вподобается, у нашій хаті... и я надіюсь, що знайдете хоч малу одраду в нашій хаті» [6, с. 271]. А згодом писав: «Чи не лучше було б Вам зимувати в городі? Мені і страшно подумати, що Ви там самі» [4, с. 43]. І хоча до Пулюїв Олександра так і не поїхала, та давній друг проробив величезну працю аби втілити головну мрію Ганни Барвінок – опублікувати Святе Письмо, перекладу якого Пантелеймон Куліш присвятив значну частину свого життя.

Перш за все, до роботи над текстом І. Пулюя заохочувала Ганна: «У своїх листах до мене висказувала вона часто те бажання і робила се з великим пієтизмом для своєї дружини і з такою любов'ю до України, що було і для мене заохотою, доложити хоч би якої праці і стати Ганні до помочі» [6, с. 139]. Бачачи таке бажання вже немолодої вдови, Іван Пантелеймонович писав до М. Лисенка: «За для тої української Беатрічі я готов допомогти землякам» [4, с. 52].

Іван Пуллой взяв на себе зобов'язання з укладення угоди із Британським біблійним товариством, яке мало надрукувати текст. Однак, коли домовленості було досягнуто, виявилось, що текст недосконалий та неготовий до друку, про що Іван Павлович написав: «Коли ж прислано біблійному товариству копії рукописій, зготовлені також з поручення Тарновського і на його кошт, то показалось, що і Псалми були ще не переложені, і переклад Куліша зовсім не зрадагований, котра то праця на мою долю впала» [6, с. 139]. І. Пуллой проробив величезну роботу з перекладу та редагування текстів, часом не приділяючи належної уваги сім'ї та власному здоров'ю [4, с. 63]. Тим не менш, із допомогою І. Нечуя-Левицького, І. Пуллой все ж довів до ладу текст Біблії, яка у 1904 р. вийшла друком [6, с. 140]. Іван Павлович сповіщав із Праги: «Радію душею, що могу подати Вам добру та довго бажану вістку – Св. Письмо Старого Завіту надруковане...» [4, с. 75]. Із вдячності Ганна Барвінок щиро писала: «А я тепер скажу: «Не було б Пулюя, не було б і Біблії» [6, с. 141].

Окрім того, І. Пуллой всіляко сприяв публікації інших творів Пантелеймона Куліша. У празькому листі від 6 квітня 1987 р. він пише про поему Куліша «Маруся Богуславка», у присвяті якої вказано «Г. Б.», а також доповнює: «Задержались у мене усі листи від року 1870 до 1886-го та опріч того знайшлись ще «Ода до Славян» и «Молитва» присвячена мені...». Крім того, І. Пуллой клопотав у НТШ про створення

секції, яка б займалася публікацією творів та висвітленням діяльності П. Куліша, готував «Поминальне слово» та писав «передне слово» до публікацій покійного друга [6, с. 272–274]. Про значну допомогу, в тому числі і матеріальну, свідчить лист від 24 травня 1898 р.: «...коли між перекладами Св. Письма знайдете Псалми, переложені вольним словом, не у віршах, то пришліть, будьте ласкаві, я зроблю видання на власний кошт» [6, с. 275]. У той же час, він писав власні спогади про Куліша під назвою «Незабудьки», де подав тексти листів, які зберігалися у нього [5, с. III–IV].

Що ж до особистих стосунків, то І. Пулюй та О. Куліш часто вітали один одного зі святами – Великоднем та Різдом, – а 1899 року з приводу новорічних свят Ганна Барвінок отримала подарунок від Пулюїв: срібний лавровий вінок на могилу чоловіка та червоний пояс-стрічку, вишитий золотим, для себе, а також невеликий букет квітів [4, с. 51; 6, с. 277].

Коли ж у Івана Павловича з'явився на світ син, названий Олександром, Ганну запросили стати його хрещеною матір'ю, про що сповіщали у листі в травні 1901 р.: «Колись будемо хрестити, але вже тепер просимо Вашої ласки, щоб Ви були йому хрещеною матір'ю». На що Барвінок з радістю погодилася, до того ж, вже була хрещеною його старших дочок [4, с. 59].

Отже, з вище викладеного зрозуміло, що листування Ганни Барвінок з Іваном Пулюєм розпочалося з приписок Ганни до листів чоловіка та лише інколи це були особисті листи. Навіть після смерті чоловіка листування не припинилося, що свідчить про власне міцні дружні зв'язки між Іваном Павловичем та Олександрою Михайлівною як двох окремих особистостей, а не як спілкування І. Пулюя з П. Кулішем, і лише побіжно з його дружиною. При цьому їхні відносини були доволі приязними, а дружба та підтримка прослідковується протягом усього періоду листування. Результатом спільної праці, яка знайшла своє відображення у листах та спогадах, стала публікація перекладу Святого Письма українською мовою, видання рукописів П. Куліша, які знаходилися на зберіганні у І. Пулюя, написання спогадів про життя та діяльність літератора.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Н. О. Рід Білозерських і культурний світ України XIX – початку XX століть. Київ, 2007. 264 с.

2. Брега Г. С., Васильєва Н. Ф. Пулюй Іван Павлович. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Puľiuj_I (дата звернення: 20.07.2022).

3. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель. Наукова монографія : У 2-х т. Київ, 2007. Т. 1. 463 с.

4. Зеленська Л. І. Ганна Барвінок: життєпис на основі епістолярної спадщини. Чернігів : [б.в.], 2001. 130 с.

5. П. О. Куліш (Матеріяли і розвідки) / Під ред. К. Студинського. *Збірник Філол. секції НТШ*. Львів, 1930. Т. XXII (2). Ч. 2. 92 с.

6. Пулюй – Куліш. Подвижники нації / За заг. ред. проф. В. Шендеровського. Київ, 1997. 287 с.

Омелюх І.В.

магістр,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР РАДЯНСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ: ЖІНКА І ПРОБЛЕМА РІВНОСТІ

Невід'ємною складовою радянського комуністичного режиму, що власне й забезпечувала його успішне існування впродовж не одного десятиліття, була партійна пропаганда – головний інструмент ідеології. Більшість радянознавців, котрі присвятили свої дослідження проблемам функціонування політичної системи СРСР та його ідеологічної моделі, сходяться у тому, що з моменту зародження комуністичного режиму життя у державі Рад було наскрізь просочене пропагандою [див.: 20; 21]. Будучи виразником офіційної ідеології, вона виконувала цілий спектр різноманітних функцій. Важливою частиною пропаганди було формування специфічної радянської ідентичності [20, с. 21], формування «нової радянської людини», в тому числі й «нової жінки».

Серед провідних гасел в пропагандистській риторичі СРСР – гасла, що стосувалися емансипації жінки та її рівності з чоловіком – особливий предмет гордості радянської держави: «...Загальновідомо, що у світі соціалізму немає місця правовій нерівності жінки з чоловіком, як це є в буржуазному суспільстві. З перших днів Радянської влади наш закон проголосив рівність політичну, юридичну, майнову, трудову, сімейну...» [6, с. 6]; «...жінка у Радянському Союзі – це рівний, повноцінний член суспільства. Хто бував у нашій країні, той знає, що радянській жінці надані всі права, відкриті всі дороги...» [13, с. 3], – запевняла пропаганда.

Теза про повну рівність у правах жінок з чоловіками завжди була однією з основних ідеологічних установок радянської влади, що видається абсолютно природним, адже ідея гендерної рівності була цілком співзвучною егалітарній ідеології радянської держави в цілому.

Рупори партійної пропаганди – радянські ЗМІ, а головню преса, радіо- і телемовлення, постійно спекулюючи на гаслах гендерної рівності, намагалися довести таким чином «переваги» соціалістичного устрою. Аналізуючи вміст радянських жіночих журналів, можемо помітити, що будь-яка перша-краща стаття, присвячена жіночому питанню (зазвичай приурочена до 8 Березня чи іншої дати), окрім патетичних заяв про успіхи жінок в тій чи тій професійній сфері й вибіркового статистичних даних про рівень освіти, зайнятості, громадської та політичної активності, обов'язково зводилася до висновку про те, що усім своїм досягненням радянська жінка повинна завдячувати радянській владі: «...І нехай не видається вам, – писала радянська преса, – пишномовним, занадто урочистим те, що ми називаємо її [радянську жінку – І. О.] новою людиною. Вона й справді заслужила це усім своїм життям, яке так щасливо змінилося з першого дня Великої Жовтневої соціалістичної революції» [5, с. 1]; «...нині навіть найбільш необ'єктивно налаштованим до нас людям зі світу капіталізму несила заперечити той факт, що діяльність радянських жінок у всіх сферах життя – найбільше досягнення соціалістичного устрою» [6, с. 6].

Для того, щоб такі заяви звучали переконливіше, часто наводилися порівняння становища радянської жінки зі становищем жінки в часи Російської імперії. Відзначалося, що царська Росія була країною не лише виразного соціального і національного гніту, але і «кричущої жіночої нерівноправності» [14, с. 5], від якої радянська влада жінку, безумовно, звільнила, надавши їй різноманітні можливості для реалізації свого творчого потенціалу [2, с. 4].

Використовувалися й інші порівняння: для радянської влади принципово важливим було заявляти про те, що саме радянська держава першою відкрила шлях жінкам до рівноправності і що вона зробила для емансипації жінки й гендерної рівності незрівнянно більше, ніж будь-яка інша країна. Для цього, окрім часто тиражованих лєнінських гасел про те, що жодна демократична партія у світі за десятки років не зробила «й сотої доли» того, що зробили більшовики за перший рік влади [15, с. 2], проводилися паралелі зі становищем жінок на Заході. Так, до прикладу, у жіночих журналах часто з'являлися статті, у яких в найгірших фарбах

змальовувалося життя жінок у капіталістичних країнах – перш за все, у США, що неабияк дисонувало з образом щасливого життя радянської жінки – вільної й рівної з чоловіком [див.: 7; 17].

До того ж у періодичних жіночих журналах публікувалися й статті або листи самих жінок із США, Канади або Західної Європи, де вони із захопленням писали про свої враження від подорожей Радянським Союзом і переконували, що у їхніх країнах жінки не мають усіх тих «благ», що ними були наділені радянські жінки: «Мене вразило становище жінок у радянському суспільстві. Вони працюють у таких сферах життя, які для американок просто недоступні... Я живу в суспільстві, де існує дискримінація за ознакою статі...» [18, с. 7]; «...в СРСР жінки мають право обирати собі професію. Вони зайняті буквально у всіх сферах людської діяльності. У Франції жінки в переважній більшості мають найгірші, найменш оплачувані професії» [12, с. 20]; «...в Канаді мало дитячих установ, а тому жінка позбавлена можливості зайнятися, скажімо, підвищенням своєї освіти. Яка різниця зі становищем радянської жінки!.. Я на власні очі переконалася в перевазі соціалізму над капіталізмом» [11, с. 7].

Очевидно, що подібні публікації були надто заідеологізовані й вже аж ніяк не описували реальний стан речей, а знайомство цих жінок із СРСР здебільшого було дуже поверхневим. До того ж дуже часто ці уявлення про життя у Радянському Союзі базувалися лише на отриманій з радянських джерел інформації: «В газетному кіоску залишився один журнал англійською мовою: це був жовтневий номер «Радянської жінки», – писала американська журналістка Гертруда Гелбін, – я придбала його, хоча на дворі був грудень... Коли я прочитала весь журнал до останньої обкладинки, я подумала: «Які ж вони щасливі, ці радянські жінки!» [4, с. 37]; «...прочитавши статтю, я ще раз впевнилася у тому, що моє уявлення про Радянський Союз правильне. Це країна, де слово «жінка» не є синонімом слів «несправедливість» та «пригнічення». Це країна, де перед усіма громадянами, незалежно від їх статі, відкриті однакові можливості...», – писала до редакції того ж журналу його постійна женецька читачка, докторка біологічних наук Клод Шюї [19, с. 27].

Формально гендерної рівності у радянській державі дійсно було досягнуто. Стаття 122 Конституції СРСР від 1936 року передбачала надання жінці «рівних прав із чоловіком у всіх сферах господарського, державного, культурного й суспільно-політичного життя». Зазначалося, що можливість досягнення цих прав забезпечується «наданням жінці

рівного з чоловіком права на працю, оплату праці, відпочинок, соціальне страхування та освіту, державної охорони інтересів матері й дитини, державної допомоги багатодітним й самотнім матерям, наданні жінці при вагітності відпусток...» [8]. Брежньєвська Конституція, що була прийнята 1977 року й діяла до кінця існування радянської держави, уже не вирівнювала правовий статус жінки за статусом чоловіка, як попередня, а вказувала на рівність обох: «Жінка і чоловік мають в СРСР рівні права». У 35-й статті Основного Закону йшлося про надання жінкам і чоловікам рівних можливостей у «здобутті освіти та професійної підготовки, у праці, винагороді за неї й просуванні по роботі, у суспільно-політичній та культурній діяльності» тощо [9].

Пропаганда переконувала, що жінка у СРСР володіє всією повнотою політичних прав: обирає й може бути обрана [3, с. 14]. Так, 1961 року в одному з номерів журналу «Советская женщина» вказувалося, що у Верховній Раді СРСР 336 жінок. При цьому, звичайно, додавалося: «Це більше, ніж у парламентах усіх капіталістичних країн разом взятих» [3, с. 14]. Немає підстав заперечувати останній факт – представництво жінок у Верховній Раді СРСР дійсно могло бути більше, ніж в інших країнах. Інше питання, наскільки правомірно робити подібні порівняння, адже відомо, що радянські вибори, по-перше, не носили змагального характеру, а по-друге, самі Ради відігравали незначну роль у процесі прийняття рішень й були радше декоративними [10]. Реальна влада ж належала компартії, в складі якої жінок було менше чверті (20%). В Центральному Комітеті партії абсолютну більшість (понад 97%) також склали чоловіки, а Політбюро ЦК складалося з чоловіків на всі 100% [1]. Зрештою, не такою вже й вагомою була кількість жінок і у Верховній Раді СРСР, якщо взяти до уваги кількість чоловіків. Приміром, у Раді V-го скликання*, про яку йшлося у згаданій статті журналу, всього було 1378 депутатів [16], тобто понад тисячу чоловіків, або лише 24% жінок. З роками кількість жінок у уряді збільшувалася без особливої динаміки.

Тож, як бачимо, питання гендерної рівності у радянській державі було, перш за все, питанням політичним, а постійне педалювання цієї проблеми здійснювалося не стільки з метою досягнення реальної рівності, скільки для того, аби продемонструвати, що така рівність уже існує і що вона можлива лише в соціалістичному суспільстві, хоч реальні факти показують протилежне.

---

* Верховна Рада СРСР 1958–1962 років.

Список використаних джерел:

1. Айвазова Светлана. «Советский вариант «государственного феминизма». *Гендерное равенство в контексте прав человека*. Москва : Эслан, 2001. Доступ отримано: 17.03.2021. URL: <http://www.owl.ru/win/books/gender/11.htm>
2. Баскина Ада. ««Загадка» советской женщины». *Советская женщина*, 3 (1977): 4.
3. «В День 8 Марта мы с гордостью приводим эти цифры и факты». *Советская женщина*, 3 (1961): 14.
4. Гелбин Гертруда. «Разве это друг?». *Советская женщина*, 3 (1955): 37.
5. «Добро пожаловать». *Советская женщина*, 6 (1963): 1.
6. Карпова Евдокия. «Это и есть равноправие». *Советская женщина*, 8 (1971): 6–7.
7. Ковальська Ніна. «Чим невдоволені жінки США?». *Радянська жінка*, 10 (1983): 18.
8. Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик утверждена постановлением Чрезвычайного VIII Съезда Советов Союза Советских Социалистических Республик 5 декабря 1936 г. (с последующими изменениями и дополнениями). Доступ отримано: 22.06.2021. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm#5>
9. Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г.) (с изменениями и дополнениями). Доступ отримано: 22.06.2021. URL: <http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/>
10. Кочкина Елена. «Представительство женщин в структурах власти России, 1917–2002». *Гендерная реконструкция политических систем / под ред. Н. Степановой, М. Кириченко, Е. Кочиной* (Санкт-Петербург: ИСПГ-Алетей). 2003. Доступ отримано: 16.03.2021. URL: <http://www.owl.ru/win/books/genderpolicy/kochkina2.htm>
11. Макдональд Нэнси. «Это запомнится на всю жизнь». *Советская женщина*, 12 (1977): 7.
12. «Наш, радянський спосіб життя. Очима гостей». *Радянська жінка*, 11 (1973): 20.
13. «Наши женщины». *Советская женщина*, 3 (1960): 3–4.
14. Панкратова А. «Советские женщины имеют равные политические права с мужчинами и активно участвуют в управлении государством». (Равноправие в СССР. Международный семинар. Приложение к журналу «Советская женщина»). *Советская женщина*, 1 (1956): 5–9.
15. *Советская женщина*, 11 (1956): 2.
16. *Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза 1898–1991*. Депутаты Верховного Совета СССР V-го созыва 1958–1962. Доступ отримано: 16.03.2021. URL: http://www.knowbysight.info/1_SSSR/12605.asp

17. «Устами самих американців». *Советская женщина*, 3 (1961): 14.
18. Хамберт Инге. «Что меня поразило в СССР». *Советская женщина*, 1 (1979): 7.
19. Шюи Клод. «Завеса высоких слов». *Советская женщина*, 8 (1970): 27.
20. Chatterjee Choi. «Ideology, Gender, and Propaganda in the Soviet Union: A Historical Survey». *Left History*, no. 2 (1999): 11–28.
21. Kenez Peter. *The Birth of the Propaganda State. Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917–1929*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. 308.

Цубенко В.Л.

*докторка історичних наук, професорка,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

**«ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ» – V МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ, ПРИСВЯЧЕНА
90-РІЧЧЮ ОДЕСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ
БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ**

В 2000-х рр. в історичній науці посилюється інтерес до регіональної проблематики. До минулого окремих регіонів України стали звертатися академіки, історики, краєзнавці, фахівці різних галузей науки. Процеси глобалізації та інтеграції посилюють усвідомлення необхідності збереження регіональної специфіки. Південь України – це, по суті, перша контактна зона, ареал зустрічі Середземноморської й кочових цивілізацій, регіон розпочатих задовго до настання нашої ери колонізаційних процесів. По-друге, це територія формування українського козацтва – порубіжної військової спільноти, яка гідно відповіла на виклик кочового Степу і розчистила простір для нових суспільних відносин на цій території. По-третє, це арена активного «перемішування» різних етнічних спільнот, а отже, і конкуренції різних типів націоналізмів [1, с. 17]. З моменту російського збройного вторгнення у суспільстві особливо посилюється інтерес до регіональної історії, її правдивого відтворення. 17-18 вересня 2020 р. в Одесі відбулася V Міжнародна науково-практична конференція «Південь України у вітчизняній та європейській історії»

присвячена 90-річчю Одеської державної академії будівництва та архітектури, проблематика якої викликала інтерес і досить широкий науковий резонанс. Актуальність проведення даної наукової конференції визначається необхідністю збагачення сучасної історіографії і переосмисленням української історії та розсекреченнями архівами на етапі сьогодення. Тематика конференції є дуже важливою в науковому плані й практично значимою для Південної України. Одержані результати доцільно застосувати у практичній діяльності організацій, історичних національно-культурних товариств, а також при підготовці монографій і навчальних посібників, лекцій з історії України і спецкурсів, у тому числі краєзнавчих.

Конференцію було включено до плану міжнародних заходів, затвердженому Міністерством освіти і науки України. Ініційована Одеською державною академією будівництва та архітектури науково-практична конференція має свою історію – започаткована, як міжнародна, у 2012 р. під назвою «Південь України у вітчизняній історії», в 2014 р. – II, в 2016 р. – III, в 2018 р. – IV Міжнародні науково-практичні конференції пройшли під назвою «Південь України у вітчизняній та європейській історії». Організатором наукового заходу стала завідувачка кафедри українознавства Одеської державної академії будівництва та архітектури д.і.н., проф., член НСЖ України, почесний краєзнавець України В. Л. Цубенко, співорганізаторами – відділ історії України XIX – початку XX століття Національної академії наук України, управління з питань охорони об'єктів культурної спадщини Одеської міської ради, Ягеллонський університет (м. Краків, Польща). Конференція пройшла на сучасному організаційному рівні, але через пандемію коронавірусу в онлайн-форматі. Робота конференції пройшла у вигляді пленарних засідань, секційних дискусій.

На адресу оргкомітету конференції надійшли листи привітання учасникам і організаторам конференції від Голови Верховної Ради України Д. Разумкова, т.в.о. Міністра освіти і науки України М. Кизими, голови Одеської обласної державної адміністрації М. Куцога. До початку роботи конференції видано збірник наукових праць матеріалів конференції (456 сторінок) [2].

Конференція проводилася за секціями: 1. Дискусійні питання соціально-економічної, політичної та військової історії півдня України. 2. Історія розвитку освіти, науки і техніки півдня України в іменах: здобутки та перспективи. 3. Охорона і збереження культурно-історичної

спадщини півдня України: внутрішні і зовнішні аспекти. 4. Історіографія, джерелознавство та методологія історико-краєзнавчих досліджень. 5. Проблеми мовознавства: історія та сучасність. 6. Україна – Польща: історичні паралелі. 7. Православ'я в Україні та за кордоном: історія, проблеми. У ході пленарного та секційних засідань учасники представили низку цікавих та актуальних доповідей, мультимедійних презентацій, активно обговорювали проблемні питання, обмінювалися думками, досвідом, надавали пропозиції.

Участь у конференції взяло понад 150 учасників (науковці, викладачі, студенти, представники громадськості, економісти, архітектори, будівельники, архівісти, краєзнавці, журналісти) з України, Польщі, Угорщини, Молдови та Сирії. Учасники представляли понад 48 наукових установ, навчальних закладів, архівів, бібліотек і музеїв України, зокрема, Національна академія наук України, Державна архівна служба України, Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Одеський національний політехнічний університет, Одеська обласна Рада Миру, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Запорізький національний університет, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Центральноукраїнський національний технічний університет, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, Одеський національний медичний університет, ГО «Спілка краєзнавців Приморська», Національний університет «Одеська морська академія», Державний архів Миколаївської області, Одеський національний морський університет, Кіровоградський обласний краєзнавчий музей, Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека, Запорізька державна інженерна академія, Ягеллонський університет у Кракові, Науково-виробничий центр «Екострой», Одеська національна академія харчових технологій, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Національна спілка журналістів України, Київський науково-методичний центр з охорони, реставрації та використання

пам'яток історії, культури і заповідних територій, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Університет м. Жешув (Польща), Національний університет «Запорізька політехніка», Академія наук Молдови та інші.

На конференції виступили з доповідями не лише історики, але й архітектори, будівельники, інженери, економісти, архівісти, журналісти, археологи, філологи, мистецтвознавці, краєзнавці. З-поміж учасників конференції: 24 доктори наук, з них: 12 докторів історичних наук, 6 докторів технічних наук, доктор політичних наук, 2 доктори архітектури, 2 доктори філософських наук, доктор мистецтвознавства; 53 кандидати наук, з них: 27 кандидатів історичних наук, 8 кандидатів технічних наук, 6 кандидатів архітектури, 3 кандидати філологічних наук, 4 кандидати педагогічних наук, кандидат економічних наук, кандидат філософських наук, 2 кандидати психологічних наук, кандидат юридичних наук.

18 вересня 2020 р. за круглим столом зібралися науковці і фахівці для обговорення в партнерській взаємодії проблемних питань української історії. Було прийнято резолюцію, в якій викладені рекомендації зовнішнього оргкомітету, громадським організаціям і державним установам щодо подальшої наукової роботи. Зокрема було рекомендовано розширити коло актуальних питань як в проблемному, дискусійному, так і в тематичному і хронологічному аспектах, звернути особливу увагу на розвиток і зміцнення міжнародної співпраці між науковими і навчальними закладами у сфері реалізації спільних проектів, наукової, дослідницької і освітньої діяльності, обміну науковцями, викладачами і студентами; провести наступну VI Міжнародну науково-практичну конференцію у 2023 р.; продовжити співпрацю, ініціювати проекти, організувати наукові дослідження з органами місцевого самоврядування з питань охорони історико-архітектурної спадщини Одеси; популяризувати ідеї збереження пам'яток архітектури серед молоді; взяти участь у програмі реставрації та збереження історичного центру м. Одеси і науково-практичній конференції «Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО»; провести робочі зустрічі з Національною спілкою журналістів України щодо сприяння популяризації української мови.

Всім учасникам конференції організаторами були відправлені іменні сертифікати про участь у V Міжнародній науково-практичній конференції «Південь України у вітчизняній та європейській історії» [8; 9].

Отже, V Міжнародна науково-практична конференція «Південь України у вітчизняній та європейській історії» в м. Одесі пройшла на високому науковому рівні з дружнім обміном думками. Дана конференція є історичною, проте в ній взяли участь архітектори, будівельники, інженери, археологи, філологи, економісти, мистецтвознавці, краєзнавці. Кількість учасників і тематика виступів засвідчує вдалість вибору теми конференції, її актуальність, історичне значення. Конференція має широкий науковий резонанс. Саме міждисциплінарність є однією з яскраво виражених прикмет сьогодення, за якою майбутнє наукових досліджень і розвитку вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Верменич Я. В. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі / Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України, Відділ історичної регіоналістики. Київ : Інститут історії України, 2015. 482 с.
2. Південь України у вітчизняній та європейській історії. The South of Ukraine in the National and European history: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції : [зб. наук. праць] (17-18 вересня 2020 р., м. Одеса) / ред. кол.: В. Л. Цубенко, А. В. Ковров, Хмарський В. М. [та ін.]. Одеса : Екологія, 2020. 456 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Дубровіна І.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий співробітник,*

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВІ СВЯТА ТА РОЗВАГИ ЯК СКЛАДОВА ІГРОВОГО ДОЗВІЛЛЯ У ФОНДАХ НБУВ

Становлення особистості невіддільне від засвоєння нею духовних надбань свого народу, пізнання сакрального фольклорного минулого. Тому календарно-обрядові свята та розваги є одним із пріоритетних засобів духовного розвитку, виховання моральної свідомості громадянина своєї країни пролягає через емоції, які викликає календарно-обрядове свято, розвага, ігрове середовище. Календарно-обрядові свята та розваги викликають почуття гордості і власної гідності, почуття любові до рідної землі, міста, активізують творчий, інтелектуальний і духовний потенціал народу.

Багатий український народ своїми звичаями і обрядами. Залучення до дійової участі у традиціях і звичаях рідного народу дає змогу пізнавати культурно-історичний досвід. Не випадково в науковий обіг увійшло крилате визначення: якщо хочеш пізнати націю – вивчи її свята. Нині значно зростає інтерес сучасних українців до своєї народної спадщини, скарбів фольклору. Повернення до витоку, до досвіду поколінь нашого щирого, працелюбного народу, який лишили наші предки – ознака сьогодення. Фольклорне дійство має наблизити людину до психології та світогляду свого народу, розкрити природні нахили кожної дитини.

Через національне до інтернаціонального – такий шлях становлення справжнього громадянина, фундамент розвитку творчої особистості. І цей шлях починається зі школи. Одним із основних засобів розвитку духовності у шкільному віці на підґрунті національного виховання є календарно-обрядові дійства, що пов'язані з духовним життям народу. Саме через народне мистецтво дитина залучається до музичної спадщини українського народу. Тому фонди Національної бібліотеки імені

В.І. Вернадського забезпечують сприятливі умови для відродження національної культури і національного фольклору.

Скільки скарбів пронесла пам'ять українського народу крізь тоталітарну систему, скільки дбайливо зберегла, виплекала. Вважають, що тільки пісень записано понад двісті тисяч. Який ще народ може назвати таку кількість пісенної творчості? А про мистецьку довершеність українського танцю, красу української народної творчості говорить увесь світ. У жодній іншій землі дерево народної поезії не дало таких величних плодів, ніде геній народу не втілювався так, як у піснях народу України. Народ, який співає такі пісні і милується ними, не може стояти на низькому рівні освіти. Обрядова поезія стародавніх українців була невідривною від праці людини, від родинного побуту, від народного календаря.

Пісенна творчість українського народу – це жива вода безсмертя, що надає людям силу, очищає їх душу, допомагає вистояти в боротьбі за свободу, за світле майбутнє, виплекане віками. Фольклор – це єдиний правдивий свідок далекого минулого свого народу. З покоління в покоління передавав український народ накопичену віками мудрість у вигляді обрядової поезії, музики, театральної-магічної дії, танців, ігор, хороводів. Чимало змінилось протягом тисячоліть. Фольклор втратив зв'язок з язичницьким віруванням, оновився християнськими обрядами, став естетично довершеним. З давніх-давен виконувати обряд означало прилучатись до великого таїнства Природи, Добра, Краси, Милосердя, стати величною часткою світобудови. І сьогодні перед нами стоїть завдання: не просто зберегти скарби фольклору, а й повернути його поколінням нинішнім як повсякденну реальність, з якої б черпали натхнення і виховання творчі сили наших дітей, їх музично-естетичний смак. Адже тільки люди, що глибоко знають і люблять свою мистецьку спадщину, можуть належним чином цінувати культуру і велике мистецтво як свого, так і інших народів.

Український фольклор є великою скарбницею народних творів: колисанки, забавлянки, жартівливі, побутові, козацькі та календарно-обрядові пісні широко представлені з нотними додатками у фондах НБУВ. З успіхом їх можна використовувати у педагогічній роботі зі школярами та молоддю, під час слухацької та виконавської хорової творчості, самодіяльності дорослих. Репертуар до обрядових свят побудовано у тематичних збірниках за порами року, що дозволить більш

органічно вводити фольклорний процес, поєднувати різні види художнього виховання з метою музичного виховання дітей.

Актуальною проблемою осучаснення календарно-обрядових свят та розваг є наближення фольклорних ситуацій до сучасного. Тож слід обов'язково розповідати дітям про особливості виникнення хороводів, ігор у давнину, провести паралелі між минулим та сучасністю, спираючись на родинні традиції. У збірнику О. Кульчицької «Сценарії свят» описано, що педагог має дотримуватися програмових вимог, вимог до організації тематичних та бінарних заходів, розваг на підрунті фольклорних основ [5]. Кожне свято, заняття мали чітко виражену мету, форму проведення, відповідало народним звичаям і поєднувалося з відповідною роботою на музичних заняттях та заняттях з розвитку мовлення. Система ознайомлення із звичаями та обрядами має наближатися до класичної системи входження в етнокультуру, яка існувала раніше у народній педагогіці і відповідала віковим та індивідуальним особливостям дітей. Важливою її рисою була природовідповідність. При опрацюванні календарно-обрядових свят та розваг слід звернути увагу на регіональні підходи та особливості, бо прищепити національні риси можна лише орієнтуючись на специфіку природи, географічне розташування, клімат, історію рідного краю.

У відділі музичних фондів НБУВ користувачі віднайдуть різноманітні народні пісні усіх регіонів України: Волинь, Поділля, Закарпаття, Київщина тощо. Викладачі та педагоги можуть ознайомитися у відділі музичних фондів з практикою вивчення музичного фольклору, як приклад – народні пісні Вінниччини, записані від Ганни Коваль [8]. У методичних рекомендаціях представлено матеріали фольклорної експедиції 2005 року до Поділля, зібрано старовинні звичаї та обряди, фольклорні тексти та мелодії від співачки та фольклористки Ганни Коваль (1934–2012). У методичній розробці особливий інтерес становлять високохудожні автентичні зразки пісенного репертуару Ганни Коваль, які представлені жанрами козацьких, купальських, веснянок, масляничних та весільних пісень. Яскрава та емоційна розповідь співачки відтворила давно забуті та маловідомі обрядові дійства. Особливо унікальними з точки зору тематики є пісні періоду Масляниці (Масниці та Колодія) та про Весняного Миколая, які відсутні в сучасних друкованих фольклорних збірниках. Спогади та коментарі розшифровані в незмінному вигляді без редагування, зберігаючи особливості діалекту та місцевої лексики.

У відділі музичних фондів є навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих та середніх навчальних закладів – посібник «Народна пісенна творчість в Україні», укладачами якого є професори Рівненського державного гуманітарного університету Андрій Пастушенко та Микола Пономаренко. Поряд з традиційним календарним циклом там представлено пісні-балади, народні думи, а також рекрутські, чумацькі, козацькі та стрілецькі пісні літературного походження та Української Повстанської армії [7]. Завершують видання пісні-гімни та марші, які повернулися із забуття в період незалежності і наповнюють наші серця священною любов'ю до матері Вітчизни.

Серед представлених праць заслуговує на увагу антологія української народної поетичної творчості «Закувала зозуленька» [3]. Антологію складають кращі зразки традиційних жанрів української народної поетичної творчості: обрядова поезія, епічні і ліричні пісні, коломийки, а також фольклоризовані авторські пісуї, стрілецькі пісні, пісні-гімни. У передмові та коротких статтях перед розділами подано найважливіші поняття науки про фольклор, розповідається про історичну долю певного жанру чи виду, про його особливості. У антології фольклорні зразки взято в основному з книг, підготовлених у різні роки науковцями Інституту мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, переважно з багатотомного видання «Українська народна творчість». Упорядкування здійснене за жанрово-тематичним принципом, причому по можливості бралася до уваги хронологія появи та поширення творів того чи іншого жанру, як і самого жанру в цілому.

У працю Софії Гриці «Трансмсія фольклорної традиції: етномузикологічні розвідки» увійшли етномузикологічні розвідки, присвячені теоретичним та методологічним проблемам музичного фольклору, епічному виконавству, функціонуванню фольклору в соціокультурному середовищі та способам його трансмісії [1]. Збірник «З фольклорної криниці Франкового села: Народні пісні, перекази, спогади» (записи Олекси Ошуркевича) містить зразки українських народних пісень, оповідей з Батьківщини Івана Франка – села Нагуєвичі Львівської області. Записи зроблені у 1966–1992 рр. Видання розраховане на фольклористів, літературознавців, етномузикологів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів, шанувальників народно-традиційного мистецтва [5].

До збірки «Зелена дібровонька» увійшли веснянки, гаївки, які були записані на Вінничині від сучасних носіїв фольклору: народних

аматорських фольклорних колективів та окремих виконавців. Ці перлини і сьогодні можна почути на фольклорних святах, фестивалях і творчих звітах.

Надзвичайно цінним для вирішення окресленої проблематики є частотний каталог українського пісенного фольклору в 3 частинах [2]. Перша частина каталогу містить опис понад 900 найпоширеніших творів дитячого, календарного та родинно-обрядового фольклору, народних балад, пісенної лірики та лірико-епічних пісень. Опис включає код пісні за каталогом, основну сюжетну лінію, найпоширеніші початкові слова (інципіти), основні (частотні) стильові характеристики фольклорного твору, його регіональне поширення. Друга частина містить основні покажчики з коментарями, третя складе хрестоматію найвідоміших пісенних творів за частотним календарем.

Отже, фонди НБУВ є постійним джерелом у вимірах фольклорної спадщини, адже від нього залежить становлення особистості майбутнього українського громадянина, його моральний та естетичний розвиток, розквіт творчих здібностей. При підготовці до календарно-обрядових свят та розваг важливо залучатися до джерел народної мудрості й культури, плекаючи щиру любов до рідного краю, опрацьовувати фонди та архіви, вивчати сучасну літературу.

Список використаних джерел:

1. Грица С. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки. Київ – Тернопіль : «Астон», 2002. 236 с.
2. Єфремова Л. Частотний каталог українського пісенного фольклору : в 3 ч. Київ : НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2009. Ч. 1 : Опис. Київ : Наукова думка, 2009. 720 с.
3. Закувала зозуленька [Ноти]: антологія української народної поетичної творчості для старшого шкільного віку / укл. Н. С. Шумада. 2-е вид. випр., допов. Київ : Веселка, 1998. 512 с.
4. Зелена дібровонько [Ноти]: календарно-обрядові пісні весняного циклу / Вінницький обласний центр народної творчості. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 119 с.
5. 3 фольклорної криниці Франкового села: Народні пісні, перекази, спогади / укл. О. Ошуркевич, М. Стефанишин, Ю. Рибак. Луцьк : Волинська книга, 2007. 167 с.
6. Кульчицька О. Сценарії свят : [посіб. для вчителів]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 31 с.
7. Народна пісенна творчість в Україні [Ноти] : навчальний посібник [для студентів гуманітарних спеціальностей вищих та середніх навчальних закладів,

вчителів музики загальноосвітніх шкіл] / [упоряд. А. С. Пастушенко, М. І. Пономаренко]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 300 с.

8. Практика вивчення музичного фольклору [Ноти]: народні пісні Вінниччини, записані від Ганни Коваль : методичні рекомендації для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації : спеціальність «Музичне мистецтво» / [уклад. І. І. Журавкова ; відп. ред. Г. Д. Ремезова] ; Міністерство культури України ; Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України. Вінниця : Нова книга, 2013. 63 с.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Шанигін А.В.

старший викладач,

Одеський національний медичний університет

СТАТУС ВІТАМІНУ D У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Актуальність. На відміну від інших вітамінів, до вітаміну D у клітинах різних органів і тканин виявлені специфічні рецептори (Vitamin D Receptors – VDR), що дає змогу класифікувати вітамін D як D-гормон. Особливість 25(OH)D полягає у здатності генерувати біологічні реакції в тканинах-мішенях за рахунок регуляції транскрипції генів [1, с. 2].

За даними численних досліджень відзначається недостатня забезпеченість вітаміном D понад 50% населення нашої планети, незалежно від віку та етнічної приналежності [2, с. 2]. Вивчення ролі вітаміну D, як окремого компонента в патогенезі багатьох захворювань дає можливість запропонувати нові методи його корекції та профілактики.

Територіально Україна займає найбільшу територію в Європі і об'єднує різні кліматичні зони. За даними досліджень, до 37,3% населення України може мати дефіцит вітаміну D, що є дуже високою часткою, особливо порівняно з іншими європейськими країнами [3, с. 2].

Мета: вивчити поширеність вітамін-D-дефіцитних станів у мешканців південних регіонів України (Одеса, Миколаїв, Херсон), протягом календарного року.

Матеріали та методи. Дослідження передбачало проведення обстеження 355 жителів (чоловіків – 179; жінок – 176) Південного регіону України, у віці від 19 до 60 років (середній вік – 37,13±11,96 років).

Пацієнтам, які приймали участь в дослідженні було проведено визначення рівня вітаміну 25(OH)D total (оцінка загального рівня 25(OH)D₂ та 25(OH)D₃). Статус вітаміну D визначали згідно з рекомендаціями розробленими Інститутом медицини (Institute of

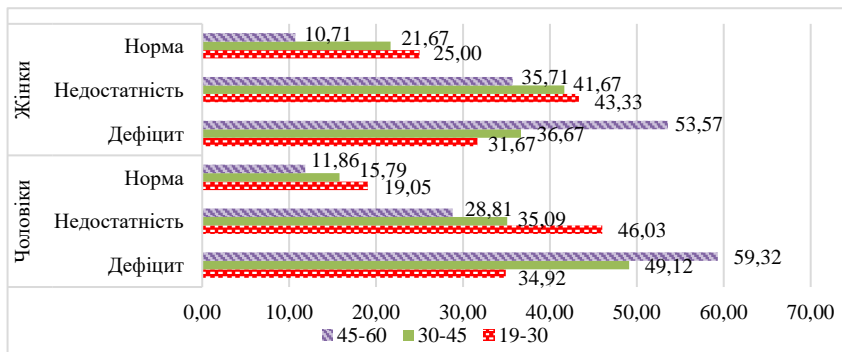
Medicine) та Комітету ендокринологів зі створення настанов із клінічної практики [5, с. 1912]:

- дефіцит вітаміну D (ДВД) – нижче 20 нг/мл або 50 нмоль/л;
- недостатність вітаміну D (НВД) – від 21 до 29 нг/мл або від 50,1 до 74,9 нмоль/л;
- достатній рівень вітаміну D – вище 30 нг/мл або 75 нмоль/л;
- інтоксикація вітаміном D понад 150 нг/мл або 375 нмоль/л.

Результати дослідження. Досліджування відбувалося протягом календарного року, що дало змогу оцінити коливання рівня 25(ОН)D в різні місяці при різній тривалості інсоляції. Було встановлено, що дефіцит 25(ОН)D сироватки крові відмічався у – 43,9% пацієнтів, недостатність – 38,6%, норма – 17,5%. Середній рівень 25(ОН)D становив $24,9 \pm 12,7$ нг/мл.

Пацієнти, які приймали участь в дослідженні, були розподілені на групи за віком: 19-30 років – 163 пацієнта (63 чоловіків; 60 жінок); 30-45 років (57 чоловіків; 60 жінок); 45-60 років (59 чоловіків; 56 жінок).

За даними отриманими в ході дослідження було встановлено, що у всіх вікових групах рівень вітаміну 25(ОН)D був вищий серед жінок. Більше всього пацієнтів з ДВД було у віковій групі 45-60 років, як серед чоловіків (59,32%) так і серед жінок (53,57%). Найбільша кількість пацієнтів (чоловіків – 19,05%; жінок – 25%), які мали нормальні рівні вітаміну D були у віковій групі 19-30 років (діаграма 1).

Діаграма 1. Рівні 25(ОН)D сироватки крові в залежності від віку та статі у мешканців південних регіонів України

Під час дослідження відмічалась залежність рівнів вітаміну D від пори року. Найнижчі рівні 25(OH)D сироватки крові зафіксовано у лютому (19,54 нг/мл), а найвищі в липні та вересні (27,81 нг/мл та 27,11 нг/мл).

Окремо було відмічена статистично значуща кореляція між статтю та рівнем 25(OH)D влітку (коефіцієнт Спірмена -0,17). Тобто у жінок із квітня по вересень, рівень 25(OH)D був статистично вище, ніж у чоловіків в групі дослідження.

Висновки. В ході дослідження у мешканців південних регіонів України було виявлено залежність статі та рівнів 25-гідроксिवітаміну D. Кореляція між статтю та рівнем 25(OH)D влітку (коефіцієнт Спірмена – 0,17) ймовірно, може свідчити про відмінності в раціоні харчування та тривалості перебування на сонці у чоловіків та жінок, які входили в групу дослідження.

Враховуючи, що більшість учасників дослідження мали знижений рівень вітаміну D в крові, а також вагому роль рівнів 25-гідроксिवітаміну D в розвитку порушень толерантності до глюкози та інсуліно-резистентності, що в свою чергу є причиною розвитку діабету 2 типу, ожиріння, серцево-судинної патології, нефропатії та остеопорозу, виникає необхідність в впровадженні глобальної системи профілактики дефіциту та недостатності вітаміну D.

Список використаних джерел:

1. Ashok Kumar Dogra, Archana Prakash, et al. Genetic variations of vitamin D receptor gene and steroid receptors status in breast cancer risk: An updated review. *Advances in Biomarker Sciences and Technology*, Vol. 4, 2022. P. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.abst.2022.01.001>
2. Siddiqee, M.H., Bhattacharjee, B., Siddiqi, U.R. et al. High prevalence of vitamin D deficiency among the South Asian adults: a systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health*, 21, 1823 (2021). DOI: <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11888-1>
3. Shchubelka K., Vitamin D status in adults and children in Transcarpathia, Ukraine in 2019. *BMC Nutr*, 6, 48 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1186/s40795-020-00380-5>
4. Holick M.F., Binkley N.C., Bischoff H.A. et al. Endocrine Society: Evaluation, treatment, and prevention of vitamin D deficiency: an Endocrine Society clinical practice guideline. *J. Clin. Endocrinol. Metab.* 2011. Vol. 96. P. 1911–1930.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Матвійчук Н.В.

*кандидат історичних наук, старший викладач,
Національний університет «Острозька академія»*

ПІДТРИМКА УКРАЇНИ ПОЛЬЩЕЮ (ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 Р.)

24 лютого 2022 року стало ключовою датою для мільйонів українців. Почався відлік російсько-української війни, яка була розпочата владою РФ під надуманими гаслами. Російські війська в черговий раз вторглися на територію незалежної держави з метою загарбання територій та розширення сфер впливу.

Протистояння агресору, що має значний ресурс військової техніки та особового складу, стало викликом Україні, її владі, суспільству. Однак українці довели, що здатні давати відсіч солдатам-загарбникам.

Попри безпрецедентне згуртування української нації, дуже важливою стала підтримка й міжнародними партнерами нашої держави. Одним із таких партнерів стала країна-сусідка – Польща, що в перший день війни підтримала українців у протистоянні агресору. З перших днів російсько-української війни Польща почала надавати політичну, військову, гуманітарну, економічну підтримку Україні.

Відразу, з перших днів російського нападу на Україну, Польща стала двигуном надання всебічної підтримки українцям. Важливим напрямом допомоги стало надання притулку українським біженцям, що рятувалися від військових дій. Допомога українцям була організована на державному рівні, за короткий час польська влада обладнала необхідну інфраструктуру на кордоні. Водночас було виділено державні кошти, полякам, які надали прихисток українцям у власних будинках. Розміщувалися біженці з України й у державних закладах, де їх забезпечували всім необхідним: їжею, питною водою, одягом і т. д. На державному рівні у Польщі українцям також було забезпечено певні права на тимчасове проживання й отримання грошових виплат, на безкоштовне медичне обслуговування тощо. Всебічну підтримку українських біженців регламентує спеціальний закон.

Варшава пропонувала введення різного роду санкцій, оголосила про надання притулку російським військовим у разі їх відмови виконувати злочинні накази Кремля, закликала не видавати візи до ЄС росіянам та ін. Прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький одразу закликав світову спільноту до відключення російських банків від системи SWIFT, важливими також були його заклики до обмеження діяльності російських пропагандистських ЗМІ, що працюють по всьому світу для припинення дискредитації українців і пропаганди війни. Водночас він одним із перших закликав європейських лідерів до блокади російських наземних транспортних засобів, кораблів, літаків. М. Моравецький запропонував виключити Росію із усіх можливих міжнародних організацій, зауважуючи «Ми не можемо сидіти за одним столом зі злочинцями» [1]. З Польщі було вислано 45 російських дипломатів, а Польща, включена РФ до переліку ворожих країн [5].

Політична підтримка Польщі не обмежилася лише закликами. Поступово перелічені ідеї було втілено в рамках реалізації санкційної політики ЄС. Водночас Польща голосувала на ГА ООН за виведення військ РФ з території України, неодноразово брала участь у конференціях на базі Рамштайн.

Надзвичайною підтримкою стали візити польського президента А. Дуди до різних країн ЄС перед наданням Україні статусу кандидата до Європейського Союзу, де він проводив роботу щоб надання такого статусу було можливим як найближчим часом.

Гуманітарна допомога Польщі також була неоціненною – тисячі тон гуманітарної допомоги постраждалим українським регіонам перетинали кордон щоденно. Вагомою є підтримка Польщі в економічній та енергетичній сферах. Станом на 1 червня Польща надала Україні 3,1 млрд. дол. допомоги (що склало 0,46% від ВВП Польщі) [5]. Польща, однією з перших країн ЄС відмовилася від російських енергоносіїв.

Важливою стала військова допомога. Польща передала Україні міномети, боєприпаси, безпілотники, засоби захисту, танки та ін. Високо оцінено було бажання Польщі передати Україні бойові літаки, однак, через неготовність інших членів НАТО таку ініціативу не вдалося втілити.

Крім підтримки України на дипломатичному та політичному фронтах, надання фінансової та військової допомоги та ін., було започатковано новий виток співпраці між Україною та Польщею. Почалася співпраця в різних сферах діяльності. На початку червня 2022 року було укладено декларацію про міжмуніципальну та міжрегіональну співпрацю між

Міністерством фондів та регіональної політики Польщі й Міністерством розвитку громад та територій України, що передбачає розвиток партнерства між українськими ОТГ та польськими гмінами.

1 червня 2022 року Україна та Польща, вперше в історії [3] провели міжурядові консультації, в результаті яких було підписано низку важливих угод щодо подальшої співпраці. Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль прокоментував ці події: «Польща підтримує європейську інтеграцію України! Сьогодні підписано кілька важливих угод у галузі оборони, енергетики, довкілля, прикордонного та митного співробітництва, регіональної політики, національної пам'яті. Польща візьме участь у повоєнному відновленні України» [3].

За твердженням польського інформаційного агентства PAP, польські урядовці продовжують «просувати» європейські санкції проти російського газу, нафтопроводної нафти та IT-компаній [2].

Підтримка України Польщею виявилася неоціненною. Географічне сусідство держав, культурно-історична близькість, спільні геополітичні позиції сприяють тісним відносинам України та Польщі, значної підтримки останньою українців у протистоянні РФ. Президент України В. Зеленський зауважив: «У Польщі – особливі відносини з Україною, і мені здається, навіть ті історичні питання, які є у двох держав, – дрібні у порівнянні з тим, якими об'єднаними стали наші країни з початку цієї нахабної війни з боку Росії. Дружність, єднання – все це ми відчували від Польщі» [4]. Українська влада не обмежилася лише заявами, 19 липня Верховною радою України було схвалено у першому читанні законопроект про особливі гарантії в Україні для громадян Польщі, для того щоб віддячити полякам за підтримку України у війні. За свою активну позицію підтримки України у протистоянні РФ, Польща неодноразово зазнавала погроз з Кремля. Російські посадовці навіть звинувачували Польщу у бажанні набуття певних українських територій. Однак і все польське керівництво (підтримку Україні висловили як провладна партія «Право і справедливість», так і опозиційна «Громадянська платформа»), так і населення країни продовжують підтримувати боротьбу українців, застосовуючи всі можливі методи та засоби.

Список використаних джерел:

1. Польський план порятунку України: десять пунктів для завершення війни. URL: <https://www.dw.com/uk/polskyi-plan-poriatunku-ukrainy-desiat-punktiv-dlia-zavershennia-viiny/a-61267288> (дата звернення: 18.07.2022).

2. Польща просуває у ЄС санкції проти російського газу, нафтопровідної нафти та ІТ-компаній – ЗМІ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/07/19/7143454/> (дата звернення: 20.07.2022).

3. Прищепа Я. Вперше в історії: Україна та Польща провели міжурядові консультації в широкому форматі. URL: <https://suspilne.media/245705-vperse-v-istorii-ukraina-ta-polsa-proveli-mizuradovi-konsultacii-v-sirokomu-formati/> (дата звернення: 17.07.2022).

4. Україна вдячна Польщі та її народу за потужну підтримку у складний час війни. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-vdyachna-polshi-ta-yiyi-narodu-za-potuzhnu-pidtrimk-74673> (дата звернення: 19.07.2022).

5. Які країни найбільше допомогли Україні з початку війни – рейтинг Forbes. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/01/novyna/polityka/yaki-krayiny-najbilshe-dopromohly-ukrayini-pochatku-vijny-rejtynh-forbes> (дата звернення: 19.07.2022).

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Василяка К.М.

студент,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПЕРІОДИЗАЦІЯ Й ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧИХ ВІКОВИХ КРИЗ

Ми розпочали наше дослідження з розгляду власне поняття, що таке «вікова дитяча криза». Це нестабільний перехідний період, у результаті якого звична система взаємодії безпосередньо дитини з навколишнім світом уже не може функціонувати й бути, як-от вона колись була [5]. Ця система руйнується, бо вже не відповідає вимогам виживання індивіда надалі, бо вичерпала себе. Дитина отримує особистісний розвиток, набуває нових якостей, якщо криза розв'язана у вірному напрямку [12]. Так, індивід, який підростає, навчається самостійності, незалежності у прийнятті рішень, сепарації від рідної домівки. Це необхідний шлях до його соціалізації [2].

Також ми розглянули підходи різних учених і їхню інтерпретацію дитячих вікових криз – спочатку від класичних теорій, і наприкінці перейшли до сучасних поглядів у новітній історії.

Відомий автор З. Фройд розробив власну концепцію психоаналізу, згідно з якою людина живе у внутрішньому конфлікті зі самою собою, власною природою [9]. Вона витісняє переживання в безодню несвідомого, якщо на них накладається соціальна заборона. Однак самі відчуття намагаються прорватися у свідомість людини. І, у такий спосіб, вона може розв'язати цей конфлікт. Отже, дитина проходить психосексуальний розвиток із самого народження до підліткового віку.

У наступному підході ми розглянули епігенетичну концепцію Е. Еріксона. Згідно з основним задумом наступного автора, Еріксона, стадії розвитку людини закріплені спадково, і, зокрема, людина в кожному з восьми періодів отримує або продуктивну якість, або проблемну ланку аж до психопатології залежно від успішності розв'язування кризи. Є дві ключові відмінності його теорії від теорії З. Фрейда: по-перше, Еріксон не обмежується тільки підлітковим віком,

як-от закінченням особистісного розвитку в цей період, він розвиває положення власної концепції аж до самої старості людини, тобто розглядає весь період людської життєдіяльності. По-друге, якщо теорія Фройда може належати до класу біогенетичних, то Еріксон припускає теорію конвергенції двох факторів. За задумом Еріксона, стадії, через які проходить людина, спочатку детерміновані в її розвитку й незворотні, але якості, які вона набуває за кожним етапом вікового розвитку, формуються залежно від очікувань соціуму [7]. Тобто, Фройд надав увагу психосексуальній, біологічній стороні потягів і бажань, а Еріксон надав набагато більшу увагу соціальній стороні розвитку та становленню особистості, впливу навколишнього середовища.

Наступний підхід – це концепція Б.Д. Ельконіна. Цей дослідник розглядав періодизацію вікових криз із точки зору культурно-історичного процесу [10]. Тобто він продемонстрував аналогію з історичною періодизацією розвитку людини. Також він розглядав зміну діяльностей індивіда у процесі проходження життєвого шляху та дорослішання [11]. Сюди включені мотиваційно-потребовий і оперативно-технічний блоки. Також йдеться про критичні й литичні періоди, динамічні й стабільні відповідно до людського життя.

Якщо порівнювати підхід цього автора зі двома попередніми, то головна відмінність полягає, зокрема, із теорією Фройда. Полягає вона в тому, що останній повністю наголошував на біологічну складову розв'язування особистісного конфлікту [3].

Ключове у Фройда – це те, що біологічна природа, витіснення інстинктів, потягів, бажань, переживань, – Id-(Воно), – є інстанцією, як-от все одно сильнішою, та що порівняно переважає вгору за соціальну ознаку [9]. Була версія, що якщо натиснути на безумовні рефлексії людини, депривувати її потреби, то все соціально людське і прийнятне тут же відступає на задній план [6]. А теорія Ельконіна швидше навіть більше розкриває соціальний причинно-наслідковий детермінізм, і суттєво доповнює його, ніж це робить теорія Еріксона [7]. Теорія Ельконіна зачіпає моральні цінності, світогляд та відбиття свідомості людини. Тобто, останній швидше навіть розширив спектр, що не обмежується тільки певними якостями за будь-якою конкретною стадією. Теорія Ельконіна соціогенетична. Він писав також про те, що дитина народжується без інстинктів, і патерни зі структурою характеристики її поведінки також є набутими.

Тепер ми можемо перейти до узагальнення інформації щодо теорії найсучаснішого, і, що найголовніше, українського вченого, психолога В.Ф. Моргуна [8]. Його періодизація відрізняється від усіх попередніх. Але відразу ідею й основу періодизації Моргуна можна порівняти з Е. Еріксоном, бо вони обидва охоплюють у власних дослідженнях і наукових розробках усе життя людини з самого народження і до самої смерті.

У теорії В.Ф. Моргуна немає уточнення, чи закріплені стадії спадково, або ж це є соціальними та придбаними характеристиками. Але є однозначна вказівка на зміну соціальних ситуацій і провідних діяльностей, як це є в теорії Б.Д. Ельконіна. Моргун підкреслював дуже обмежений вплив на людину лібідо, сублімації та творчості, тобто не зводив їх в абсолют. Однак зазначив позитивну роль впливу захисних механізмів із огляду на те, що сам Фрейд та деякі інші представники психоаналізу наполягали на розв'язуванні внутрішнього конфлікту й катарсисі. Теорія В.Ф. Моргуна швидше належить до соціогенетичних.

Варто зазначити, що в З. Фрейда і Б.Д. Ельконіна теорії лінійні й жорстко структуровані як визначення тільки одного боку розвитку дитини – біологічного та соціального відповідно, водночас теорія Е. Еріксона скоріше може належати до конвергенції двох факторів, а теорія В.Ф. Моргуна не має жорсткої структури, у всякому разі, вона не визначена, але, найімовірніше, належить до низки соціогенетичних.

Список використаних джерел:

1. Berger V. G. Exercise and quality of life / V. G. Berger, D. A. Tobar. // *New sport and exercise psychology companion*. – 2011. – № 475. – Р. 483–505.
2. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. – СПб.: Питер, 2008. – 400 с.
3. Возрастная психология: учебное пособие для студентов-психологов / Составит. Гимаева Ю. А. – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2013. – 112 с.
4. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд. 3. – С. 911–997.
5. Выготский Л.С. Проблема возраста / Психология. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – Разд. 3. – С. 892–910.
6. Гарр Т. Р. Почему люди бунтуют // Серия «Мастера социологии» [пер. с англ. В. Анурин].: – СПб. [и др.]: Питер, 2005. – 460 с. : ил.; 21.
7. Детство и общество / Э. Г. Эриксон ; пер. с англ. и науч. ред. А. А. Алексеева. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Лет. сад, 2000. – 415 с.

8. Моргун В. Ф. Менталітет особистості: багатовимірність цілісності / В. Ф. Моргун // Зб. наук. праць: Вісник Харківського національного університету. – № 702. – Сер.: Психологія. – Вип. 34 / за ред. О.Ф. Іванової. – Харків: ХНУ, 2005. – С. 128–139.

9. Фрейд З. Психология бессознательного. – М.: Просвещение, 1989.

10. Эльконин Б. Д. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте // Вопр. психол. – 1971. – № 4.

11. Эльконин Б. Д. Кризис детства и основания проектирования форм детского развития. – Вопросы психологии. – 1992. – № 3–4. – С. 7–13.

12. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. – М., 1996.

Гаркавенко Н.В.

кандидат психологічних наук, доцент;

Доскач С.С.

кандидат психологічних наук, доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗНАЧЕННЯ ПСИХОДРАМИ У РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні під час жорстокого вторгнення ворога на нашу землю дуже важко підтримувати та зберегти психічне здоров'я не лише своє, але й оточуючих, особливо тих, які постраждали і мають певні наслідки. Деякі з них пішли боронити нашу землю, деякі – виїхали в інші країни, ще інші переховуються і т.п. Внаслідок цього майже в кожного в умовах війни виникають безліч конфліктів, що слід негайно вирішувати.

Конфлікт є і буде предметом уваги різних людей: філософів, істориків, вчених, педагогів, психологів тощо. Адже саме він позбавляє спокою і внутрішньої гармонії, штовхає до деструктивних думок, дій, вчинків. Звичайно, не можна не зважати і на позитивну роль конфлікту, його рушійну силу до розвитку просування вперед. Але зазвичай, говорячи про конфлікт, ми підкреслюємо його негативний бік: дисгармонія внутрішнього (та й зовнішнього) світу людини. Вирішити конфлікт, а, насамперед, його виявити та усвідомити, – завдання не з легких. Одним із засобів катарсичного вирішення конфліктів є психодрама.

Метод психодрами був запроваджений Якобом Леві Морено в 1921 році, на основі його спостережень за спонтанними рольовими та імпровізаційними іграми дітей у парку, і мав на меті зробити можливою істинну зустріч людей через обмін ролями та вивільнення та вихід творчої сутності кожної людини під час гри.

Психодрама – особливий метод терапії, який полягає в тому, що клієнт з допомогою ведучого та групи відтворює драматичні дії, значимі події свого життя, розігрують сцени, що мають відношення до його власних проблем. Причому сцени розігруються так, ніби відбуваються в даний час, «тут і зараз».

Особливість психодрами полягає у тому, що матеріал для переживання, наприклад, для конфлікту чи проблемної ситуації, а також бажань та надій створюється за допомогою ведучого та інших членів групи на сцені в групових сценках, які розігруються, а потім обговорюються. Особливих талантів, наприклад, акторських здібностей для психодрами не потрібно, вони швидше перешкоджають психодрамі. Цінується спонтанність, безпосередність та мимовільність дій учасників. У центрі уваги – особиста проблема, і на авансцені постає глибинно особистісний аспект. Тому весь її процес слугує проникненню в суть особистісної проблеми суб'єкта, вияву її внутрішніх передумов, зв'язків з минулим, зокрема з дитинством. Психодрама актуалізує емоції і передбачає як вербальний так і невербальний аспекти дій.

Як у психодрамі, так і в інших формах групової терапії, переживанням дуже швидко викривається конфліктний матеріал. Проте пропрацювання цього конфліктного матеріалу необхідне спокійне і тривале, поступове, крок за кроком. Ось як описує внутрішній світ сам Морено: «Гравець – це житель приватного будинку. Експерсія послідовності почуттів, відчуттів та думок по персональному світу може здійснюватись легко, казково і без жодного опору. Проте, якщо яка-небудь пара вступає в протиріччя: радіти чи страждати, – то цей стан є конфліктом. З окремих жителів приватного будинку конфлікт створює суспільство. Пам'ятаючи про конфлікт, маючи на увазі факт єдності часу і простору, вони будуть все більше і більше занурюватись, застрягати один в одному. Будинок, де вони живуть, є захист власних уявлень, захист тіла, яке їх оточує, є печатка на зустрічі, є конфлікт – внутрішня причина ховається дуже глибоко. Проте з цього лабіринту ускладнень між батьком та матір'ю, дитиною та нянею, другом будинку і ворогом будинку, з непорозумінь у ході життя або внаслідок зростаючого розуміння, само собою постає питання: Як повинні брехня,

горе, біль, дурість, самообман, воля, пізнання, знання, відчуження, ненависть, страх, жах, багаточисленні об'єднання цих станів один з одним співіснувати, як же все це має бути врятовано?» [2]. Морено відповідає «Засобом наступної театралізації», інакше кажучи: засобом психодрами.

Процес психодрами включає в себе три фази: розігрів, гру або дію, фазу обговорення або заключну фазу. Загальна тривалість психодраматичного заняття триває у середньому від півтори до двох годин. У роботі приймає участь також вся група, якщо це не індивідуальна психодрама (монограма). Також існують свої техніки та прийоми корекції.

Розігрів має аналітичні та діагностичні цілі; тут необхідно виявити та зібрати будь-який матеріал про конфлікти та переживання, і це створює основу для психодраматичної роботи в ігровій фазі.

Ігрова фаза має психокатарсичні цілі; через повторення ролівої гри має бути отриманий емоційний досвід. Матеріалом для ігрової фази можуть бути також сни, казки або плани на майбутнє.

Завдяки спонтанності психодраматичної гри, повторенню в дійсності минулих ситуацій, які клієнт згадує, виникає доступ до витіснених змістів, забутих, минулих ситуацій, мрій та неусвідомлених факторів, не пережитих повно аспектів життя. Тобто, якщо міжособистісний або внутрішньоособистісний конфлікт був неусвідомленим, то завдяки елементам наочної гри він набуває потенціальної можливості переходу з латентного стану в більш актуалізований. Позитивне підкріплення від гравців групи та терапевта при цьому відіграє надзвичайно важливу роль. Варто підкреслити, що психодрама не передбачає відтворення лише минулих подій, але й дає можливість передбачати ситуацію дещо наперед.

Заключна фаза психодрами має аналітико-комунікативні цілі, раціональне осмислення отриманого досвіду. Зворотній зв'язок від членів групи може допомогти протагоністу зазирнути всередину себе, зрозуміти суть проблеми, що була в центрі уваги, проникнути в сутність своєї поведінки та в характер стосунків з оточенням. При цьому учасники навчання засвоюють принципи дзеркального відображення іншої людини, її прихованих неусвідомлених мотивів [3].

Важливо практикувати зміну ролей, повторне їх програвання, яке дає можливість глибше зрозуміти внутрішню запрограмованість поведінки. Розуміння самого себе та інших, що є результатом психодраматичного процесу, може бути безцінним для будь-якої людини.

Керівник психодрами має надати допомогу суб'єктові не лише шляхом катарсису, а головне, завдяки розумінню змісту і причин своїх

почуттів і вчинків. До того ж він має адекватно відчувати емоційний світ іншої людини, яка виражає себе через вербальну та невербальну взаємодію з учасниками психодрами; вживати засоби зняття опорів і каталізувати процес психодрами.

Психодрама сприяє розвитку спонтанності відносин, і кожен набуває здатності «взути чужі чоботи» й таким чином зрозуміти почуття, переживання та думки інших; сприяє розвитку інтуїції і творчих здібностей у розумінні внутрішнього світу іншої людини. Особливо це актуально зараз в умовах війни, коли різні люди по різному переживають втрати та особисті травми, отримані в цей період. Протагоніст і група починають усвідомлювати, що у них багато спільних проблем, а це спонукає до глибшого саморозкриття й аналізу їхніх витоків і знаходження різних шляхів їх вирішення. Навчальний ефект залежить від згуртованості, емоційної близькості та психологічної захищеності в групі. Психологічна безпека, взаємопідтримка уможливають відвертий прояв почуттів, які звичайно ховаються від оточення зі страху перед покаранням.

Підсумовуючи, наведемо основні принципи психодрами, описані Д. Кіппером: а) клієнт не розповідає про свої проблеми та конфлікти, а показує їх; б) гра ведеться без обману, без підтосовки та достовірно відображає те, що відбувається в дійсності, за межами гри, проте відображає все так, ніби ці труднощі мали місце «тут і зараз»; в) фокусування, вибіркоче посилення тих чи інших рис особистості, поведінки; г) розширення пізнавальних можливостей. Цьому сприяє створення та підтримка в групі обстановки психологічного захисту безпеки. Весь процес психодрами будується таким чином, щоб учасники могли не лише когнітивно, але й емоційно відкривати для себе нові сторони проблем, які їх хвилюють та не відчувати при цьому страху осуду чи невдачі. Морено назвав це дотиком до понадреальності; д) акцент робиться не на одному певному психодраматичному епізоді, а на процесі просування від епізоду до епізоду, як акт за актом та сцена за сценою у театральній драмі [1].

На сьогоднішній день психодрама, запропонована науковцем, використовується в цілях особистісного розвитку, психокорекції, у педагогіці та медицині. В різних техніках психодрами виявляється схожість з такими підходами, як гештальт-терапія, трансактний аналіз, кататимне переживання того, що сприймається та тілесно орієнтованої психотерапії.

У поведінковій терапії психодраматичні техніки використовуються для десенсибілізації та тренування нових поведінкових навиків.

Отже, на сцену виносяться пережите в минулому, очікуване в майбутньому насичені конфліктними переживаннями фантазії, мрії, сні, ідеї. Саме їх катарсичне програвання (під вмільим керівництвом), яке полягає у розрядці, відреагуванні афектів, що раніше були витіснені у підсвідомість, сприяє усвідомленню та подоланню (переживанню) конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Каган В. Искусство общения. Что такое психотерапия? 1998. С. 217–219.
2. Лейтц Г. Психодрама: теория и практика. Классическая психодрама Я.Л. Морено. Москва, 1994. 347 с.
3. Методы эффективной психокорекции : Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. Мн., 1999. С. 133–199.
4. Чудаєва Н.В., Шулдик Г.О. Психодрама : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і доповн. МОН України, Уманський держ. пед. у-тет імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 158 с.
5. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції : навч. посібник. Київ, 1996. С. 89–94.

Мітенко Т.М.

*аспірант докторантури та аспірантури,
Національна академія внутрішніх справ*

КОРОЛІВСЬКА КАНАДСЬКА КІННА ПОЛІЦІЯ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ТА ОЦІНКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Функціонування королівської Канадської кінної поліція регламентовано законом про поліцейські сили Канади. Основини положеннями закону є підтримка миру, забезпечення дотримання закону та надання якісних послуг спільно з спільнотами, які обслуговує поліція.

Основою здійснення правоохоронної діяльності Королівської канадською кінною поліцією (федеральною поліцією) є нормативно-

правове забезпечення. Отже, Королівська канадська кінна поліція виграє важливу роль у здійсненні державою правоохоронної функції, а саме:

- забезпечує державну політику боротьби зі злочинністю, охорону громадського порядку, що сприяє попередженню та припиненню злочинності;

- проводить профілактичні заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття злочину;

- бере участь у кримінологічних та соціологічних дослідженнях, розробка відповідні урядові програми боротьби зі злочинністю;

- забезпечує притягнення до відповідальності;

- виконує функції на договірних засадах муніципальна або провінційна поліція у відповідних регіонах, реагує на потреби людей, зумовлені конкретними обставинами терміново потрібна допомога. Наведений перелік функцій характерний для більшості поліцейських структур у світі.

Серед пріоритетних напрямків взаємодії поліції з громадськістю є побудова партнерства взаємовідносини, консультації з населенням для визначення питань, що стосуються громадськості.

Поліція використовує інструменти для виконання відповідних завдань, серед них виділено наступні:

- створення міні-постів у місцях підвищеної небезпеки, що дозволить забезпечити зосередженість на місцевих проблемах;

- для забезпечення ефекту присутності, поліція використовує перерозподіл зон патрулювання залежно від ситуації;

- виконує профілактичні заходи;

- розробляє програми профілактики злочинності серед громадськості.

Результати роботи федерального поліцейського органу, Канадської королівської кінної поліції, оцінюються передусім в контексті досягнення стратегічних цілей, кожна з яких, у свою чергу, конкретизується відповідними бюджетними програмами. Дана практика характерна й для інших органів державної влади, та базується на підході збалансованої системи показників.

Кожна програма, у свою чергу, розбивається на підпрограми та підрозділи підпрограм, які мають власні очікувані результати та індикатори їх досягнення. Наведена система оцінювання орієнтована передусім на дослідження ефективності використання федеральною поліцією бюджетних коштів. Разом з цим, поряд із показниками поліцейської статистики, використовуються й зовнішні дані (як правило, дослідження

громадської думки та анкетування осіб, що мали контакти з поліцією, іншими словами, дана система в якості результату діяльності поліції розглядає не лише суто кількісні показники діяльності поліції, але й якісні (передусім, задоволеність «споживачів» поліцейських послуг їхньою якістю). На місцевому рівні єдиної, загальноприйнятої системи оцінювання роботи поліцейських підрозділів немає. Законодавством канадських провінцій передбачено функціонування поліцейських комісій, які формуються у містах з метою здійснення нагляду за діяльністю муніципальної поліції. Так, Канадська асоціація поліцейських комісій визначає їх основні повноваження наступним чином: визначення адекватної кількості персоналу; формування бюджету; нагляд за виконанням бюджету; оцінка діяльності поліції; призначення керівника поліції; надання допомоги у сфері трудових відносин; здійснення дисциплінарної практики; допомога у розробці політики підрозділу [1, с. 23].

Іншими словами, поліцейські комісії у Канаді мають ширше коло повноважень та завдань, порівняно зі своїми американськими колегами. Це проявляється і в тому, що оцінка діяльності місцевих поліцейських підрозділів переважно здійснюється саме поліцейськими комісіями. Моделі оцінювання, які використовуються ними, як і у США, суттєво відрізняються. Як правило, більші поліцейські підрозділи використовують складніші та інформативніші моделі оцінки. Зокрема, сферами, в яких найчастіше оцінюється робота поліції, є зниження рівня віктимізації, забезпечення притягнення правопорушників до відповідальності, зниження страху перед злочинністю та підвищення відчуття безпеки, забезпечення безпеки у публічних місцях, ефективне, справедливе та законне використання засобів поліцейського впливу, ефективне та доцільне використання фінансових ресурсів тощо [2].

Для аналізу ефективності варто використовувати як дані поліцейської статистики, так і дані із зовнішніх джерел. Як приклад наведемо поліцейську комісію міста Ванкувер. Для оцінки діяльності місцевого відділу міліції що квартално надходять звіти, які містять такі показники: майнові злочини; насильницький злочин; рівень розкриття; час відповіді на повідомлення; кількість ДТП і загиблих; ступінь задоволеності громадян; ступінь відхилення від бюджету. Також створено стратегічний план розвитку Департаменту поліції Ванкувера, який визначає наступні ключові напрями діяльності: запобігання злочинності, взаємодія з громадою та організаційний розвиток. Департамент поліції двічі на рік

звітує про ступінь досягнення цілей у визначених сферах. Подібні складні системи характерні для інших відділів поліції Канади.

Отже, одним з найважливіших показників рівня цивілізованого суспільства є забезпечення прав і свобод особистості, кожен громадянин повинен отримати ефективний захист від держави, не тільки зазначених у відповідних законах а й реалізованих на практиці. Важливим елементом удосконалення професійної діяльності поліцейських є ефективна координація діяльності різних спеціалізованих служб і управління поліцією. Досвід кінної поліції Канади можна адаптувати та реалізовувати в процесі реформування органів внутрішніх справ України.

Список використаних джерел:

1. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. К.Л. Бугайчук, І.О. Святокум, В.В. Чумак. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ, 2016. 52 с.
2. Canadian Police Board Views on the Use of Police Performance Metrics. John Kiedrowski, Michael Petrunik, Todd Macdonald, Ron Melchers. – Report No. 31, 2013. 76 p. URL: <http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/plc-vwsprfrmnc-mtrcs/index-en.aspx>

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Богословська М.С.

кандидат сільськогосподарських наук, науковий співробітник;

Єлісавенко Ю.А.

кандидат сільськогосподарських наук, науковий співробітник,

Державне підприємство

«Вінницька лісова науково-дослідна станція»

ПОЛЕЗАХИСНІ ЛІСОВІ СМУГИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЛІСОВИЙ БІОЦЕНОЗ

Полезахисні лісові смуги – це штучні лісові біоценози, створені з метою захисту сільськогосподарських угідь від посух та ерозії ґрунтів. Вони одночасно виконують декілька функцій: затримують сніг та зберігають вологу для майбутнього врожаю, не дають зливам змивати родючий ґрунт з полів, стримують вітер та пилові бурі. На полях, захищених лісосмугами, на 20-30% знижується швидкість вітру, на 50% знижується непродуктивне випаровування вологи та на 3-5% збільшується вологість повітря. Врожайність зернових підвищується на 5-7 ц/га [1].

Перші біоценози полезахисних лісових смуг в Україні були посаджені після втілення в життя Постанови ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР (1948 рік), яке в народі назвали планом перетворення природи. Необхідність створення таких смуг на всій території країни виникла за умов інтенсивного розорювання земель, що призвело до активізації ерозійних процесів [2].

Культурні біоценози (наприклад лісові смуги) характеризуються рівномірністю просторового розміщення і у вертикальній структурі налічують 4 основних яруси: ярус крон, чагарниковий ярус (підлісковий), трав'яний ярус, приземний ярус (мохи і лишайники). У горизонтальній структурі біоценозу (мозаїчності) присутні перехідні смуги від одного до іншого фітоценозу, тобто екотони [3].

На території Вінницької області переважна більшість захисних лісових насаджень представлена полезахисними лісовими смугами, що сформовані вузькими смугами або суцільними масивами. Полезахисних

лісових смуг на території області 15 тисяч гектарів. Протягнувшись майже на 30 тисяч кілометрів, вони захищають 850 тисяч гектарів земель. Ці смуги є елементом системи землеробства постійної дії.

Нами були обстежені полезахисні лісові смуги на території Тульчинського, Літинського, Жмеринського, Тиврівського, Вінницького та Ямпільського районів.

Обстежені лісові смуги вказують на те, що в умовах високої розораності території Вінницької області в зоні наближеній до степових умов вони є важливими еколого стабілізуючими угіддями і зберігають агроландшафти від негативних природних явищ.

Більшість лісосмуг Вінницької області відносяться до комбінованого типу, в якому присутні головні, супутні породи та чагарники. В складі полезахисних насаджень переважають дуб, ясен, клен, береза. Більшість дерев в даних районах характеризувалися I класом бонітету, середнім діаметром насаджень 17,0 м – 24,5 м, середньою висотою 1-го ярусу 24,5 м, а 2-го ярусу 17,5 м. Вік насаджень більшості зустрічався 60-75 років.

Полезахисні лісові смуги Вінницької області характеризуються добрим ростом та задовільним станом. Нами помічено, що значна кількість лісових смуг потребує зрідження внаслідок застосування невдалих схем змішування основних та супутніх деревних порід. Більшість обстежених полезахисних смуг потребують рубок догляду для підтримання своєї початкової конструкції, яка забезпечує їх лісівничо-меліоративну ефективність.

У більшості полезахисних лісових смуг із часу їх створення практично не проводили рубки догляду та заходи оздоровлення і збереження їхньої структури. Тому, більшість таких смуг ажурної конструкції внаслідок випадання чагарників перетворилися у продувні. Відзначені й інші випадки зміни первинної структури лісових смуг. Через відсутність рубок догляду, лісові смуги продувної конструкції перейшли у щільний тип. Цей процес відбувся внаслідок відпаду дерев з першого ярусу і формування другого ярусу від інтенсивного розвитку підліску.

Всі полезахисні лісові смуги у різних адміністративних районах, в тому числі, й обстеженні зазнали сильних ушкоджень під час льодолому 2000 року, а смуги Ямпільського та Тульчинського районів найбільше, оскільки потрапили в його самий епіцентр. Інші полезахисні смуги, які розташовані північніше епіцентра льодолому були менше ушкоджені. Проте відновлення крон дерев є добрим і на даний час ушкодження є малопомітними.

Таким чином, обстеження біоценозу полезахисних смуг на території Вінницької області показало, що переважна їх більшість мають задовільний стан і виконують свої функції. Проте, окремі смуги насаджень перейшли з класу продувних в ажурні та цільні конструкції, що свідчить про недостатність проведення рубок догляду. Несвоєчасне проведення рубок догляду призводить до зниження їхньої меліоративної ефективності.

Список використаних джерел:

1. Соваков О.В. Лісівничо-таксаційні особливості полезахисних лісових смуг різних конструкцій в умовах Центрального Правобережного Лісостепу. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. 2007. Вип. 109. С. 205–212.
2. Соваков О.В. Полезахисна ефективність системи лісових смуг в умовах Правобережного Лісостепу : дис.. к-та с.-г. наук : 06.03.01. Нац. аграр. ун-т. Київ, 2010. 23 с.
3. Кучерявий В.П. Екологія. Львів : Вид-во «Світ», 2001. 500 с.

Зеленянська Н.М.

*доктор сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з науково-інноваційної діяльності;*

Мандич О.М.

*аспірант,
Національний науковий центр
«Інститут виноградарства і виноробства імені В.Є. Таїрова»
Національної академії аграрних наук України*

ПРОЯВ РЕГЕНЕРАЦІЙНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ КОМПОНЕНТІВ ЩЕП ВИНОГРАДУ ЗА УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ СУСПЕНЗІЇ ЖИВОЇ ХЛОРЕЛИ

Вступ. Однією з найбільш актуальних задач виноградного розсадництва є підвищення виходу високоякісних щеплених саджанців винограду. Успішне вирішення цієї задачі можливе на основі застосування комплексу ефективних технологічних засобів, які спрямовані на активізацію фізіологічних процесів, що відбуваються в чубуках та щепках винограду на основних технологічних етапах виробництва, а також на підвищення адаптаційних властивостей росту та розвитку щеп у шкільці [1; 2].

В останні роки в виноградарстві використовують різноманітні препарати з високою фізіологічною активністю природного походження, розчини яких мають позитивний вплив на хід фізіологічних процесів в тканинах рослин. У виноградному розсадництві їх використовують:

- для поліпшення зрощення компонентів щеп та їх укорінення;
- для підвищення якості та виходу підщепних і прищепних чубуків;
- для покращення адаптаційних властивостей щеп;
- для підвищення стійкості щеп до несприятливих абіотичних факторів довкілля.

Вищезазначеним вимогам цілком відповідає суспензія одноклітинної зеленої водорості *Chlorella vulgaris* Beij., яка містить низку фізіологічно активних речовин: фітогормони, фенольні сполуки, стероїди, вітаміни, а також природний антибіотик хлорелін.

Останні наукові дослідження показали, що більш ефективними для рослин є ті препарати, до складу яких входять хелати металів. Метал у комплексі з активною органічною речовиною, має високу біологічну активність та екологічно безпечний. З цією метою використовують солі германію [3].

Мікроелемент германій є імуномодулятором для рослин і активним учасником біохімічних процесів живої клітини. У рослинах він сприяє розкладу води на водень та кисень з подальшою утилізацією останнього. Збагачення культуральної рідини мікрородорості германієм шляхом спрямованого синтезу при її культивуванні в присутності сполук цього мікроелементу дозволяє отримати біомасу з більш цінним біохімічним складом [4].

Мета роботи: встановити вплив суспензії живої хлорели на калусогенну здатність компонентів щеп винограду.

Матеріали і методи: Дослідження проводили протягом 2019–2022 рр. у відділі розсадництва, розмноження та біотехнології винограду Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» НААН України. Матеріалом для досліджень були компоненти щеп винограду сортів Добриня, Р х Р 101-14, Б х Р Кобер 5 ББ, Оригінал та Ярило. Чубуки вимочували у водних розчинах суспензії живої хлорели: підщепні – протягом 72 годин, прищепні – 18 годин. Для роботи використовували водні розчини суспензії штаму – *Chlorella vulgaris* Веїджер., стандартний та збагачений германієм.

Схема досліджу:

Варіант 1 – Вимочування компонентів щеп у дистильованій воді (контроль);

Варіант 2 – Вимочування компонентів щеп у розчині *Chlorella vulgaris* Веїджер. + Gr (розведення 1:5);

Варіант 3 – Вимочування компонентів щеп у розчині *Chlorella vulgaris* Веїджер. + Gr (розведення 1:1);

Варіант 4 – Вимочування компонентів

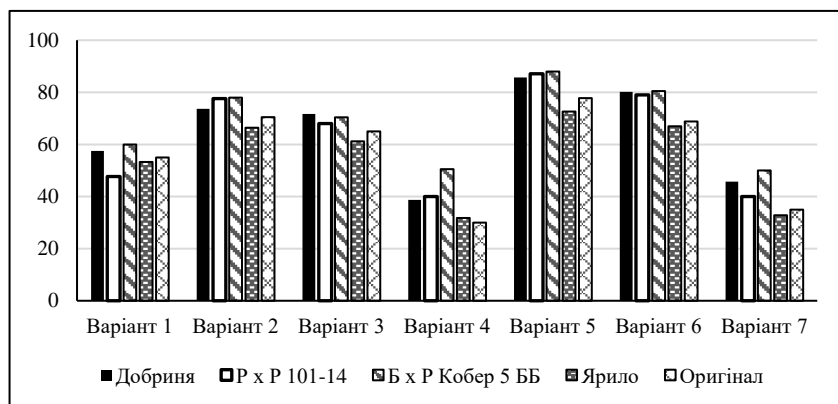
в щеп у розчині *Chlorella vulgaris* Веїджер. + Gr (без розведення);

Варіант 5 – Вимочування компонентів щеп у розчині *Chlorella vulgaris* Веїджер. (розведення 1:5);

Варіант 6 – Вимочування компонентів щеп у розчині *Chlorella vulgaris* Веїджер. (розведення 1:1);

Варіант 7 – Вимочування компонентів щеп у розчині *Chlorella vulgaris* Веїджер. (без розведення).

Результати досліджень та їх обговорення. Отримані результати показали, що вимочування підщепних чубуків у водних розчинах суспензії живої хлорели, загалом сприяло більш інтенсивному та рівномірному утворенню кругового калусу. Згідно з даними рис.1 можна стверджувати, що найкращі результати було отримано після вимочування компонентів щеп у розчинах суспензії *Chlorella vulgaris* Beijer., розведення 1:5 (п'ятий варіант варіант).

Рис. 1. Вплив вимочування компонентів щеп у суспензії живої хлорели на утворення кругового калусу компонентів щеп винограду, %

Джерело: розроблено авторами

Після вимочування компонентів щеп у вищезазначеному розчині суспензії кількість чубуків, що мала по колу зрізу круговий калус перевищувала аналогічний показник у контрольному варіанті для підщеп на 28,0–39,4%, для прищеп – на 19,3–22,8%.

Після застосування *Chlorella vulgaris* Beijer., збагаченої германієм круговий калус утворювався менш інтенсивно, порівняно з застосуванням *Chlorella vulgaris* Beijer., але дані вірогідно відрізнялись від контролю. Різниця з контролем дорівнювала 21,4% (підщепні сорти) та 14,2% (прищепні сорти) на користь дослідних варіантів.

Після вимочування підщепних компонентів у розчині суспензії живої хлорели штаму *Chlorella vulgaris* Beijer. розведенням 1:1 різниця з контролем була в межах 20,5–31,7%, після вимочування прищепних компонентів – 13,7–13,8%. Застосування аналогічного розведення

Chlorella vulgaris Beijer., збагаченої германієм, був також менш ефективним, але вірогідно відрізнявся від контролю.

Вимочування компонентів щеп винограду нерозведеною суспензією *Chlorella vulgaris* Beijer та *Chlorella vulgaris* Beijer + Gr позитивних результатів не дало.

Висновки. Утворення кругового калусу є запорукою міцного зрощення компонентів щеп винограду з більш раннім утворенням судинно-провідної системи у «спайці» та наступним високим їх приживанням у шкільці.

Встановлено зв'язок між розведенням суспензії живої хлорели та відсотком утворення кругового калусу. Чим більшим було розведення суспензії, тим більшим був відсоток калусоутворення. Інтенсивне та рівномірне утворення кругового калусу відбувалося після застосування прийому вимочування компонентів щеп винограду в розчинах суспензії живої хлорели *Chlorella vulgaris* Beijer та *Chlorella vulgaris* Beijer + Gr розведення 1:5.

Список використаних джерел:

1. Павленко С. Щеплені саджанці: переваги і недоліки.
URL: <https://vinogradnikpavlenko.com.ua/ua/news/privivka-vinograda/privitye-sazhencypreimushchestva-i-nedostatki>
2. Боровиков Г.А. Анатомия и физиология прививки у виноградной лозы. Харків : Держсільгоспвидав, 1935. С. 53–56.
3. Застосування біопрепаратів у виноградному розсадництві.
URL: <https://ogorodniki.com/article/zastosuvannia-biopreparativ-uvinogradnomu-rozsadnitstvi>
4. Loomis W. D., Durst R. W. Chemistry and biology of boron. *Biofactors*. 1992. Vol. 4. № 3. P. 229–239.

Зібцев С.В.

*доктор сільськогосподарських наук, професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Сидоренко С.Г.

*кандидат сільськогосподарських наук, старший дослідник,
Український ордена «Знак Пошани» науково-дослідний інститут
лісового господарства та агролісомеліорації
імені Г.М. Висоцького*

Сошенський О.М.

*кандидат сільськогосподарських наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Богомолів В.В.

*старший науковий співробітник відділу
Нових інформаційних технологій,
Український ордена «Знак Пошани» науково-дослідний інститут
лісового господарства та агролісомеліорації
імені Г.М. Висоцького*

Гуменюк В.В.

*кандидат сільськогосподарських наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

**ПІДВИЩЕННЯ ГОРИМОСТІ ЛАНДШАФТІВ УКРАЇНИ
ВНАСЛІДОК ШИРОКОМАСШТАБНОГО
ВТОРГНЕННЯ РФ**

У зв'язку з інтенсивними бойовими діями під час війни, яку розв'язала російська федерація, на значній території України збільшилася кількість джерел вогню (обстріли, бомбардування, замінування територій) у природних екосистемах, які почали призводити до масового виникнення ландшафтних пожеж. Зважаючи на обмеження у роботі служб відповідальних за охорону лісів та інших ландшафтів від пожеж

(особливо на окупованих територіях та у районах активних бойових дій) та початком пожежонебезпечного періоду в Україні чи не єдиним засобом моніторингу пожеж усієї території України є моніторинг за допомогою методів дистанційного зондування Землі.

Метою дослідження було виявлення змін щільності пожеж та горимості різних груп ландшафтів унаслідок широкомасштабного вторгнення РФ та активних бойових дій.

Для оцінювання рівнів горимості ландшафтів 2022 року у різних регіонах України використано дані (кількість випадків пожеж та полігони кожної пожежі) отримані за допомогою сервісу Ogora (<https://ogoratech.com/>), які опираються на дані дистанційного зондування Землі. Статистичні дані щодо кількості випадків пожеж отримано шляхом підрахунку к-сті полігонів пожеж. Розподіл пройденої вогнем площі за типом ландшафту проведено за допомогою оверлейного аналізу засобами Qgis з використанням карти земного покриву [1]. Після чого початкову мапу земного покриву було рекласифіковано на 5 класів: хвойний лісі, інші ліси, інші природні ландшафти, с.г. землі, населені пункти (забудова).

Статистична звітність щодо ландшафтних пожеж зводилася у таблиці для кожного місяця окремо. Кожна область у якій впродовж ревізійного періоду проводилися активні бойові дії було класифіковано як область з атрибутом «бойові дії». Таким чином розрахунки середньої площі пожежі та показники щільності пожеж та горимості кожного з типів ландшафтів проведено окремо для груп регіонів з активними бойовими діями та без них.

Зважаючи на нерівномірний розподіл території регіонів за типами ландшафтів, було проведено нормалізацію даних і розрахунки їхньої горимості в переведенні на 1000 га кожного з типів поверхні (табл. 3) та з врахуванням ведення активних бойових дій у кожній з областей України.

За час повномасштабного вторгнення РФ (з 24.02.2022 та до 1.07.2022), на території України виникло 2878 пожеж, а площа пошкоджених пожежами територій станом на 01.07.2022 орієнтовно сягає понад 1 513 286 га (усі типи ландшафтів). Близько 70,7% пожеж та 67,9% за площею виникло у березні, що пояснюється значним підвищенням пожежних ризиків внаслідок активних бойових дій (збільшення кількості джерел вогню у ландшафтах) так і природними умовами.

У квітні, травні та червні, як кількість так і площа пожеж значно знизилася, таке зниження горимості пояснюється фенологічними змінами у відкритих ландшафтах (розвиток живого надґрунтового покриву, який через значний вміст вологи в ньому є бар'єром для поширення пожеж).

Виявлено закономірне підвищення щільності пожеж у регіонах де активно велися/ведуться бойові дії. Щільність пожеж регіонах де ведуться активні бойові дії вища на 37,5%. Загальна горимість ландшафтів збільшилася у 2,3 рази.

Горимість лісів у регіонах де ведуться активні бої підвищилася у 9 разів. Для хвойних лісів горимість збільшилася у 15 разів. Одночасно з цим спостерігається збільшення середньої площі пожежі на 32,6%, що викликане складнощами, а часто неможливістю гасіння пожеж через ризики для життя і здоров'я пожежних та неможливістю виконання у повному обсязі протипожежних профілактичних заходів у прифронтових лісах.

На основі даних моніторингу пожеж сформовано базу ландшафтних пожеж за час з початку вторгнення. Ці дані буде використано для подальшого оцінювання економічних, екологічних та соціальних втрат внаслідок пожеж, що були спричинені агресією росії.

Список використаних джерел:

1. Buchhorn, M., Smets, B., Bertels, L., De Roo, B., Lesiv, M., Tsendbazar, N.E., Linlin, L., Tarko, A. (2020) Copernicus Global Land Service: Land Cover 100 m: Version 3 Globe 2015–2019: Product User Manual; Zenodo, Geneva, Switzerland, September 2020. DOI: 10.5281/zenodo.3938963

Ковпак А.В.

*здобувач наукового ступеня доктора філософії,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

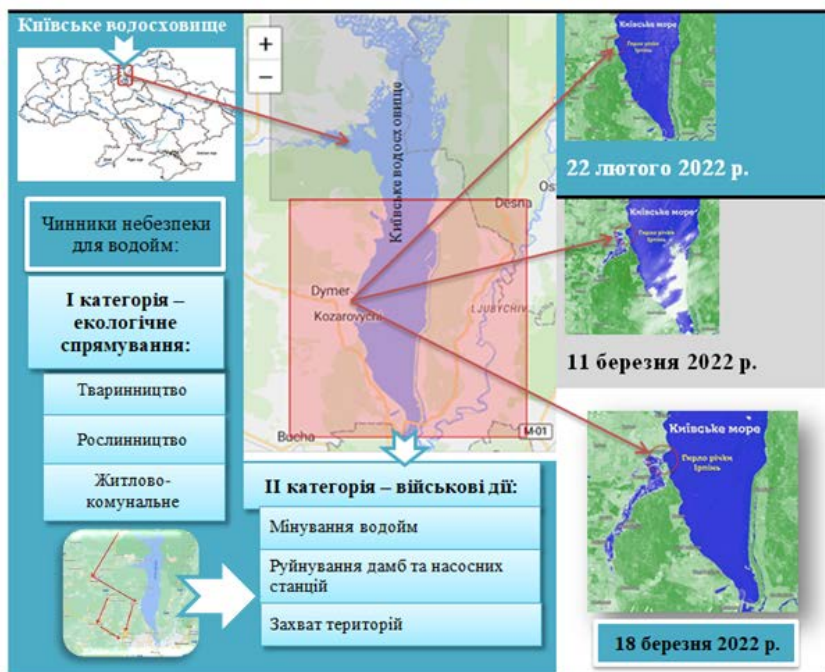
ЧИННИКИ ЗАБРУДНЕННЯ КИЇВСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

Київське водосховище є одним із шести великих водосховищ басейну річки Дніпра в межах Київської та Чернігівської областей України. Площа водосховища перевищує 922 км, довжина – близько 110 км, найбільша ширина – 12 км. У водосховище з правого берега впадають річки Тетерів, Ірпінь, Прип'ять [5]. Дане водосховище було створене з метою риборозведення, водопостачання та рекреації. Підтримання екологічного

стану та раціональне використання Київського водосховища є важливими орієнтирами для ефективного функціонування водної екосистеми водосховища [6]. Проте слід зазначити, що за останні три роки процеси евтрофікації у водоймі значно підвищилися [7]. Даним чинником є інтенсифікація сільського господарства та природні фактори, які спричинили посилення процесів вітрової та водної ерозії. Зокрема кліматичні умови за останні три роки є досить динамічними, що у свою чергу викликало ряд факторів, які спричинили появу азотовмісних та фосфоровмісних елементів у водоймі Київського водосховища [8].

Рисунок 1 демонструє основні чинники впливу на стан водойми Київського водосховища. Чинники поділені на дві основні категорії, зокрема I категорія демонструє чинники, що впливають на екологічний стан водойми, враховуючи специфіку використання; друга категорія – вплив військових дій на стан водойми. Перша категорія включає тваринництво (надходження патогенних та біогенних елементів, джерелом є гноєсховища, органічні добрива), рослинництво (надходження біогенних елементів (NO_2 , NH_3 , NH_4 , P_2O_5) та важких металів, джерелом є пестициди, мінеральні й органічні добрива), житлово-комунальне господарство (надходження біогенних елементів (фосфатів тощо) та хімічних речовин різного походження, джерелом є надходження недостатньо-очищених / неочищених стічних вод).

Друга категорія (рис. 1) включає військові дії, які відбуваються на території України з початку повномасштабного вторгнення до країни Російської Федерації. Київське водосховище знаходиться в межах Київської та Чернігівської областей, які зокрема на початку вторгнення РФ були захоплені військами російської федерації. Відповідно їхній вплив був відчутний і на стан водних ресурсів. Зокрема: відбулося замінування великої частини територій, в т.ч. і водного простору, у водоймах знаходять залишки військової техніки. Внаслідок підриву українськими військами дамби та насосної станції в гирлі р. Ірпінь (Київське водосховище, рис. 1) – з метою зупинення ворожої техніки у наступу до міста Київ, відбулося затоплення територій сіл Демидів та Казаровичі Київської області.

Рис. 1. Чинники та джерела небезпеки, які впливають на стан водойми Київського водосховища

Джерело: побудовано на основі даних [1–4]

Список використаних джерел:

1. Популярістичний журнал: новини на тему «Через підрив дамби Київського водосховища річка Ірпінь затоплює села». URL: <https://kyiv.comments.ua/ua/news/society/accidents/8571-через-pidriv-dambi-kiivskogo-vodoshovischa-richka-irpin-zatoplyue-sela-foto.html>
2. Київське водосховище. Карта до затоплення. URL: <https://www.avenzamaps.com/maps/1250780>
3. AmeriGEO: Ukraine – Subnational Administrative Boundaries. URL: <https://data.amerigeoss.org/it/dataset/ukraine-administrative-boundaries-as-of-q2-2017>
4. MapCruzin: Ukraine ArcGIS Shapefile Map Layers. URL: <https://mapcruzin.com/>
5. Литвиненко В. О., Христенко Д. С. Особливості використання Київського водосховища як рибогосподарського водного об'єкта (огляд). URL: https://web.archive.org/web/20220415085309id/https://fsu.ua/images/jurnal/2021_04-v58/2021_04-005_028-Lytvynenko-ukr.pdf

6. Семенюта Н. А. Оцінка якості вод Київського водосховища. 2021. URL: <http://193.138.93.8/handle/БНАУ/6194>

7. Строкаль В. П., Ковпак А. В. Причинно-наслідкові зв'язки забруднення біогенними елементами басейну річки Дніпра: синтез теоретичних даних. *Науково-практичний журнал «Екологічні науки»*. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 2. С. 35. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2021/2/8.pdf>

8. Строкаль В. П., Ковпак А. В. Екологічний стан природних вод суббасейну Верхнього Дніпра та Десни: показники якості води і можливі причини їх погіршення. *Науковий журнал «Біологічні системи: теорія та інновації»*. Київ : Видавничий центр НУБіП України, 2021. Том 12. № 2. С. 24–40. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/biologiya2021.02.003>

Смашнюк Л.В.

науковий співробітник,

Державне підприємство

«Вінницька лісова науково-дослідна станція»

ГЕНЕТИЧНІ РЕЗЕРВАТИ ТА ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ НА ВІННИЧЧИНІ

Генетичні резервати є одним з основних об'єктів збереження лісових генетичних ресурсів в рамках екосистем і природних місць мешкання.

Генетико-селекційна цінність таких ділянок полягає в наявності широкої амплітуди генетичної і фенотипічної мінливості, яка забезпечує високу адаптаційну здатність виду до мінливих умов середовища і створює можливості для здійснення ефективних селекційних програм [2].

В Україні широкомасштабна та цілеспрямована діяльність з виділення об'єктів цінного генетичного фонду розпочалася у 80-х роках минулого століття після опублікування в 1982 р. «Положення о выделении и сохранении генетического фонда древесных пород в лесах СССР» [4; 6].

Нині в Державному реєстрі України (станом на 01.01.2012 р.) є 611 ділянок генетичних резерватів 30 видів деревних порід загальною площею 23888,2 га, порядок виділення яких регламентується Настановами з лісового насінництва [3] та регіональними нормативними документами [1; 5].

З часу відбору більшості об'єктів та території генозбереження минуло майже 40 років. В насадженнях відбулися певні вікові та просторові зміни, крім того змінилися методи та принципи збереження, а отже, оцінка сучасного стану генофонду лісів є цілком актуальною.

В 2021 році нами проведено обстеження генетичного резервату дуба звичайного в умовах ДП «Вінницьке ЛГ» Вінницьке лісництво в кв. 72, виділі 4 та 5. Загальна площа резервату становила 20,0 га. Вік насадження 114 років. Тип лісу – свіжа грабова діброва (Д₂-ГД). Рельєф хвилястий.

На момент відбору (1982 рік) це було високоповнотне (повнота 0,8), високопродуктивне (бонітет I, Ia), змішане одноярусне насадження. В складі насадження, розташованого у виділі 4, частка дуба звичайного становила 70%, у виділі 5 – лише 10%, решта порід в складі – ясен звичайний, граб звичайний, липа дрібнолиста. Висота дуба звичайного становила 27,0 м, а діаметр – 36 см.

Дослідження проводились на стрічкових тимчасових пробних площа. Їх в генетичному резерваті було закладено 2, по одній у кожному виділі. Площа пробних ділянок становила 0,3 га.

На пробній площі № 1 (квартал 72, виділ 4) загальна кількість дерев становила 85 шт., з яких основної породи 30 шт. Середня висота дуба звичайного була в межах 30,8 м, середній діаметр становив 56,0 см. Склад насадження 6Дз2Яз1Гз1Лпд. Повнота 0,7. Бонітет I. Запас основної породи на 343 м³/га.

В насадженні переважали дерева третьої (56,7%) та другої (40,0%) селекційних категорій задовільного (53,3%) та доброго стану (33,3%) стану. Дерева першої селекційної категорії відсутні. Дерева відмінного стану становили 10,0%. 66,7% дерев мали гребінчато-борозенчатий тип кори, 30,0% – лускато-борозенчатий і лише 3,3 % були представниками лускатого типу.

Серед вад і пошкоджень переважали пошкодження кори комля, морозобійні тріщини, сучки, кривизна стовбура та водяні пагони.

Частина генетичного резервату (квартал 72, виділ 4) являється ботанічним пам'ятником природи місцевого значення «Еталонна діброва. Значна частина стовбурів дуба звичайного вкрита плющем звичайним (*Hedera helix* L.), що вказує на більш зволожені умови зростання (Д₂₋₃).

На пробній площі № 2 (квартал 72, виділ 5) загальна кількість дерев становила 88 одиниць, з яких дуба звичайного лише 5 одиниць, 3 з яких – плюсові дерева. Кількісно в насадженні переважав граб звичайний (52 штуки). Середня висота цільової породи становила 31,5 м, діаметр 73,9 см.

Склад насадження 2Дз2Яз3Гз3Лпд. Повнота 0,8. Бонітет I. Запас дуба звичайного 100 м³/га.

Усі представлені на пробній площі дерева дуба звичайного відносились до другої селекційної категорії та мали добрий стан.

За типом кори переважала гребінчато-борозенчата (80,0%) та лускато-борозенчата (20,0%). Серед вад та пошкоджень переважали пошкодження кори комля, сучки, морозобійні тріщини.

В цілому, насадження в генетичному резерваті відповідали умовам місцезростання. Вони високоповнотні, високопродуктивні.

За 39 років висота дубу збільшилась в середньому на 4,0-4,5 м, діаметр на 20,0-38,0 см, тобто середній поточний приріст становив 0,1 м за висотою та 0,5-0,97 см за діаметром.

Список використаних джерел:

1. Вказівки з виділення лісового генетичного фонду, селекції і насінництва в Українських Карпатах / Збірник рекомендацій УкрНДГірліс «Наукові основи ведення багатоцільового лісового господарства у Карпатському регіоні. Івано-Франківськ : «Екор», 2001. С. 9–42.
2. Лісові генетичні ресурси та їх збереження на Тернопільщині / Гайда Юрій, Попадинець Ігор, Яцик Роман, Парпан Василь, Гуменюк Ігор, Кухарський Теодозій, Тирчик Андрій, Козацька Надія, Трентовський Володимир. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 276 с.
3. Настанови з лісового насінництва (2-е видання, доповнене і перероблене) / Лось С. А., Терещенко Л. І., Гайда Ю. І., Шлончак Г. А., Митроченко В. В., Шлончак Г. В., Висоцька Н. Ю., Торосова Л. О., Нейко І. С., Самодай В. П., Григорьєва В. Г., Обозний О. І., Коханий С. Г., Яцик Р. М., Гречаник Р. М., Сапітон О. А., Корнієнко В. П., Куклишин В. О., Михайлов П. П., Юрків З. М., Блістів В. І., Гула Л. О., Петриченко Н. В., Гузь М. М., Данчук О. Т. Харків, 2017. 107 с.
4. Положение о выделении и сохранении генетического фонда древесных пород в лесах СССР. Москва : Гос. комитет СССР по лесному хозяйству, 1982. 22 с.
5. Рекомендації із збереження, відновлення та використання генетичних ресурсів цінних малопоширених лісових деревних видів у Карпатському регіоні і на прилеглих територіях / Збірник рекомендацій УкрНДГірліс. Випуск 2. «Наукові аспекти ведення сталого лісового господарства». Івано-Франківськ, 2005. С. 7–28.
6. State of forest genetic resources in Ukraine: S.A. Los, L.I. Tereshchenko, Yu.I. Gayda, P.M. Ustimenko, and other – Kharkiv: PLANETA-PRINT, 2014. 138 p.

Strokal Vita

*Ph.D. in Pedagogical Science, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

CAUSES OF WATER POLLUTION OF THE DNIPRO BASIN

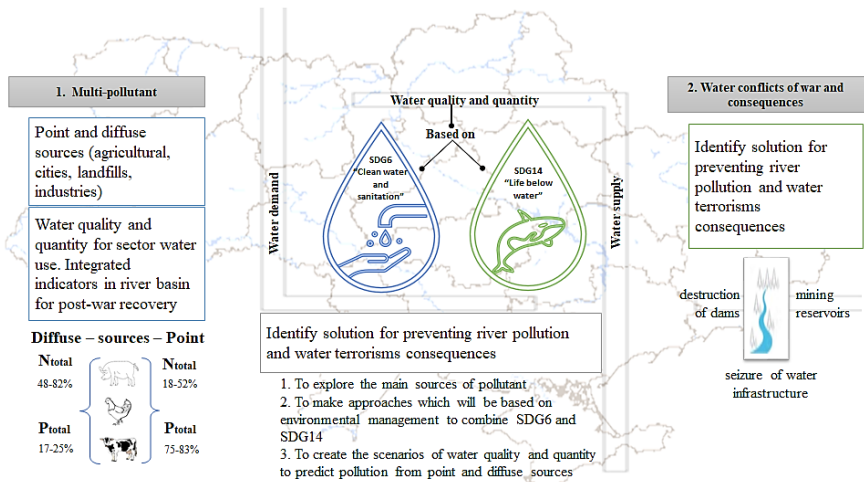
Pollution of water resources is now both direct and indirect in nature. This is related to climate changes, processes of agricultural intensification, and activities of housing and communal services, livestock and crop production. It is important nowadays that water is suffering from the consequences of war (since February 2022), military operations have been ongoing in Ukraine in connection with the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine. The latter causes are a significant source of pollution of the water resources of the Dnipro basin, as active military operations have taken place in the territory of the basin over the past five months.

That is why, in the scientific studies, the main two causes of water pollution of the Dnipro River basin were identified (Figure 1): point and diffuse pollution of water resources and military activity – water conflict of war and consequences. Point and diffuse pollution are distributed as follows (Figure 1):

– The Upper Dnieper sub-basin has the following ratio: a) N_{total} – 24% (point – housing and communal economy) and 76% (diffuse – agricultural production (application of mineral and organic fertilizers); b) P_{total} – phosphorus load is distributed as follows: point is 83% (s.g. production, in particular land plowing), diffuse only 17%.

– The Middle Dnieper sub-basin has the following ratio: a) N_{total} – 52% point, 48% – diffuse; b) P_{total} – 80% point, 20% – diffuse.

– The Lower Dnipro sub-basin is the only one where point pollution with nitrogen outweighs the share of diffuse – 52% and 48%, respectively; the diffuse supply of nitrogen compounds is largely determined by the rural population; phosphate loading is as follows – 75% point, 25% diffuse.

Figure 1. Causes of water pollution of the Dnieper basin in Ukraine

Source: [1–4]

References:

1. Stokal, V.P., Kovpak, A.V. (2020). The basin approach for water resources management in Ukraine: the swot analysis. *Scientific journal «Biological systems: theory and innovation»*, 11, 4. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Biologiya/issue/view/598>
2. Vita Stokal (2021) Transboundary rivers of Ukraine: perspectives for sustainable development and clean water, *Journal of Integrative Environmental Sciences*, 18:1, 67–87. DOI: 10.1080/1943815X.2021.1930058. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1943815X.2021.1930058>
3. Stokal, V., Kuiper, E. J., Bak, M. P., Vriend, P., Wang, M., van Wijnen, J., & Stokal, M. (2022). Future microplastics in the Black Sea: River exports and reduction options for zero pollution. *Marine Pollution Bulletin*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0025326X22003150>
4. Stokal, V.P., Kovpak, A.V. (2021). Causes of nutrient pollution in the Dnieper river basin: theoretical syntheses. *Scientific and practical Journal «Ecological Sciences»*, 2(35), 37–44. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2021/2/8.pdf>

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Бабенко В.С.

аспірант,

Запорізький національний університет

ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ОПТИКА МАРКЕРІВ ТІЛЕСНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ МАСМЕДІА НА ПРИКЛАДІ ЕСЕ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «МІЙ ТЕПЛІЙ ЛАМПОВИЙ РАШИЗМ»

Медіапростір – це те широке поле комунікативних практик, в якому не лише відображаються, але й увиразнюються та унормовуються актуальні для українського суспільства форми ідентичності. Як зазначає О. Романенко, відрефлексовуючи травматичний історичний досвід для української нації нагальною потребою є сформувані наративні моделі репрезентації як на особистісному, так і на колективному рівнях [1, с. 118]. Однак цей процес ускладнений низкою факторів. В 2013 році О. Левкова зазначала, що попри динамічний розвиток постколоніальної оптики наукових розвідок в США та Західній Європі, в Україні на цей час такі підходи залишаються вкрай інертними [2, с. 125]. Дослідниця наголошувала: для вітчизняного академічного журналістикознавства залишається табуйованим саме поняття «постколоніальність». Причину цього науковиця вбачала у тісному зв'язку українського інформаційного середовища з російським, яке нерідко сприймається як еталон для наслідування [2, с. 128]. Відтак, якщо постколоніальний досвід покликаний не заперечити, а переосмислити та перекодувати колоніальну ментальну спадщину відповідно до потреб суб'єктності нації – то цей процес уповільнюється зразком, що нав'язується культурою, яка вважає себе спадкоємицею імперії. Проте не можна зводити орієнтацію на такий зразок самим лише власним вибором українського середовища, оскільки до сьогодні лишається дискусійним питанням про датування початку російської інформаційної війни, мета якої, серед іншого в тому, щоб зменшити видимість української ідентичності.

Невдовзі, після публікації О. Левкової відбулася Революція Гідності та розпочалася у 2014 році збройна агресія Російської Федерації проти

України. Ці події мали б стати потужним чинником впливу на ревізію залежності українського медіасередовища від російських впливів. Однак у статті, що вийшла у 2017 році А. Рудченко говорить, що український медіадискурс все ще має ознаки колоніальності і невідокремлений від імперського дискурсу. Щоправда, це зауваження стосувалося не наукових досліджень в галузі соціальних комунікацій, а безпосередньо практичної журналістики.

Можна припустити, що окреслене явище спостерігалось до початку активного російського вторгнення 24 лютого 2022 року і лише після цього почало зазнавати докорінних змін. Разом з тим маємо можливість розглянути прояви постколоніальної проблематики в медіаполі протягом останнього року до цього збройного нападу. Певну ретроспективу такої проблематики подає есе О. Забужко «Мій теплий ламповий рашизм». Візьмемо в ньому до уваги приклади, що звертаються до тілесного досвіду, оскільки він залишається дієвим інструментом впливу на масову свідомість. Це зумовлено тим, що маркери тілесності мотивують індивідів до емоційної реакції, процесів емпатії, самоусвідомлення, конструювання візій себе у майбутньому, оціночних суджень щодо суспільної пам'яті про ключові події історичного досвіду.

Есе О. Забужко було опубліковане 15 грудні 2021 року і містить міркування щодо змісту низки публікацій у цифрових медіа. В ньому авторка розповідає про засмічення українського інтернет-простору нішовими сайтами із рекомендаціями для жінок як втримати біля себе коханого чоловіка, щоб він не пішов від них до іншої. Часом такі поради зводяться до опису стандартів краси та сексуальної привабливості. Виразною особливістю успіху в цих творах є можливість для жінки регулярно відвідувати салони краси і купляти звабливий одяг. Окрім лукістичної тематики серед маркерів тілесності використовуються мотиви ситості/голоду, від яких залежить зона комфорту героїнь цих медійних текстів. Такі мотиви не лише згадуються побічно, а слугують рушієм сюжету в історіях. За всіх цих умов функції особистості зводяться до споживчих. Людина зображується як інструмент постачання ресурсів для інших осіб. Зокрема, роль жінки зводиться до організації відпочинку, харчування і сексуального задоволення чоловіка.

На переконання О. Забужко, ці тексти взяті з російських сайтів і адаптовані українською мовою. При цьому вони містять систему цінностей в межах гендерних відносин громадян Російської Федерації,

яку пропонують як чинну для українців. А їхню «чужинність» для пересічного читача видає у першу чергу низька якість перекладів.

Причина масового поширення подібного контенту може пояснюватися не лише непрофесійністю редакції українських сайтів, які використовують чужі тексти без зазначення авторства і належного редагування. В своєму есе О. Забужко послуговується висловом про двадцятирічну «московську медійну експансію» українського інформаційного простору, виводячи її початок з 2001 року. А наративи російського тілесного досвіду розглядає як інструмент російської інформаційної війни. Провідна мета такого впливу полягає у розмиванні української ідентичності і втілення імперської ідеологічної настанови про «єдиний народ».

Окреслюючи коло питань, на які шукають відповіді колоніальні студії Я. Потапенко згадує про програмування колонізаторами уявленнями про «ідеальне тіло» колонізованих [5, с. 266]. Згідно О. Забужко навіювання ідеї про тотожність українців та росіян і є тим «ідеальним тілом», яке має репрезентуватися у спільному інформаційному просторі.

Під тілом тут розуміється не лише перелік фізіологічних якостей і показників, а значно ширша палітра смислів. Сама концепція тілесності звертається до тіла як символічного простору, що промовляє смислами цивілізаційного надбання, яке конструює межі своєї функціональної та естетичної доцільності не стільки навколо фізичної оприявленості людини, скільки як пряме її продовження. Згідно Л. Дерман, прикладом такого неорганічного продовження тіла є одяг, мета якого маніфестувати конкретні комунікаційні повідомлення [6, с. 207]. На ньому акцентує увагу і О. Забужко. Згадане в есе жіноче вбрання покликане підкреслювати функціональність людини згідно того обмеженого набору стратегій поведінки, які пропонують для аудиторії публікації з російського медіаполя.

Таким чином використовуючи маркери тілесності, як дієві інструменти впливу на масову свідомість, російські наративи покликані знизити механізми захисту реципієнта перед нав'язаними смислами. Відповідно до засад російської інформаційної війни така колоніальна модель осмислення дійсності має посилити свій вплив на протипагу постколоніальної моделі, яка деконструє насаджені імперські міфи під потреби національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Романенко О. Ідентичність нації та тексту: як сучасна українська література формує інтенсивні образи національної ідентифікації. *Літературний процес. Методологія. Імена. Тенденції* : зб. наук. пр. Філологічні науки. Університет ім. Б. Грінченка. Київ, 2016. № 7. С. 112–120.
2. Левкова О. Застосовуваність/незастосовуваність постколоніальної парадигми. *Теле- та радіожурналістика*. Львів, 2013. Вип. 12. С. 124–131.
3. Рудченко А. Постколоніальний міф в українському медіадискурсі. *Діалог: медіа-студії*. Одеса, 2017. Вип. 23. С. 117–128.
4. Забужко О. Мій теплий ламповий рашизм. URL: https://www.dw.com/uk/oksana-zabuzhko-mii-teplyi-lampovyi-rashyzm/a-60100701?fbclid=IwAR207kNNZYkxH4I87oZrjxX_BBdbDS5RvMjoCETOY_IhUxbok_n9wXtNFt8 (дата звернення: 04.07.2022).
5. Потапенко Я. Трансдисциплінарна взаємодія як гносеологічне й методологічне підґрунтя історії тіла. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Історичні науки*. 2012. Вип. 17. С. 264–269.
6. Дерман Л. М. Комунікативна культура в моді ХХ–ХХІ ст. Гілея. *Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки*. Науковий вісник : зб. наук. праць. Київ : Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. 2015. № 7. С. 206–210.

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Котов С.А.

аспірант;

Гонтова Т.М.

*докторка фармацевтичних наук, професорка,
Національний фармацевтичний університет, м. Харків*

ФРАКЦІЙНИЙ СКЛАД КАПСУЛЬНОЇ МАСИ КОМБІНОВАНОГО РОСЛИННОГО ЗАСОБУ АНТИАЛЕРГІЧНОЇ ДІЇ МЕТОДОМ ЛАЗЕРНОЇ ДИФРАКЦІЇ

Вступ. Фракційний (гранулометричний) склад, який означає розподіл частинок порошку за розмірами є важливою фармако-технологічною властивістю порошкоподібних фармацевтичних субстанцій. Фракційний склад їх певною мірою впливає на текучість, а також на стабільність капсульної маси, точність дозування, на якісні характеристики капсул (зовнішній вигляд, розчинення, однорідність за масою, вмістом тощо) і, зрештою, біодоступності. Дослідження фракційного складу субстанцій-порошків, які є діючими речовинами нового комбінованого лікарського засобу антиалергічної дії у формі капсул, мають першорядне значення під час розробки технології отримання капсульної маси і тому є актуальними [1; 2].

Метою даної роботи було вивчення розподілу частинок порошку субстанції – капсульної маси комбінованого рослинного засобу антиалергічної дії методом лазерної дифракції.

Матеріали і методи. В якості об'єкта випробування нами використовувалась субстанція – капсульна маса комбінованого рослинного засобу антиалергічної дії, с.101121, яка представляла собою сухий комбінований рослинний екстракт, отриманий із суміші сировини череди трава, нагідок квітки, глоду листя і квітки у співвідношенні 6:3:1, з наповнювачем мікрокристалічна целюлоза (МКЦ-200, с. D105190377, виробник Індія) у співвідношенні (1:1) (далі КЗ). Технологія одержання, а також антиалергічна активність даного рослинного засобу було описано в попередніх роботах [3; 4]. Вибране співвідношення екстракту з МКЦ

забезпечувало задовільні технологічні властивості капсульної маси та її незмінність в процесі зберігання.

Розподіл частинок КЗ за розмірами визначали в суспензії методом лазерної дифракції (ДФУ 2.0, 2.9.31) [5] за допомогою лазерного дифракційного аналізатора частинок «Shimadzu SALD-2201». Як дисперсійне середовище використовували поліметилсілоксанову рідину низької в'язкості ПМС-5, в якій компоненти маси практично не розчинні. Результати порівнювали із даними, отриманими в аналогічних умовах для зразка «чистої» МКЦ.

Для виготовлення випробовуваної суспензії 50 мг КЗ поміщали в мірну колбу місткістю 100 мл, додавали 50 мл поліметилсілоксанової рідини ПМС-5 та ретельно перемішували, після чого мірну колбу поміщали на ультразвукову баню та гомогенізували суспензію протягом 1-2 хв. Доводили об'єм вмісту до позначки тією ж рідиною і ретельно перемішували, після чого негайно відбирали пробу для вимірювання (концентрація 0,50 мг/мл).

Для встановлення базової оптичної густини використовували поліметилсілоксанову рідину ПМС-5. Мікрофотографії отримували при дослідженні зразків методом оптичної мікроскопії за допомогою мікроскопа з окуляр-мікрометром (фірма «Krüss MBL-2100», Німеччина).

Результати та їх обговорення. На рис. 1 наведено мікрофотографію КЗ, одержану в описаних умовах, на рис. 2 – криву розподілу частинок за розміром в субстанції МКЦ і в КЗ, а в табл. 1-2 – параметри розподілу частинок в різних фракціях для субстанції МКЦ і для КЗ, відповідно.

Таблиця 1

Максимальний розмір частинок (d) МКЦ, в різних фракціях, що містять від 10 % до 90 % частинок від їх загальної кількості в зразку субстанції

№	d (мкм) у фракціях, що складають частку від загальної кількості частинок:								
	10 %	20 %	30 %	40 %	50 %	60 %	70 %	80 %	90 %
Середнє (n=6)	53,918	70,639	86,000	101,806	118,755	138,954	163,817	198,499	260,331

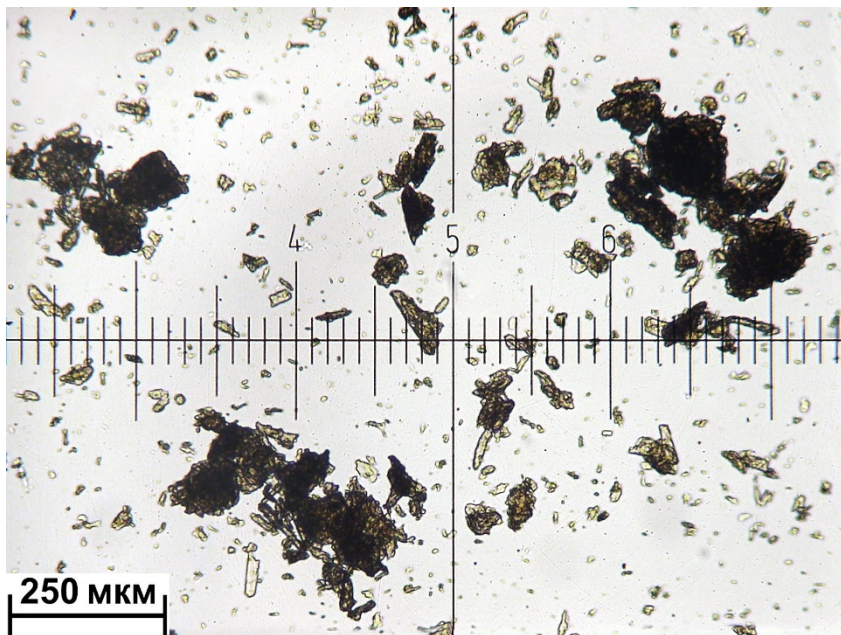

Рис. 1. Мікрофотографія К3 у вазеліновому маслі; збільшення х60

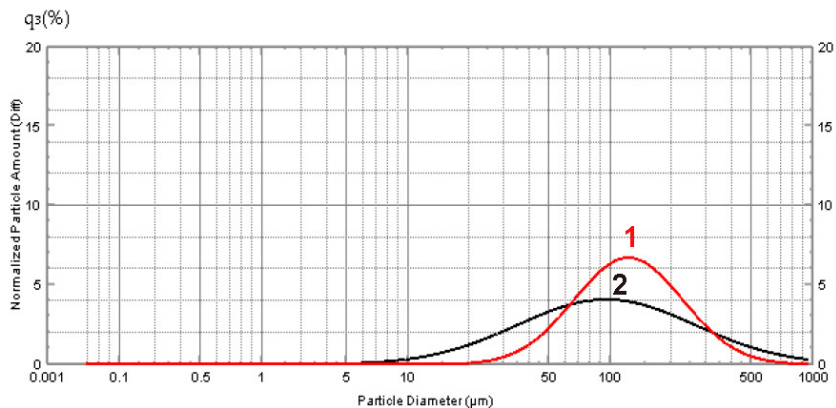

Рис. 2. Розподіл частинок за розмірами в субстанції МКЦ (1) і К3 (2)

Таблиця 2

**Максимальний розмір частинок (d) КЗ в різних фракціях,
що містять від 10 % до 90 % частинок від їх загальної кількості
в зразку субстанції**

№	d (мкм) у фракціях, що складають частку від загальної кількості частинок:								
	10 %	20 %	30 %	40 %	50 %	60 %	70 %	80 %	90 %
Середнє (n=6)	27,986	43,288	59,292	77,579	99,645	127,969	167,442	229,452	354,911

Згідно із вимогами ДФУ 2.9.31., важливими для оцінки є результати фракцій d_{10} , d_{50} та d_{90} . Аналіз рис. 2 та даних табл. 1 і 2 засвідчив, що незважаючи на більш широкий розподіл частинок для КЗ порівняно з «чистою» МКЦ, у разі фракційного аналізу видно, що для МКЦ фракція d_{10} має середній розмір частинок – 54 мкм, в той час для капсульної маси фракція d_{10} має середній розмір частинок – 28 мкм, що може вплинути на покращення плинності субстанції. Крім того, середній медіанний розмір частинок (d_{50}) субстанції МКЦ становить 119 мкм, а середній медіанний розмір частинок капсульної маси з МКЦ становить 99.6 мкм, що також є позитивним результатом, оскільки узгоджується з дослідженнями [6], у яких рекомендований середній розмір частинок не має перевищувати 100 мкм.

Висновки. Методом лазерної дифракції вивчено розподіл частинок за розміром порошку комбінованого рослинного засобу з наповнювачем мікрокристалічна целюлоза у співвідношенні (1:1). Дослідження показало, що випробовувана субстанція має задовільний фракційний склад, що дозволить її використання у якості маси для заповнення твердої дозованої форми – капсула.

Список використаних джерел:

1. Успенская Е.В. и др. Фармакопейные методы определения размера частиц. Метод лазерной дифракции света в контроле гетерогенности лекарственных средств. *Health and Education Millennium*. 2016. Т. 18. № 9. С. 112–114.
2. Алмакаев М.С., Бегунова Н.В. Вибір параметрів технологічного процесу отримання капсул багатокомпонентного препарату нейротропної дії. *Фармаком*. 2017. № 4. С. 23–28.
3. Котов С.А., Котов А.Г., Гонтова Т.М., Кононенко Н.М., Чернявські Е.С., Рубан О.А. Спосіб одержання комбінованого рослинного засобу антиалергічної

дії. 2021. Пат. на корисну модель № 149399 України, МПК (2009) А61К 36/00. № u 2020 08228.

4. Semen Kotov, Tetyana Gontova, Nadiia Kononenko, Elina Chernyavski, Valentyna Chikitkina. Phytochemical analysis and anti-allergic activity of a combined herbal medicine based on bur-marigold, calendula and hawthorn. *Pharmacia*. 2022. Accepted for publication.

5. Державна фармакопея України: в 3 т. / ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2е вид. Харків : ДП «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. Т. 1.

6. Гризодуб А.И. и др. Зависимость растворимости фенсукцинала от размера частиц. *Фармаком*. 2008. № 1. С. 50–67.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Адаменко А.М.

*заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель математики та фізики,
Новопразький ліцей № 1 Новопразької селищної ради*

ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Спостерігаючи за стрімким розвитком технологій, важко передбачити, яким буде світ, навіть, в недалекому майбутньому. Чи здатна сучасна школа підготувати школярів до опанування спеціальностей майбутнього, адаптації до швидких змін? Відповіддю та допомогою може стати STEAM-освіта.

Впровадження STEAM-освіти це інноваційний шлях у вивченні математики. Елементи STEAM-освіти можна використовувати на уроках математики під час розв'язування задач, в проєктній роботі та позаурочній діяльності. Це можуть бути задачі про архітектурні споруди та пам'ятки рідного міста, світу; задачі біологічного, хімічного, фізичного та географічного змісту.

Одним із напрямів інноваційного розвитку природничо-математичної освіти є система навчання STEM, завдяки якій учні розвивають логічне мислення, наукову та технічну грамотність, вчать вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, винахідниками.

STEM навчання дозволить зміцнити та вирішити найбільш актуальні проблеми майбутнього завдяки 5 інноваціям, сформує навички у школярів жити в реальному швидкозмінному світі, вчасно реагувати на зміни, критично мислити та стати розвиненою творчою особистістю.

Уроки за STEM-технологією дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал, але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликатиме неприйняття у учнів. Успішне проведення інтегрованих уроків залежить від правильного вибору системи задач для розв'язування на них.

На уроках математики, вже у 5 класі, під час вивчення тем множення натуральних чисел та множення десяткових дробів легко пояснити та практично перевірити умову рівноваги важеля, пояснити принцип його роботи, а також дослідити властивості хорд кола, що перетинаються. Знаходити добуток без змістовного навантаження не є доцільним.

Наприклад, на уроці математики в 5 класі під час вивчення теми «Шкали» можна запропонувати учням створити мензурку з пластикового стаканчика.

Перегинаючи папір, можна утворювати відрізки, кути та інші геометричні фігури. Якщо учні кілька разів перегинанням отримують кути, що утворюються в разі перетину двох прямих січною, то краще зрозуміють сутність і властивості таких кутів.

Кути можна утворити за допомогою кольорового скотчу на парті і під час роботи в групах, учням буде цікаво знаходити різні кути, аналогічно за допомогою відрізків написати своє ім'я, а потім виміряти всі кути. Ім'я також можна не писати, а проклеїти декоративним скотчем, діти від такого в захваті.

Використовуючи картон, учні легко можуть зробити з розгорток просторові фігури і, відповідно, дослідити їх властивості.

Рис. 1

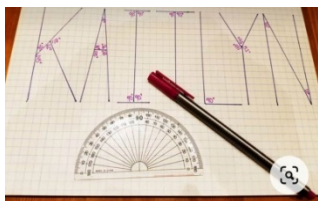

Рис. 2

Рис. 3

Щоб краще розрізнити та уявляти кути між елементами піраміди, можна запропонувати учням обмотати відповідні кути на каркасній моделі нитками різних кольорів.

Під час вивчення стереометрії або тем де вивчаються об'ємні фігури, я пропоную учням створювати різноманітні комбінації фігур у програмах для 3D-принтингу, ми працюємо та створюємо шаблони у слайсері Cura. Потім, підготувавши модель до друку та зберігши її в потрібному форматі

для 3d принтера G-code за допомогою 3D-принтеру KLEMA, який наявний у нашому закладі, їх можна і роздрукувати.

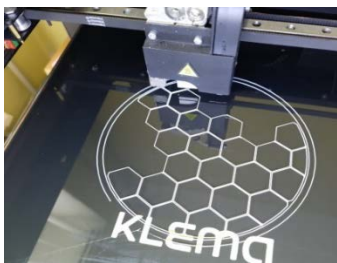

Рис. 4

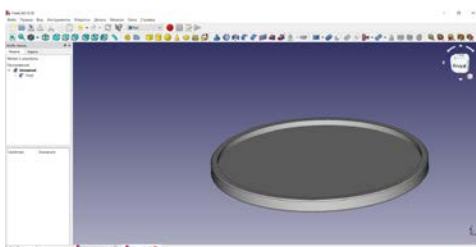

Рис. 5

Щоб показати тісні міжпредметні зв'язки між математикою та іншими предметами і її прикладну спрямованість, доцільно пропонувати учням проєктні роботи (індивідуальні, парні чи групові). Ці проєкти можуть бути довготривалими, середньотривалими або короткотривалими. Наприклад, учні досліджували збільшення заряду телефона з часом і описували цю залежність таблицею чи графіком.

У сучасному інформаційному суспільстві програмні засоби допомагають організовувати змішане навчання: тобто навчання у школі, що поєднується з онлайн-навчанням. Змішане навчання = традиційне навчання + онлайн-навчання.

Одна з моделей змішаного навчання – «перевернутий клас», коли учень вдома самостійно в цікавій формі ознайомлюється з новим матеріалом та проходить тест на його усвідомлення. На таких уроках я разом з учнями актуалізуємо набуті знання і розглядаємо питання, з якими виникли труднощі.

Інша популярна модель, що використовується у нашому закладі, – «ротація за станціями». Клас об'єднується, наприклад, у три групи. Одна з них працює з учителем, інша – здобуває знання за допомогою онлайн-курса і гаджета, а третя – виконує практичну роботу. Через деякі проміжки часу групи змінюють свою локацію (відповідно і вид роботи).

На даний момент існує величезна кількість математичних програмних засобів та онлайн-сервісів, які можна використовувати при вивченні математики. Тому перед вчителем з'являється проблема вибору відповідного програмного забезпечення, яке б задовольняло цілі

навчання, було доступним, мало простий і в той же час функціональний інтерфейс. На мою думку, потужним та зручним навчальним інструментом при вивченні математики є GeoGebra.

Учні виконували STEM-проект, в якому вони моделювали кімнату з підручних засобів або будували 3D-макет за допомогою геометричних фігур в просторі (площин, призм, пірамід, сфер, конусів, циліндрів тощо) з використанням системи динамічної математики GeoGebra.

Часто на уроках використовую YouTube-канал «Цікава наука» із короткими науково-популярними відео з фізики, астрономії, біології, географії та математики, Matific – безкоштовний ресурс для вивчення математики в ігровій формі для учнів 1-6 класів. Учні можуть вирішувати задачі, проходити тести, досліджувати математичні концепції та прийоми, Сервіс LearningApps або Learning.ua, сервіс Quizzz та Kahoot **для розробки вікторин та тестів.**

Використання STEM-освіти на практиці це прекрасна можливість навчити учнів мислити та знаходити необхідну інформацію, вирішувати складні завдання, приймати рішення, організовувати співпрацю з іншими учнями та вчителем. Учень вчиться створювати ідеї та втілювати їх в життя, презентувати результати власних досліджень.

На практиці реалізуємо теоретичні та практичні знання беручи участь у МАН, Всеукраїнських та міжнародних учнівських олімпіадах, Всеукраїнських учнівських конкурсах. Саме завдяки впровадженню інтеграції участь учнів школи у даних випробуваннях щороку є успішною.

Отже, STEM-освіта-це напрям освіти, що сприяє розвитку науковотехнічних компетенцій учнів і розв'язання проблеми браку інженерних кадрів; один із головних трендів у світовій освіті; інтеграція чотирьох дисциплін (природничі науки, технологія, інжиніринг, математика) в єдину схему навчання, проектне та інтегроване навчання; освіта, яка закладає інтерес до дослідницької діяльності та готує дітей до життя у технологічно розвиненому житті; урок, побудований на реалізації конкретного проекту, застосуванні науково-технічних знань у реальному житті; набуття знань через гру та конструювання пристроїв і механізмів; не запам'ятовування фактів, а розуміння і формування практичних навичок і умінь; підготовка майбутніх фахівців у галузі високих технологій і комунікацій; основа економічного та інноваційного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Мирна І.О., Чемерис М.І., Петренчук С.В., Міхєєва І.М., Якимчук О.О., Павлік Т.В., Головченко Л.А., Мельниченко В.А., Остапенко О.О., Хильчук Н.М. Практичний посібник: Використання елементів STEAM-освіти на уроках математики в сучасній школі. Житомир, 2020.
2. Васильєва Д.В., Василюк Н.І. Збірник задач з математики. 5-9 класи: Наскрізнi лiнii ключових компетентностей та їх реалiзацiя. Київ : Освіта, 2017. 112 с.
3. Дмитренко К.А. Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. Харків : Основа, 2018. 119 [1] с. : табл., схеми, рис. – (Нові формати освіти).
4. Мосійчук Л.М. Використання елементів STEM-освіти на уроках математики. Збірник матеріалів роботи творчої групи викладачів математики. Рівне : НМЦ ПТО, 2019. 95 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Вовк В.О.

студент;

Здирко О.Р.

викладач англійської мови,

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

ВОЛЕЙБОЛ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Фізичне виховання у вищих навчальних закладах передбачає не лише фізкультурно-спортивну діяльність, але й підготовку особистості, яка має високий рівень здоров'я, необхідну фізкультурну освіту й фізичну підготовленість. З цією метою широко використовуються різні види спорту, рухливі й спортивні ігри, які сприяють покращенню фізичної підготовки та стану здоров'я учнів. Існує чимала кількість ігрових видів, серед яких волейбол є ігровим видом першої категорії та займає одне з провідних місць у заняттях фізичною культурою і спортом в навчальних закладах вищої освіти. Це зумовлено тим, що волейбол чинить сприятливий вплив на відновлення працездатності всього організму, сприяє формуванню почуття колективізму, наполегливості, рішучості, цілеспрямованості, уваги і швидкості мислення, вчить керувати своїми емоціями, розвиває фізичні якості.

Чимало дослідників вивчали роль та особливості впливу волейболу як засобу фізичного виховання на здоров'я та фізичний розвиток студентів. Серед них: Глущенко О. Д., Антіпова Ж. І., Барсукова Т. О., Шурхал Л. О., Власенко А. В., Гришук С. М., Євтеєва О. О., Абрамав С. А. (розглядав волейбол не лише як засіб фізичного виховання, але й як засіб розвитку витривалості і психофізіологічних здібностей студентів) та інші.

Звідси мета дослідження полягає в аналізі наукових доробків та розкритті волейболу як ефективного засобу фізичного виховання студентів.

Існує чимало переваг впровадження волейболу з метою розвитку фізичної підготовки. Серед них те, що волейбол є загально доступним, а,

отже, найбільш поширеним серед студентської молоді. Ще однією перевагою є те, що гра у волейбол майже не передбачає ризику травматизму, тому цей вид спорту підходить для різних вікових груп та може стати засобом участі студентів у занятті спортом.

Доцільність впровадження занять з волейболу, як засобу покращення фізичної підготовки студентів є очевидною, адже волейбол – це вид спорту, що сприяє всебічному розвитку студентів завдяки високим вимогам до фізичного та психологічного розвитку гравця. Ця гра передбачає взаємозв'язок конструктивних, творчих, інтуїтивних елементів, які безпосередньо впливають на набуття майстерності кожним гравцем команди [5, с. 27].

Оснoву фізичної підготовки юних волейболістів становлять швидкісносилава підготовка й розвиток сили, швидкості в поєднаннях. Різноманіття рухів, що використовуються під час гри у волейбол сприяють усуненню недоліків у фізичному розвитку студентів та сприяють формуванню таких якостей, як сила, спритність, швидкість і витривалість.

Необхідною умовою для правильного виконання багатьох рухів у волейболі є вміння швидко, вільно і точно диференціювати м'язові зусилля у стислі проміжки часу. Основними засобами фізичної підготовки юних волейболістів є загальнорозвиваючі вправи, підготовчі вправи, вправи з предметами й на приладах, акробатичні вправи, вправи з обтяженням, використання додаткового обладнання. Не менш важливим засобом фізичної підготовки є вправи з предметами: набивними, баскетбольними, тенісними, футбольними м'ячами, зі скалкою, гумовими амортизаторами, легкими гантелями тощо [4].

Ця гра передбачає залучення не лише фізичних навичок, але й технічних, розумових та тактичних аспектів. Щодо фізичних навичок, то вони суттєво впливають на ігровий інтелект гравців і тактику всієї команди, оскільки ігри з м'ячем вимагають повторних максимальних зусиль. Ось чому гравці повинні володіти фізичними навичками, щоб зміцнити свої аеробні та анаеробні здібності, виконувати швидкі та жорсткі рухи, а також забезпечувати ефективність нападу та захисту. Ці види фізичних навичок мають велике значення під час гри у волейбол. Волейбол – це інтервальний вид спорту, який складається з короткочасних фаз навантаження та відпочинку. Ця гра охоплює послідовні, аеробні та анаеробні навантаження. Тому можна вважати, що це вимагає високої м'язової сили та навичок [1, с. 1456].

Застосування волейболу є ефективним засобом розвитку творчого мислення студентів, адже під час гри у волейбол потрібно діяти виходячи із ситуації, а не за певним алгоритмом. Основною формою діяльності мозку в цих умовах є не обробка стандартних навичок, а творча діяльність – миттєва оцінка ситуації, вирішення тактичного завдання, вибір відповідних дій [2].

Різноманітність рухів, що використовуються під час гри у волейбол, сприяє зміцненню нервової системи, рухового апарату, поліпшенню обміну речовин і діяльності всіх систем організму. За деякими дослідженнями помітне підвищення обмінних процесів під час гри відбувається за рахунок так званого безкисневого (анаеробного) способу енергоутворення, що веде до утворення значного кисневого боргу, підвищення рівня молочної кислоти в крові та зростає діяльність серцево-судинної і дихальної систем. Цей рівень інтенсивності обмінних процесів зберігається протягом 40-150 с., після чого з'являється необхідність знизити рухову активність [2].

Завдяки різноманітності прийомів, стрибків та інтенсивності їх виконання заняття волейболом сприяють: підвищенню рівня здоров'я студентів; формуванню фізичних якостей, необхідних подальшому життю та професійній діяльності; підвищенню працездатності та стресостійкості; розвитку сили, витривалості, спритності, уважності; розвитку швидкої реакції, перемикаючої уваги, оперативної пам'яті, рівня сприйняття і спостережливості; вміння сформулювати практичне мислення, приймати рішення в складних ситуаціях; розвитку координації рухів. Усі ці якості необхідні для підвищенні рівня спортивної майстерності та сприяють успіху майбутнього фахівця.

Не менш важливо й те, що заняття з волейболу повинні бути побудовані на знанні анатомо-фізіологічних особливостей молодого організму. Проте ефективність процесу навчання безпосередньо пов'язана з індивідуальними особливостями студентів, а саме: працездатність, рівень загальної активності, швидкість тощо [3, с. 1063].

Отже, волейбол є відмінним засобом покращення як фізичних, так і психологічних показників розвитку студентів. Заняття цим видом спорту сприяє розвитку фізичних здібностей за рахунок різноманітності та інтенсивності вправ, які виконує студент-волейболіст під час гри, прискорює обмінні процеси організму, розвиває швидкість та витривалість гравців. Щодо психологічних показників, то варто відзначити, що гра у волейбол сприяє розвитку творчого мислення у

студентів, адже передбачає застосування швидких рішучих дій відповідно до ситуації, що склалася під час гри. Також заняття волейболом розвиває навички командної гри, сприяє формуванню почуття колективізму, наполегливості, рішучості, цілеспрямованості, уваги і швидкості мислення, вчить керувати своїми емоціями, розвиває фізичні якості.

Список використаних джерел:

1. Hasan Sozen. The effect of volleyball training on the physical fitness of high school students. *Elsevier Ltd. Selection. Procedia Social and Behavioral Sciences* 46, 2012. P. 1455–460.

2. Абрамов С. А. Волейбол як засіб розвитку витривалості і психофізіологічних здібностей студентів. URL: http://fv.fbmi.kpi.ua/documents/ab_vitrivalst.pdf

3. Антіпова Ж. І., Барсукова Т. А., Шурхал Л. О. Волейбол як ефективний засіб фізичного розвитку студентів юридичних закладів вищої освіти. *SCIENTIFIC COLLECTION «INTERCONF»*. № 42. С. 1062–1067.

4. Власенко А. В., Гришук С. М. Роль занять волейболом у розвитку фізичних якостей та покращенні стану здоров'я учнів. URL: http://eprints.zu.edu.ua/10770/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf

5. Глушенко О. Д. Волейбол як засіб покращення фізичної підготовки студентів. *Міжнародний науковий журнал. Професійно-прикладні дидактики*. 2016. Вип. 2. С. 25–29.

Жорняк В.О.

викладач фізичного виховання,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ПОКРАЩЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTI, ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ТА ФІЗИЧНОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Навіть в умовах війни лікарі рекомендують не забувати про фізичні справи та приділяти їм хоча б пів години на день, оскільки це дозволяє знизити рівень стресу та зміцнити організм.

Центр громадського здоров'я зазначив, що нині фізична активність є особливо важливою, тому що під час фізичної активності знижується рівень гормону стресу – кортизолу.

«Кожен із нас переживає через війну несамовитий стрес і страх за своє життя і життя близьких. Тож якщо ви зараз перебуваєте в безпечному місці, відновіть заняття спортом. Регулярна фізична активність має безліч переваг для вашого здоров'я», – зазначають медики.

Зокрема, фізична активність:

- профілактує стрес і покращує настрій;
- зміцнює серцево-судинну та дихальну системи;
- нормалізує рівень холестерину, глюкози у крові й артеріального тиску;
- зміцнює м'язи, кістки та зв'язки;
- зменшує ризик травм, зміцнює опорно-руховий апарат, розвиває гнучкість і спритність;
- поліпшує мозкову діяльність, підвищує постачання кисню до мозку;
- покращує творчі здібності [3].

В Україні, як показало дослідження STEPS, основна частина фізичного навантаження припадає на час, проведений на роботі чи транспорті. Показник години, витраченої на фізичну активність у вільний час, був найбільшим серед людей віком 18–29 років і складав 50 хв на день. Приблизно 73,3% населення не займалися інтенсивною фізичною активністю. У воєнний час зменшилася кількість людей, для яких фізична активність була пов'язана з роботою, і тому зросла кількість тих, хто не приділяє фізичної активності достатньо часу. А це, разом зі стресом, негативно впливає на стан фізичного та психічного здоров'я [2].

Під час воєнного стану стартував проєкт для уроків з фізичної культури онлайн – «Перемагаємо разом». У воєнний час програма Президента України «Здорова Україна» набуває особливого змісту. Адже фізичний і психологічний стан, здоров'я, рівень тривожності учнів та учениць значною мірою залежить від їхньої рухової активності.

У цей складний час освітній процес був поновлений. Вчителі фізичної культури, об'єднані рухом Junior за підтримки Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України та Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», започаткували проєкт «Перемагаємо разом».

Кожен учитель, який стає учасником проєкту, через спеціальні групи у соціальній мережі Telegram має змогу запросити до спільного проведення онлайн-уроку вчителів та учнів / учениць з інших регіонів нашої країни. Також є можливість долучитися до уроків колег.

Нова форма організації онлайн-уроків дозволяє об'єднати 2–3-х учителів та їхні класи з різних куточків України. Створюються умови для спілкування, емоційної розрядки, зниження тривожності, підтримки один одного, обміну досвідом, організації патріотичних челенджів та флешмобів. Розподіл уроків для молодшої, середньої та старшої школи враховує вікові та методичні особливості.

Особливого значення проєкт набуває для забезпечення рухової активності дітей у регіонах, які особливо потерпають від війни, де освітній процес тимчасово призупинений [1].

Займатися спортом можна вдома – сьогодні маємо безліч варіантів занять в онлайн-форматі. Один з таких пропонують засновники української мережі спортклубів Smartass. Під час війни вони створили національний проєкт Ukrainian Workouts Online. Це платформа онлайн-занять від українських тренерів, які були вимушені покинути свої домівки.

Широкий спектр онлайн-тренувань пропонує українська фітнес-блогерка Анна Цукур. На її youtube-каналі можна знайти сотні відео з комплексами вправ на всі групи м'язів. За її словами, для доброї фізичної форми й самопочуття достатньо займатися з вагою власного тіла, а це можна робити будь-де.

Ще один безкоштовний марафон запустили фітнес-тренерки Аніта Луценко та Юлія Богдан. За хештегом #wowbody підтримка в Instagram є записи тренувань із чергуванням зарядки, силових комплексів, а також розтяжки й практики дихання [4].

Отже, спорт – один з найдієвіших способів боротьби зі стресом. Під час тренування є можливість хоча б ненадовго відключитися від нескінченного потоку новин і змістити фокус уваги на тіло. До того ж регулярні фізичні навантаження допоможуть підтримувати тіло в тонусі та сприятимуть ліпшому самопочуттю та нормалізації емоційного стану. Спорт є важливим проявом турботи про себе, що конче потрібно в умовах сьогодення. Тож, якщо можна, слід включити до щоденного розпорядку хоча б невеличкі комплекси вправ. Потрібно починати з коротких тренувань і не картати себе за слабкість або пропуски. Відновлення має відбуватися поступово і навіть 10 хвилин спорту на день – це краще, ніж нічого.

Список використаних джерел:

1. «Перемагаємо разом» – проект для уроків з фізичної культури онлайн : веб-сайт. URL: <https://imzo.gov.ua> (дата звернення: 15.07.2022).
2. Важливо зберегти здоров'я під час війни : веб-сайт. URL: <https://phc.org.ua/news/> (дата звернення: 15.07.2022).
3. Прищепа Я. Фізична активність під час війни: медики закликають приділяти вправам 30 хвилин на день : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/> (дата звернення: 15.07.2022).
4. Як повернутися до спорту в умовах війни : веб-сайт. URL: <https://elle.ua/krasota/fitness/sport-u-domashnh-umovah-yak-viyav-turboti-do-sebe/> (дата звернення: 15.07.2022).

Здирко О.Р.

викладач англійської мови,

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

В умовах сучасності знання іноземних мов розглядається як один з інструментів розширення професійних знань та можливостей, що сприяє соціалізації майбутнього фахівця у міжнародному культурному просторі. Впевнене володіння іноземною мовою необхідне для розвитку та професійного становлення студентів як мовних, так і немовних спеціальностей, зокрема для майбутніх фахівців фізичної культури та спорту, адже забезпечує можливість спілкування із журналістами, товаришами по команді, міжнародними суддями, тренерами під час участі у спортивних заходах та змаганнях, що проводяться закордоном; сприяє мобільності студентів, викладачів, спортсменів та їх успішній інтеграції у Європейський простір; забезпечує здійснення комунікації в умовах міжнародної спортивної професійної діяльності, а також у соціально-побутових сферах; є інструментом представлення свого навчального закладу, міста та країни на міжнародній спортивній арені.

Проте доволі часто студенти напряму фізичної культури та спорту володіють іноземною мовою на досить низькому рівні, чим зумовлена актуальність проблеми дослідження специфіки викладання іноземної мови у підготовці майбутніх спортсменів.

Задля оптимізації процесу викладання іноземної мови у підготовці майбутніх фахівців фізичної культури та спорту, науковцями було здійснено ряд досліджень, пов'язаних із специфікою та проблеми проф-орієнтованого викладання іноземної мови для студентів спортивних спеціальностей. Подібні дослідження здійснювали: Маленко О. Б., Коваленко Н. Л., Прищеп Т. В., Теличко М. В., Абрамів О. В., Гайдук М. С., Дакаленко О. В., Коваленко Н. Л., Гнатенко К. В. та інші.

Мета даної роботи полягає у визначенні ефективних адаптивних напрямків викладання іноземної мови з урахуванням психологічних особливостей студентів-спортсменів.

Зазначимо, що будь-який навчальний процес повинен бути двоєдиним (спільна діяльність викладача та студента), а навчання – вмотивованим (йдеться про довготривалу мотивацію), дидактично адаптованим, включати контроль та самоконтроль [5, с. 240].

Досить часто майбутні фахівці фізкультурного профілю вважають іноземну мову незатребуваною, що власне, є однією із причин низької мотивації до її вивчення. Тому викладач, організовуючи навчальний процес, повинен не лише якісно виконувати дидактичне завдання, але мотивувати студентів, пояснюючи перспективи володіння іноземною мовою для кар'єрного розвитку спортсменів. Таким чином, було визначено кілька основних чинників професійно-орієнтованого навчання студентів-спортсменів, серед яких: необхідність формування іншомовної комунікативної компетенції, яка дозволить спортсменам використовувати іноземну мову в професійній та соціально-побутовій сферах; пріоритетність спортивно-орієнтованої тематики; забезпечення мотивації до вивчення іноземної мови (перспективи кар'єрного росту); оволодіння запасом професійної лексики та навичками її застосування; урахування професійних інтересів майбутніх спортсменів [6, с. 56].

Важливе значення відводиться соціально-психологічному компоненту, що передбачає проблеми адаптації студентів до умов навчання; соціально-психологічний клімат в групі; стосунки студентів із викладачами; соціально-психологічні бар'єри студентів, зумовлені навчанням; типи спілкування і діяльності на рівні «педагог-студент»; проблеми взаєморозуміння викладача і студентів; етнопсихологічні особливості спілкування в процесі навчання та взаємодії.

Значну роль відіграє й соціалізація як психологічний чинник, адже таким чином студенти розглядатимуть мову як засіб розширення власних індивідуальних горизонтів та спосіб знаходження власного місця в системі та житті світової спільноти будь-яких націй [5, с. 241].

Дакаленко О. В. та Коваленко Н. Л. стверджують, що причинами низької успішності є психологічна невідповідність (або слабка підготовленість) студентів вищів спортивного спрямування до засвоєння іноземної мови через так звані внутрішні психічні стани (втома після тренувань, інертність, готовність тільки до фізичних навантажень, а не розумових, тощо), невміння контролювати свій психологічний стан та усвідомлено керувати мовленнєвою та розумовою сферами власної діяльності (зосередитись, організувати мислення), використання викладачами лише традиційних засобів впливу на психіку, внаслідок чого

обидві сторони у процесі навчання не завжди досягають очікуваного результату.

Автори пропонують рішення у формі «психічної мовленнєвої гімнастики», яке, на їх думку, має таке ж значення, як комплексне тренування для спортсмена. Дослідниками було розроблено спеціальну методику – ПсихомовленнєвоРозумовий Комплекс (комплекс мотиваційно-модифікованих вправ, які спрямовані на формування оптимальної працездатності студентів-спортсменів), що включає психічний, мовленнєвий, розумовий та творчий компоненти і передбачає «комплексне тренування» ряду вмінь: відволікатися від зовнішніх та внутрішніх подразників; підтримувати увагу та зосередженість під час аудіювання; утримувати у пам'яті зміст аудіотексту, певних фраз, кліше та лексичні одиниці [4, с. 31–33].

Щодо особливостей діяльності викладача, можемо відзначити наступні: застосування інформаційних технологій; вибір таких методів навчання, які дозволили б студентам проявляти свою активність та творчість, у тому числі і в спортивному напрямку; впровадження відповідних методик навчання мови, які б вели до правильного розуміння та застосування професійної лексики, мінімізації лінгвістичних (семантичних, синтаксичних, прагматичних) невизначеностей, пов'язаних із засвоєнням лексичної бази; використання різноманітних методик, що дозволяють найбільш ефективно оволодіти навичками як усного, так і писемного мовлення [8, с. 179].

Чимало цікавих методів можна знайти у книзі «Learning teaching», автор якої вважає, що навчальний процес повинен бути студенто-орієнтованим (person-centered approach). Серед описаних методів зустрічаємо: комунікативний, лексичний, навчання на основі виконання завдань, аудіолінгвальний метод тощо [2, с. 39].

Особливе місце у системі навчання посідає граматичний аспект, адже неправильне оформлення мовлення веде до спотворення сенсу та логіки висловлювань. Доволі часто рівень володіння граматичним матеріалом виявляється недостатнім для усного спілкування в професійному середовищі, тому навчання іноземної мови повинно мати яскраво виражену прагматичну спрямованість і передбачати комплексне вивчення усіх видів мовленнєвої діяльності [7, с. 206]. Дослідником Гнатенко К. В. було розроблено систему граматичних вправ, що спирається на загальновідомі положення методики та передбачає орієнтовно-підготовчий, стереотипно-ситуативний, варіюючи-ситуативний

методичні етапи розвитку навичок. Автором також було відзначено «домінування на занятті не викладача, а студента» [3], тобто знову ж таки йдеться про «student-centered methodology», де основним завданням викладача є допомога студентам у навчальному процесі, заохочення до виконання різноманітних завдань та взаємодії [1, с. 132].

Отже, специфіка викладання іноземної мови у підготовці фахівців фізичної культури і спорту полягає у майстерному поєднанні різноманітних дидактичних методів та психологічних прийомів задля забезпечення мотивації та психологічної готовності студентів до засвоєння нових знань, створення сприятливого соціально-психологічного клімату під час навчання та максимального залучення студентів до діяльності та взаємодії, а також у використанні ефективних адаптивних напрямків викладання іноземної мови з урахуванням психологічних особливостей студентів-спортсменів.

Список використаних джерел:

1. Makhmudova Sh. A, The Role of Innovative Methods of Teaching English Language. URL: [the-role-of-innovative-methods-of-teaching-english-language.pdf](#)
2. Scrivener J. Learning Teaching. Oxford. Macmillan, 2005.
3. Гнатенко К. В. Аспекти методики викладання граматики англійської мови студентам спортивного ВУЗУ. URL: http://confcontact.com/2012edu/tom1/16_Gnatenko.htm
4. Дакаленко О. В., Коваленко Н. Л. Специфіка психолого-педагогічної складової навчання іноземній мові студентів вишів спортивного спрямування. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 2. С. 31–34.
5. Коваленко Н. Л., Прищеп Т. В. Аналіз педагогічного процесу оволодіння іноземними мовами студентів-спортсменів в рамках процесу їх професійної соціалізації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 3. № 97. С. 239–242.
6. Маленко О. Б. Проблеми професійно-орієнтованого викладання іноземної мови при підготовці фахівців сфери фізичного виховання і спорту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 4. С. 55–58.
7. Прищеп Т. В. Актуальні проблеми мовної підготовки спеціалістів в області фізичної культури та спорту. URL: <https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/9196/1/10.pdf>
8. Теличко М. В., Абрамів О. В., Гайдук М. С. Проблематика викладання іноземної мови у сфері спортивної комунікації. *Молодий вчений*. 2018. № 3.1 (55.1). С. 178–181.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Лавренюк В.В.

аспірант,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СОТЕРІОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ КАЛЬВІНІСТСЬКОГО ВЧЕННЯ

Кальвінізм являє собою другу як по значенню, так і по часу сформування течію Протестантизму, що виникла у XVI столітті в Швейцарії у результаті Реформації. Вперше дана течія отримала назву «кальвінізм» у 1552 році від її противників представників лютеранського вчення. Багато представників Кальвінізму, а також і сам Жан Кальвін (1509–1564) – головний ідеолог вчення, вважали дану назву невідповідною суті вчення та надавали перевагу таким назвам як «Реформаторський Протестантизм» або «Реформаторське Християнство».

Фундаментом сотеріологічної концепції кальвінізму можна вважати п'ять позитивних тверджень з суперечливих питань догматики, або як їх ще називають – TULIP («тюльпан»), підґрунтя яких було сформовано Кальвіном, а кінцево затверджено ортодоксальними кальвіністами вже після його смерті. До даних принципів входить: повна гріховність людини; безумовне обрання на спасіння людини Богом; обмежене вилуплення Христом лише обраних; незаперечне наділення людини благодаттю для спасіння назавжди; обраність на спасіння не можливо втратити. Дані принципи залишаються основоположними для протестантської течії і до нашого часу [1, с. 221].

З точки зору сотеріології, найважливішою працею Жана Кальвіна являється «Настанови у християнській вірі», також, вона відома під назвами «Інститути християнської віри», «Християнські інституції». Дана праця була вперше опублікована латиною у березні 1536 році в Базелі, а в 1541 році французькою мовою і в подальшому неодноразово перевидавалася та розширювалася автором. У передмові до першого видання Жан Кальвін звертається до французького короля Франциска I з проханням припинити тогочасні переслідування протестантів та вислухати їх [2].

У своїй праці Кальвін сформував та обґрунтував основи своєї сотеріологічної доктрини, а саме представив дві фундаментальні концепції вчення – «виправдання вірою» та «передвизначення до спасіння».

Ідея «виправдання вірою» є основною сотеріології Кальвінізму та Лютеранства та опирається на одну із *Quinque sola* (П'ять основ протестантського богослов'я), а саме *Sola fide* – виправдання лише вірою. За цією концепцією вірянин може врятуватися та отримати Божу благодать лише через свою віру в жертву Ісуса Христа та Божу милість. Жан Кальвін під час формування свого трактування даної сотеріологічної ідеї був майже у всьому солідарним з трактуванням Мартіна Лютера, крім того аспекту, що, на думку женецького реформатора, Бог наперед обирає як виправданих, так і грішників. Тобто, Кальвін частково поєднує концепт «виправдання вірою» з ідеями про перед визначення та на основі цього формує свою власне трактування принципу *Sola fide*.

Ідея «передвизначення до спасіння» полягає у тому, що Бог наперед все визначив, а саме обрав вірян, які будуть врятовані в майбутньому. Також, на думку С. Головащенко, у «Настановах у християнській вірі» автором було розглянуто старі теологічні доктрини, які ґрунтувалися на ідеї «подвійного передвизначення, та якісно розвинено [3, с. 177]. Концепція «подвійного передвизначення» ґрунтується на засадах того, що Бог обрав наперед не лише тих вірян, що врятовуються через Його благодать, а й тих, що будуть осуджені на вічне прокляття через всі їх гріхи. Тобто, Бог є незалежним у своїх задумах, все наперед визначено Ним і є невідворотнім. У підтвердження своєї доктрини Жан Кальвін часто наводив фрагмент із послання до Римлян апостола Павла: «Бо Він каже Мойсеєві: Помилую, кого хочу помилувати, і змилюсерджуся, над ким хочу змилюсердитися. Отож, не залежить це ні від того, хто хоче, ні від того, хто біжить, але від Бога, що милує» (Рим. 9:15–16).

В сотеріологічному аспекті найбільшу увагу варто приділити таким частинам «Настанов у християнській вірі» Жана Кальвіна як Книга друга «Пізнання Бога Спасителя в Христі, що було спершу об'явлене батькам у Законі, потім нам в Євангелії» та Книга третя «В який спосіб дістаємо ласку від Христа, і які для нас з цього наслідки та які з цього слідує діла», тематика яких зрозуміла з назв. Так, в Книзі другій, Розділ 6 «Зіпсована й упала людина мусить шукати в Христі спасіння», женецький реформатор наголошує на тому, що «прийняття вибраних, охорона Церкви, рятування в небезпеці, – все це пов'язано з ласкою Посередника, вся надія блаженства виключно в Христі». Також, у

підтвердження правильності доктрини «виправдання вірою» Кальвін приводить слова апостола Іоанна: «Життя ж вічне це те, щоб пізнали Тебе, єдиного Бога правдивого, та Ісуса Христа, що послав Ти Його» (Ів. 17:3) [2, с. 48]. У Третій книзі автор продовжує формування своєї сотеріологічної доктрини. Так, у Розділі 3 «Відроджуємося вірою та покаанням» він вказує на те, що головним зміст Євангелія є покаання та прощення гріхів, що дав нам Христос, та які ми приймаємо вірою [2, с. 83]. У Розділі 11 «Оправдання віри: перше – опис слова й самої справи» Кальвін зазначає, що виправдання є найголовніший стовб на якому стоїть релігія. Виправданий вірою буде той вірянин, який позбавлений праведності діл та вірою досягає праведність від Христа. На думку Кальвіна, віра це лише інструмент одержання ласки в Христі [2, с. 104–106]. У Розділі 21 «Про вічний вибір, яким Бог призначив декого до блаженства, а інших на погибель» презентується концепція «подвійного перед визначення». Так, автор пише, що предестинацією, або призначення, називається «вічна постанова Бога, що її Він постановив Сам у Собі, що Він хотів щоб сталося з кожною людиною». Кальвін зазначає, що не всі люди були створені однаковими: комусь Бог призначив спасіння та вічне життя, а комусь – гріховність та вічну погибель [2, с. 138].

Отже, центральними стовпами сотеріологічної доктрини кальвінізму, або реформаторського богослов'я, є концепції «виправдання вірою», «передвизначення до спасіння» та «подвійного передвизначення». Вони були сформовані Жаном Кальвіном на основі тогочасних сотеріологічних ідей Мартіна Лютера та творів Отців Церкви. Найперший виклад своїх сотеріологічних доктрин женецьким реформатором було здійснено у праці «Настанови у християнській вірі», яка стала стовпом для формування теології кальвіністської протестантської течії.

Список використаних джерел:

1. Докаш В. І. Кінець світу: еволюція протестантської інтерпретації : Монографія. Київ-Чернівці : Книги – XXI, 2007. 544 с.
2. Кальвін І. Інституція. Атланта, Торонто : Ukrainian Evangelical Alliance of North America, 1986. 269 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9378/file.pdf> (дата звернення: 19.07.2022).
3. Головащенко С. І. Історія християнства: Курс лекцій : навч. посібник. Київ : Либідь, 1999. 352 с.

Об'єдков О.І.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,

асистент,

Державний торговельно-економічний університет

ФІЛОСОФІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ І СВОБОДИ НА ТЛІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Ранок 24 лютого 2022 р. змінив життя кожного громадянина України назавжди. З початком повномасштабного вторгнення Росії до України нові реалії вимагали від кожного мешканця нашої країни згуртованості, раціонального мислення, швидкого прийняття рішень та несення відповідальності не тільки за свою особисту свободу, а також за свободу цілої країни. Війна, можливо, вперше підштовхнула людину реально поглянути на себе, своє життя і задати собі ряд питань: «Ким я є і ким я був до сьогодні? Що відбувається навколо мене? Що я тепер маю робити? Чи був я вільний до тепер?». Свобода дійсно найцінніше, що є у кожного українця, бо вся історія України просякнута боротьбою за неї. Саме зараз є реальний шанс досягти остаточної перемоги у цьому супротиві за нашу не лише політичну та правову, а й свободу історичну, ментальну, особистісну.

Аби більш детально розкрито попередні тези і тематику свободи на фоні війни, варто розкрити значення філософської течії, яка зародилася наприкінці XIX ст. й утвердилася як система поглядів саме після Першої світової війни з метою позиціонування себе як єдиної вірної «філософії людини XX сторіччя», інструменту виходу із духовною та соціальною кризи і відповіді на найважливіші питання буття людини [1, с. 44].

Філософська школа екзистенціалізму почала свій розвиток у післявоєнній Європі першої третини XX ст. на фоні занепаду гуманістичних ідей і набула розголошення серед наукових діячів США вже у другій половині минулого століття. Значення екзистенціальної течії неможливо переоцінити, оскільки вона змінила рух філософської думки загалом та виступила певним викликом тогочасним умовам, в яких опинився індивід.

Екзистенціалізм представляє собою напрямок філософської думки, де основною метою є осмислення буття (екзистенції) людини і світу через їх існування. Відповідно, головними категоріями тут виступають свобода,

особистість та ідентичність і саме через них екзистенціалізм надає відповіді на питання, пов'язані із людським буттям [2, с. 100].

Говорячи про тогочасний стан суспільства, окремого індивіда, держав, що постраждали під час війни, варто відмітити, що основним проблемами буття були виживання, відбудова та відновлення як мінімум до стану довоєнного часу. Безумовно, в подібних умовах людина мало думає про власну свободу, ідентичність і майбутнє існування. Головним було, що тут і сьогодні. З іншого ж боку, розповсюдження ідей екзистенціалізму подарували людям надії, жагу до кращого життя й боротьби за власну свободу. Про що саме йде мова? Перш за все, школа екзистенціалізму носила гуманістичний характер і вперед ставила існування індивіда. По-друге, екзистенціалізм зосереджений на прагненні людини до ідентичності й боротьби проти конформізму і поверховості [3, с. 8]. По-третє, філософія екзистенціалізму – це також філософія свободи, де свобода стає основою буття. Фактично, як писав один із представників школи екзистенціалізму Е. Фромм, людина приречена бути вільною, оскільки це не її вибір, а певна вимога її життя. І кожен індивід має нести відповідальність за свою свободу [4, с. 85].

Остання теза не є абстрактною думкою й тому є пояснення. Людина є вільною та її буття невіддільно пов'язане з її свободою. Чому так? Людське буття не є сталим явищем, а пов'язане з постійною дією, імпульсом, мотивацією. Але ці дії пов'язані з усвідомленням про наслідки, неважливо чи то позитивні, чи негативні. І жодні обставини, попередні життєві ситуації або теперішній стан не мають впливати на дії індивіда. Є лише свобода дій і усвідомлення її наслідків.

Повертаючись до подій сьогодні, беззаперечно можна стверджувати, що війна поставила під загрозу буття й свободу кожного мешканця нашої країни. В контексті сучасних реалій кожен опинився перед певним вибором: Чи стати нарешті вільним особистісно, ментально, як громадянин своєї країни? Або ж віддати свою свободу іншому, щоб хтось інший потім нею не заволодів? На ці два рівнозначні питання кожен має відповісти, спираючись на власну свідомість та оцінити наслідки. Проте, щоб бути дійсно вільним, треба бути готовим до змін.

Зміни для України відбулися ще 24 лютого і за них по сьогодні доводиться нести жертви. Залишається лише це прийняти та продовжувати боротьбу. Абсолютно точно можна зазначити, що кожна людина, яка проживає в нашій країні приречена бути вільною. Проте на цю свободу треба заслуговувати і неухильно продовжувати її захищати.

Список використаних джерел:

1. Стеценко В. Екзистенціалізм як «філософія людини» XX сторіччя. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 44–54. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27409/05Stetsenko.pdf?sequence=1>
2. Лузан А. О. Вступ до філософії : навч. посіб. Краматорськ : ДДМА, 2012. 136 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r300.pdf>
3. Flynn, T.R. 2006. Existentialism: A Very Short Introduction. New York: Oxford University Press. URL: <http://polanco.jesuits-africa.education:8080/jspui/bitstream/123456789/10/1/Existentialism%20-%20A%20Very%20Short%20Introduction.pdf>
4. Громова О. В. Самотність як феномен в екзистенціальному і психоаналітичному дискурсі XX ст. : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук : 09.00.05. Дніпро, 2021. 263 с.

Семененко А.А.

*кандидат філософських наук,
старший викладач,*

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ЕКО-СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ УРБАНІСТИКИ: ВІД БІОМІМІКРІЇ ДО ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Новий урбанізм, вирішуючи проблеми покращення соціального клімату міст, забезпечення безпеки та доступності інфраструктури, виробляє певні принципи містобудування, серед яких засадничим є поняття «екосистеми міста» (Д. Джейкобс) – внутрішнього функціонального соціально-економічного порядку, що підтримує розмаїття міського середовища, яке необхідне йому так само, як і екосистемі природи. Зникнення естетичних норм і канонів у постмодерністській парадигмі призводить до лібералізації естетичного дискурсу й нескінченного урізноманітнення авторської «лексики» архітекторів. Одна з найпомітніших тенденцій – гуманізація простору, що зокрема реалізується збагаченням архітектурного проектування знаннями природничих наук. Так, у XX ст. виникає декілька нових наук (біоморфологія, біомеханіка, біоніка, біоміметика, біономіка) і під впливом цих знань з'являється нові стилі в архітектурно-дизайнерській практиці, в основі яких лежить моделювання за допомогою біологічних образів.

Наприклад, новим поняттям, що визначає архітектурне проектування стає біологічний термін метаболізм. Він позначає не зовнішню, а внутрішню структуру об'єкта, що подібно до живого організму, складається з окремих блоків, де людина може жити і працювати і які можуть замінятися, оновлюватись, трансформуватися з часом, як і живі клітини у природі. У 1950-х роках у Японії втіленням метаболізму в архітектурі стала вежа Накагін у Токіо, у подальшому – використання комірчастих структур у проектуванні будівель і передбачені можливості заміни блоків.

Оновлена духом і можливостями часу, цікавість до природних форм розвивається до прийняття на озброєння архітектурним проектуванням не тільки біоморфних форм, але й способів природного життєустрою. Так, цікавість до клітин еволюціонує у вивчення форм живих організмів та процесів функціонування живого. Стили метаболізму, органіки та біоніки протистоять неприродній жорсткості геометрії функціоналізму, а у подальшому – хай-теку. Стилистичними ознаками еко-стилів стають використання природних матеріалів, середовищний підхід, асиметрія, криволінійність і самі біоморфні підходи: біоміметика, або біоніка, біомімікрія, біо-натхнене проектування (bioinspiration) – проектування міст, будівель, середовища, речей на основі біоморфології.

Існує декілька рівнів трансляції патернів з біології в архітектуру: пряме копіювання біологічних об'єктів (листя, мушель, дерев, кісткових тканин) або використання патернів як способів вирішення інженерних проблем за аналогією з природними системами (субстанцією, рухом, структурою, енергією, простором, часом, інформацією). Або ж тренд «зеленого будівництва», екодевелопмент, «еко-сталого архітектури», що відображають визнання пріоритету біосфери, дбайливе ставлення до природи та людини як частини природи. Так, до урбаністичних стратегій входять знання про біосферу, принципи екологічної етики, екологічне виховання, підвищення вимог до комфортності будівель і середовища, зниження ресурсності, зменшення тиску на довколишнє середовище тощо.

У доповіді ООН зі сталого розвитку «Наше спільне майбутнє» сталий розвиток визначається як такий, що «...задовольняє потреби теперішнього часу без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [1; 7]. Назагал увесь подальший розвиток екодевелопменту й архітектури та «зеленого» будівництва містить відбиток цього визначення. Стале майбутнє передбачає доступну для всіх інфраструктуру міст, безпечне енергопостачання, баланс

соціальних, житлових та виробничих просторів, можливості для розвитку креативного класу тощо.

У сучасний урбаністичний дискурс активно включені еко-, біо- та ландшафтна урбаністика. Вони використовуються, насамперед, для оздоровлення міських просторів, компенсації ворожості міста до його жителів як у формотворенні так і у вирішенні еко-проблем. Так, основними цілями біоурбанізму є: проектування та будівництво згідно соціально-екологічним принципам; покращення навколишнього середовища відповідно до природних потреб людини та екосистеми; поступовий перехід до екологічно чистих ресурсів, поглиблення органічної взаємодії між культурними та фізичними факторами міської реальності.

Між тим, екологічний урбанізм існує і реалізується у контексті урбанізма ландшафтного, який європейською традицією розуміється як гнучка інтеграція крупномасштабних об'єктів житлової інфраструктури і відкритих просторів. Молодий австралійський дизайнер Пітер Конноллі, який вперше використав цей термін у своїй проектній роботі, вважав, що місто майбутнього буде нескінченим комплексом ландшафтів, у т.ч. психологічних та емоційних. А у 2012 році архітектор та урбаніст Йен Томпсон сформулював ряд принципів, де ландшафтний урбанізм має розчиняти всі протиріччя між міським простором і ландшафтом; охоплювати величезні масштаби як у часі так і просторі; готувати міські простори для дії (економічної, політичної, культурної, активістської); розглядати ландшафти з точки зору їхньої внутрішньої механіки; впроваджувати екологічно безпечні системи у міське середовище; заохочувати гібридність між природними та інженерними системами тощо [2].

Біоурбанізм спирається на досягнення біології, екології, термодинаміки, статистичної механіки. Засадничою для нього є теза про місто як вороже середовище для людини через стресові фактори, спричинені стилем та ритмом міського життя. Ця концепція працює с комплексом соціо-економіко-екологічних взаємин у міському середовищі, з врахуванням синергії природних потреб людини та екосистеми і поетапного переходу від викопного палива до екологічно чистих ресурсів. У контексті біоурбаністики згодом набула розвитку «органічна архітектура», ідея якої полягала в наслідуванні природних органічних форм і прагненні втілити архітектурний об'єкт як цілісний і самодостатній організм.

Зрощення органічного підходу та технологічних можливостей архітекторів втілює стиль біо-тек та параметризм як метод моделювання

та проектування складних форм («алгоритмічний дизайн», «цифрове проектування»). Це лежить в основі параметричного урбанізму, що організовує міський простір згідно законам неперервності.

Навіть короткий огляд еко-складової сучасної урбаністики засвідчує складний дискурс, визначений інтенцією відновлення гармонії між людським і природним світом і втілений у розмаїтті стилістичних пошуків сучасних архітекторів, які матеріалізують ці змісти та цілі, гуманізуючи міські простори.

Список використаних джерел:

1. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. October 1987 by the United Nations through the Oxford University Press. 383 p. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

2. Сумароков А. Биоурбанистика, экоурбанистика и ландшафтный урбанизм: теория здорового города. Пространство. URL: <https://www.prostranstvo.media/biourbanistika-jekourbanistika-i-landshaftnyj-urbanizm-teorii-zdorovogo-goroda/>

Наукове видання

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Підписано до друку 27.07.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,91. Тираж 100. Замовлення № 0722/23.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, буд. 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.